

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkészi Szakfolyóirat

77. évfolyam 2002/10.

Tartalom

MÉCSES A TE IGÉD

SEFCSIK ZOLTÁN / Új reggel virrad (130. zsoltár)	361

FIGYELŐ

KOCZOR ILDIKÓ / A konfirmációi vizsga új formai kísérlete a dabas-gyóni gyülekezetben	362
KOCZOR MIKLÓS / Az elfogyó gyülekezetekről, fíliákról, szórványokról	368
CSEPREGI ANDRÁS / Jézus Krisztus keresztje: befogadás?	370
HAFENSCHER KÁROLY (ID.) / Távol volt – most ismét közel került	376
Segítségnyújtás a végeken	380
Theologisches Studienseminar der VELKD, Pullach – 2003-as kurzusok	380
FABINY TIBOR (ID.) / Az egyháztörténet szerelmese	382
BREBOVSZKY GYULA / Csizmazia Sándor	382
BÉRES LÁSZLÓ / Hülvely Sándor	384
SZEBIK IMRE / Labossa Lajos	384
Elég neked az én kegyelmem	385

FÓRUM

FABINY TIBOR (IFJ.) / Segítségnyújtás vagy karikatúra?	387

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

LÁSZLÓNÉ HÁZI MAGDOLNA / Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap	392
RIBÁR JÁNOS / Szentháromság ünnepe után 21. vasárnap	393
NAGY ERVIN / Szentháromság ünnepe után 22. vasárnap	395
JAKAB BÉLA / Reformáció ünnepe	396
BARANKA MÁRIA / Szentháromság ünnepe után 23. vasárnap	398
BARANKA GYÖRGY / Szentháromság ünnepe után 24. vasárnap	399

SEFCSIK ZOLTÁN

Új reggel virrad (130. zsoltár)

*Várom az Urat, várja a lelkem, és bízom ígérétemben.
Lelkem várja az Urat, jobban, mint az örök a reggelt, mint
az örök a reggelt.*

Várom őt, mint ahogy gyermekszobám sötétjében vártam a reggeli fényt, hogy messze űzze a félelem árnyait. Várom, hogy régen egy kora őszi iskola-reggelt, hogy torokban dobogó szívvel kutathassam az érkezők között csak távolról csodált szerelmemet. Várom, ahogy a reggeli váltást figyeltem katona korom első őrségében, fojtogató sötétség, hibázástól való rettegés közepette. Várom, ahogy áttanult éjszaka után a vizsga reggelét, kissé kábult, de jóleső izgalommal. Várom, ahogy esküvőnk reggelét számoltam, kedvesemre gondolva, félszeg jegyesként. Várom, mint nagy utazások hajnali óráját. Várom, mint gyermekem születésének reggelét: a vajúdás, az aggodás végét. Várom, mint ahogy fülledt, álmatlan nyári éjszakákon, a fáradságot űző friss hajnali levegőt. Várom az Urat, jobban, mint örök a reggelt...

Sok minden eszembe jut még: illatok, fények, érzések, és ez most mind e gyönyörű zsoltár beszédes képét erősítik bennem: úgy érkezik az Úr, mint éjszaka után a várva várt reggel. Úgy lehet, kell várni őt, ahogy én is vártam már sokféle hajnalt. Minden új nap kezdete eszembe kell, hogy juttassa az ő kinyilatkoztatott, meg-megújuló kegyelmét, hűségét: *Szeret az Úr, azért nincs még végünk, mert nem fogyott el irgalma: minden reggel megújul. Nagy a te hűséged!* (JSir 3,21) Ahogy tőlem – kedélyállapotomtól, ügyeimtől, gondolataimtól – függetlenül, biztosan fel kel a Nap, ugyanígy számíthatok az Úr hűségére, szeretetére.

Őt kell várnom, mert másképp semmi esély a megújulásra. Csak a reggel tudja elűzni az éjszaka árnyait, csak a világosságnak van hatalma legyőzni a sötétet. Csak a kegyelemnek van ereje kiemelni a bűnök, szenvedések, próbák, hitetlenség, mélységéből.

Várom kell őt, ahogy állítólag másfél évszázada egy indiai brit-kolónia rabszolgái várták a kijelölt napot – felszabadulásuk reggelét: ébren virrasztottak, miközben egyikük a legmagasabb fára felkúszva, s abba kapaszkodva kémlelte a keleti égboltot, hogy az első fénysugarak hírért mi-

hamarabb továbbkiálthassa szabadulásra váró társainak. Várom kell őt, megváltó tettének szilárd alapjára állva, ígéretei ágán magasba kapaszkodva, imádsággal erősen magamhoz szorítva, Szentlelkének új kezdetet adó jeleit figyelve.

Naponta kell így várnom, mert bár ő nem mozdul melőlem, de „megromlik külső emberem” újra és újra elsötétítve hitemet. Naponta szükségem van bűn árnyait oszlato, életet újító kegyelmére, Szentlelke erejére.

Reménnyel várhatom, bízhatok ígérétemben. Azt mondta, hogy „érkezése biztos, mint a hajnalhasadás”. Azt ígérte, hogy ha kiáltok hozzá meghallja hangomat. Bízom ígérétemben, és biztat, hogy ezt tették ezek ezer évek óta – hisz mindig is az ígéletbe kapaszkodó nép sorsát élték – és nem kellett csalódnuk.

Azért tudok várni, mert tudom, hogy volt már szép reggel, ahol a felkelő Nap hozzám hasonló testben láthatta őt, az emberré lett Krisztust. Reményem alapja hogy volt már olyan hajnal, mely nem láthatta: hisz éppen halál, pokol sötét mélységét járta, helyettem. Bizakodásom alapja az, hogy volt már olyan pirkadat, mely láthatta a legyőzött halált, a keresztre szegezett adós levelet, a vesztésként elkullogó ördögöt. Tudok várni, hiszen volt már reggel, amely városszerte a Lélekkel megerősítve találhatta a tanítványok seregét.

Várom őt most is, ahogy a kisgyermek a félelmet oszlato, reggeli fényt, ahogy a szerelmes diák kedvesét, ahogy a hajnali őrváltást a katona, ahogy a vizsga reggelét a szorongó diák, ahogy menyasszonyát a vőlegény, ahogy az útra váró az első fénysugarakat, ahogy születő gyermekét az apa, ahogy a friss hajnali levegőt, az álom nélkül szenvedő. Várom most is, ahogy a bűn mélységéből kiáltó zsoltáriró várta a megbocsátást.

Várom, hogy ezen a mai napon is kegyelmezzen, bátorítson. Megújítson hitemben, növeljen bölcsességben, szeretetben. Várom, és szeretném imádságok magaslatába emelkedve, ígéletébe kapaszkodva figyelni Szentlelkének sugarait, melyek ébredés új reggelét hozhatják munkámra, családba, gyülekezetbe, egyházba, s szerte e világba. *Lelkem várja az Urat, jobban, mint örök a reggelt.*

KOCZOR ILDIKÓ

A konfirmációi vizsga új formai kísérlete a dabas-gyóni gyülekezetben

Ebben az évben a konfirmációi vizsga új formáját alakítottuk ki Gyónon. A gyülekezet hagyományos alapokon nyugvó, az utóbbi években csoportjaiban színesedő közösség. Munkamódszerét alapvetően a misszió határozza meg. Ez főképpen a hittanításban tükröződik. A konfirmáció tanításában a szerteágazó csoportok találkoznak. Emiatt a konfirmandusok több iskolából, különböző háttérű családokból jönnek össze. A kétéves oktatás alatt kitűnt, hogy ez a sokszínűség a szellemi képességek, a lelki irányultságok tekintetében is megmutatkozik.

A konfirmációi vizsga felé a gyülekezet is elvárással fordul. A hagyományos gyülekezeti réteg természetesen a hagyományos kérdés-felelet formát igényli. A konfirmandusokat körülvevő családok – különösen szülői szinten – azonban a gyülekezettől teljesen elidegenedett, hagyományokat nem ismerő, illetve a gyülekezethez még nem kapcsolódó felnőttekből állnak.

Tekintsük át a konfirmációi vizsga megváltoztatásának indokait!

A konfirmációi vizsga nem a tudásanyag *számonkérése*, hanem a tudásanyag *bemutatása*. A bemutatás jelleget erősítve a műfajnak megfelelő elemeket kell támogatni.

A csoport 27 tagú, tehát viszonylag nagy. Tagjai sokfélék, más szellemi-lelki háttérrel és képességgel rendelkeznek. A kérdés-felelet vizsga jó műfaj a vizsgázó típusúknak, de megbénítja a nehezen megszólalókat. A vizsga általunk választott formája elsimítja ezeket a feszültségeket.

A konfirmációi oktatás két évéből a második különös hangsúlyt fektetett a közösségépítésre. A vizsga – éppen a különbözőségekből adódóan – a közösség szakadását erősíti, a közös előadás azonban összefogja a kört.

A konfirmációi vizsga új formája megköveteli, hogy a konfirmandusok sok értékes bibliai szöveget, éneket tanuljanak meg. A többszöri ismétlés és a váltakozó dramaturgia miatt azonban a szereplő nemcsak a saját szövegét sajátítja el, hanem az egész anyagot.

Probléma viszont a zárt szöveg. Vajon hagyja-e gondolkodni ez a forma a konfirmandusokat? Erre nem azt a választ szeretnénk adni, hogy a többi vizsga-formák közül is csak kevés követeli ezt, hanem azt, hogy a vizsgát körül

kell vennie annak a tanításnak, ami erre az időre már gondolkodó keresztyén ifjakká teheti a tanulókat. A vizsga a bemutató, a gondolkodtatás ideje a tanulás. Ugyanakkor a következőkben leírt technikai utalások előtt hadi álljon itt annak a lehetősége, hogy egy ilyen összeállítás akár a csoport tagjai is el tudnak készíteni. Ez nagyban növeli az anyaggal való együttgondolkodást.

A BEMUTATÓ GYAKORLATI TENNIVALÓI

Elsőként szeretnénk leszögezni, hogy az itt megjelenő konfirmációs anyag csupán minta. 27 gyerekkorú konfirmandusra, egy sajátos térben, sajátos eszközökkel (énekek, szövegek, képek) készült. Formailag törekedtünk a fordulatosságra, és próbáltuk az időt tartani. Ha – mint ahogy ebben reménykedünk – más helyen is bemutatásra kerül, akkor minden bizonnyal támaszt adhat abban, hogy az ottani sajátosságok (csoportlétszám, helyszín, más adottságok) figyelembevételével alakuljon az előadás.

Tartalmilag törekedtünk arra, hogy a legfontosabb teológiai témák mindenképpen jelenjenek meg a szövegben.

A konfirmációs anyag szerkezetének sajátossága, hogy a nemrégiben felújított templomunk látványára fűződik fel. Ez ugyan a mi gyülekezetünk különlegessége, mégsem teszi lehetővé a más templomokhoz való kötődést. Az esetleges hiányokat képekkel, más eszközökkel lehet pótolni.

Templomunk különlegessége, hogy egy helyi festőművész két, ünnephez kötődő oltárképet festett a meglévőön kívül. Ezek megjelennek a darabban. Az egyik karácsonyi, a másik szenvedéstörténeti tartalmú. Néhány falfaragvány és szobor is díszíti templomunkat. A szószéken a Hegyi beszéd képei – a só és világosság, a hegyen épült város, a világ világossága szimbólumai –, a karzaton az „én vagyok” mondások faragványai vannak. Két szobrunk közül az egyik Illést, a másik Mózeszt ábrázolja.

Végül még néhány egyszerű technikai lépés. A dramaturgiát nálunk kis mozgások követték. A legfontosabb helyeken ezt bele is írtuk a szövegbe, de ennél még mozgalmasabb az előadás. Akik szóltak, felálltak, átmentek az

előadási tér másik oldalára, olykor kintről jöttek be, vagy bentről mentek ki. Néha felálltak a padra, felmentek a szószekre vagy föléptek az oltárhoz. A szavakat általában meg is mutatták, körülállták a keresztelőkutat, fel emelték a kancsót a vízzel, kézbe vették az úrvacsorai edényeket, rámutattak a perselyre, egyszóval „belakták” a templomot. Ebben nyilván okosan meg kell találni a nem megbotránkoztató lehetőségeket. Ugyanakkor mozgás nélkül nehéz figyelni a kb. egy órányi előadást.

A szövegben a sorok előtti gondolatjelek új megszólalókat jelölnek, az utánuk következő dőlt betűk a közösen mondott mondatokat. Ugyancsak közösen mondják a felolvasásokon belül álló betűvel szedett részeket. A hosszabb bibliai szöveget olvasták, a többit megtanulták a fiatalok.

KONFIRMÁCIÓS BEMUTATÓ – GYÓN, 2002

Ének: *Itt az Isten köztünk...* (ÉÉ 280)

– Itt az Isten köztünk.

– A templom és benne minden apró részlet Istenről beszél, róla akar elmondani nekünk valamit.

– *(Végig jön a padsorok között, esetleg kimutat az ablakon.)* Róla beszélnek az ablakok, rajtuk keresztül a minket körülvevő világot látjuk. A fák levelei, a besugárzó fény, az ég kékje vagy a felhők szürkése, az eső vagy az ágakat mozgó szél: mind róla beszél. A természet bámulatra méltó szépsége őt dicséri. Isten teremtette.

– Róla beszélnek a falak.

– Őseink 1783-ban építették ezt a templomot. Sok viszontagság után politikai változások tették lehetővé azt, hogy az itt élő evangélikusok templomot építhessenek. Az akkori templom kicsinek bizonyult, hozzá kellett építeni. A benne élő gyülekezet szokásait, hagyományait is híven követték a belső változások.

– Az elmúlt években a ma élő evangélikusok hozták rendbe újra a régi falakat.

– De a falak között élő gyülekezet még inkább mutatja, hogy Isten a *történelem* ura is. Ennyi éven keresztül nem engedte, hogy elpusztuljon az ő népe itt, ebben a városban.

– Isten nem vonult ki a világból és nem hagyta magára, hanem gondot visel rá, jóságosan avatkozik bele az emberiség történelmének menetébe. Nem engedte, hogy a háborúk vég nélkül folytatódjanak, a járványok kipusztítsák az emberiséget.

– Istenről beszél a bennem lévő *lelkiismeret*. A lelkiismeretem megakadályozza, hogy nagyobb bűnöket elkövessek, és a lelkiismeretem furdal, vádol, ha olyat teszek, amit nem lett volna szabad megtennem. Sokan azért jönnek templomba, Isten házába, mert nyugalmat keresnek itt. Háborgó lelkiismeretük nyugalmit.

– *(Ugyanaz, mint az első megszólaló.)* Isten megmutatkozik a természetben, a lelkiismeretben és a történelemben. Ezt általános kinyilatkoztatásnak nevezzük. Isten feltárja, kinyitja titkait előttünk.

Ének: *Föld és nagy ég, ezernyi csillag...* (ÉÉ 68)

– Bár a természetben, történelemben, lelkiismeretünkben Isten megtalálható, de ez csupán azok számára nyílik meg, akik ezekben keresik őt. Vannak olyanok, akik éppen ezekben kérdeznek rá arra, hogy Isten cselekszik-e, él-e? Miért hagyhat Isten sokféle igazságtalanságot, természeti katasztrófát és szörnyűséget?

– *(Megmutatja az oltárképen a szakadás nyomát.)* Az oltárképünk sebet hordoz. Amikor 1944-ben bejöttek Gyónra az orosz csapatok, a katonák fölhasították a Jézust ábrázoló oltárképet. A hasadás még ma is látszik. Miért hagyta Isten ezt?

– Isten ismeri ezeket a kérdéseinket és ezért számunkra, akik erről valóban tudni akarunk, egy külön kinyilatkoztatást is adott, amin keresztül megismerhetjük igazi szándékait. Ez a kinyilatkoztatása Jézus Krisztus, a Megváltó.

– Istent Jézusban ismerhetjük meg igazán. Ha Jézusban megismerjük őt, akkor válnak beszédessé alkotásai is. A természetben uralkodó rend, a történelemben nyúló kéz, a lelkiismeretbe helyezett törvény Jézuson keresztül lesz érthetővé. Jézus Isten külön kinyilatkoztatása.

Ének: *Jézus a jó pásztor...* (ÉÉ 401)

– Kicsoda Jézus? Ahhoz, hogy többet tudjunk róla és rajta keresztül Isten akaratáról, bizony ki kell nyitnunk a Bibliánkat.

– Jézusról beszélnek a domborművek, úgy, ahogyan ő a Bibliában megismerhetően beszélt magáról. *(Egyenként mutatják a képeket.)* Én vagyok az ajtó: ha valaki rajtam át megy be, megtartatik, az bejár és kijár, és legelőre talál.

– Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők: aki énbennem marad, és én őbenne, az terem sok gyümölcsöt, mert nélkülem semmit sem tudtok cselekedni.

– Én vagyok a világ világossága: aki engem követ, nem jár sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.

– Én vagyok a jó pásztor, én ismerem az enyéimet, és az enyéim ismernek engem, ahogyan az Atya ismer engem, én is úgy ismerem az Atyát: és én életemet adom a juhokért.

– Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csakis én általam.

– Én vagyok az élet kenyere: aki énhozzám jön, nem éhez meg, és aki énbennem hisz, nem szomjazik meg soha.

– Én vagyok az Alfa és az Ómega, az első és az utolsó, a kezdet és a vég.

Ének: *Jézus, te égi szép...* (ÉÉ 389)

– Jézust hirdetik az oltárképek. *(Behozzák a karácsonyi képet.)*

– Ezt a képet karácsony táján szoktuk feltenni, amikor Jézus születésére gondolunk.

– Az ő születése egészen más, mint általában az embereké.

– Jézusban Isten lett emberré értünk. Az emberi történelem részesévé lett.

– Augustus császár adóösszeírása idején, időszámítás előtt 7-ben, Betlehemben, egy barlangszerű istállóban született.

– Mária, az édesanyja, jászolba fektette őt.

– Csak néhányan kaptak hírt a Megváltó megszületéséről: a mezőn tanyázó pásztorok és a napkeleti bölcsek. A megvetettek, a pogányok és a szegények köszöntik őt nagy örömmel.

– Jézus, Máriától született valóságos ember, Istentől született valóságos Isten.

– Csodálatos dolog történt: Az ige testté lett és lakozott közöttünk, és mi láttuk az ő dicsőségét, az Atya Egyszülöttjének dicsőségét.

– Isten emberré lett, hogy elmondhassa, megmutathassa, mennyire szeret bennünket.

– *Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.*

– Ezt ünnepeljük karácsonykor.

Ének: *Ím jászlad mellett térdelek...* (EÉ 161)

– Bár örülünk Jézus születésének, mégsem így, a kisgyermeken keresztül mutatja meg Isten azt, amit el akar mondani a külön kinyilatkoztatásban. *(Behozzák a szenvedéstörténetről szóló képet.)*

– Isten igazi szándékát Jézus szenvedésében és halálában ismerhetjük meg legfőképpen. Ezt ábrázolja ez a kép.

– Keresztre vezető útja a böjti időszakban kerül a középpontba.

– Jézus Jeruzsálembe való bevonulását virágvasárnap ünnepeljük.

– *(Kintről jön be.)* Szamárháton, szelíden és alázatosan érkezik a szent városba. Az előtte és utána menő sokaság ezt kiáltotta: „Hozsánna a Dávid Fiának! Áldott, aki jön az Úr nevében! Hozsánna a magasságban.”

– Ugyanez a tömeg pénteken, üvöltve, egy akarattal követeli Pilátustól: *Feszítsd meg! Feszítsd meg!* Az ember Isten Fiának halálát akarja.

– Hogyan fajulhattak idáig a dolgok?

– Jézus Isten végtelen szeretetét hirdette az embernek. Cselekedetei jelek voltak. Bénák jártak, vakok láttak, lepárasztottak meg, halottak támadtak fel, szegényeknek hirdette az evangéliumot.

– Cselekedetei jelek voltak. Messiási jelek.

Aki a jeleket látta, tudhatta, a megígért Szabadító van itt. Isten országa jelent meg vele.

– Az ember látta ugyan a jeleket, de nem hitt.

– A zsidó főemberek, a Nagytanács tagjai csütörtökön összeülnek, hogy Jézust elveszejtsék. Jézus tanítványaival a páskavacsorát fogyasztja el. Elrendeli az úrvacsorát. Jézus tudja, mi következik. Júdás feláll, hogy elárulja őt. Jézus mégis dicséreteket énekelve megy a Gecsemáné kertbe. Elfogják őt. A tanítványai mind elhagyják.

– Miközben vallatják, a főpap udvarán Péter háromszor tagadja meg: „Nem ismerem azt az embert.”

– A Nagytanács vallási vádat fogalmaz meg: Jézus Isten Fiának vallja magát. Az első parancsolat alapján halálra ítélik.

– A főembereknek azonban nem volt joguk végrehajtani a halálos ítéletet. Jézust politikai váddal vitték a római helytartóhoz, Poncius Pilátushoz.

– A politikai vád ez: Jézus királlyá akarja tenni magát.
– Pilátus az udvaron összegyűlő nép kényszerítésére enged. Elrendeli a halálbüntetést.

– Jézust keresztre feszítik. Jézus Istentől és emberektől elhagyatva hal meg.

(A felolvasás alatt mindenki leül.)

Ekkor kiszolgáltatta őt nekik, hogy megfeszítsék. Átvették tehát Jézust, ő pedig maga vitte a keresztet, és kiért a úgynevezett Koponya-helyhez, amelyet héberül Golgotának neveznek. Ott megfeszítették őt, és vele másik kettőt, jobbról és balról, középen pedig Jézust. Pilátus feliratot is készítettett, és rátétette a keresztre. Ez volt ráírva: A Názireti Jézus a zsidók királya. A zsidók közül sokan olvasták ezt a feliratot, amely héberül, latinul és görögül volt írva, ugyanis közel volt a városhoz az a hely, ahol megfeszítették Jézust. A zsidók főpapjai akkor szóltak Pilátusnak: „Ne írd: A zsidók királya! – hanem ahogyan ő mondotta: A zsidók királya vagyok.” Pilátus így válaszolt: „Amit megírtam, megírtam.” A katonák pedig, amikor megfeszítették Jézust, fogták felsőruháit, elosztották négy részre, mindegyik katonának egy részt. Fogták köntösét is, amely varratlan volt, felülről végig egybeszöve. Ekkor ezt mondták egymásnak: „Ne hasítsuk el, hanem vessünk rá sorsot, hogy kié legyen!” Így teljesedett be az Írás: „Elosztották ruháimat maguk között, és köntösömre sorsot vetettek.” Ezt tették a katonák. Jézus keresztyénél ott állt anyja és anyjának nővére, Mária, Klópás felesége, valamint a magdalai Mária. Amikor Jézus meglátta ott állni anyját, és azt a tanítványt, akit szeretett, így szólt anyjához: „Asszony, íme, a te fiad!” Azután így szólt a tanítványhoz: „Íme, a te anyád!” És ettől az órától fogva otthonába fogadta őt az a tanítvány. Jézus ezek után tudva, hogy már minden elvégeztetett, hogy beteljesedjék az Írás, így szólt: „Szomjazom.” Volt ott egy ecettel tele edény. Egy szívacsot ecettel megtöltve izsópra tűztek, és odatartották a szájához. Mivel Jézus elfogadta az ecetet, ezt mondta: „Elvégeztetett!” És fejét lehajtva, kilehelte lelkét.

– Miközben Jézus haldoklik, a templomban sok ezren gyűlnek össze, hogy áldozatot mutassanak be Istennek.

– A városon kívül, a Golgotán Isten mutat be áldozatot az embernek. Mint egykor Ábrahám, most ő mutatja meg, hogy jobban szereti az embert saját egyetlenénél.

– Ábrahámról majd még beszélünk később.

– Az ember pedig nagy kegyetlenséggel válik Isten gyilkosává. Isten azonban nem áll bosszút, hanem kegyelmét tárja ki a tőle elszakadt embernek.

– *Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne el ne vesszen, hanem örök élete legyen.*

Ének: *Krisztus ártatlan bárány...* (EÉ 188)

– Isten ember iránti szeretete határtalan. Erről szól a kereszti. *(Kintről jön be.)* A szeretet nem a kereszttel kezdődik. Itt végződik, teljesedik be az, amiről Isten újból és újból meg akarja győzni az embert.

– A Biblia első lapjai arról tesznek bizonyosságot, hogy Isten

ten ebből a szeretetből teremtette a világot, és a hatodik napon mintegy a teremtés csúcsaként az embert. De ekkor még minden nagyon jó volt.

– *Látta Isten, hogy minden nagyon jó.* – olvassuk Bibliánkban.

– A földön csodálatos harmóniában éltek egymással a teremtmények, a növények, az állatok és az emberek.

– Isten és az ember kapcsolatát sem árnyékolta be semmi. Olyan összhang volt Isten és az ő képmása között, amit a teljes bizalom, az egymás iránti szeretet, az egymásban való gyönyörködés jellemzett.

– Az őstörténet viszont beszámol arról is, hogyan tette tönkre a szabad akarral teremtett ember ezt a nagyon jó világot.

– A kertben egyetlen fa állt, amit Isten eltiltott az embertől. A jó és rossz tudásának a fája.

– Az ember a gonosz csábításának engedve evett a tiltott gyümölcsből, engedetlené lett Teremtőjével szemben. Létrehozta a távolságot Isten és saját maga között.

– Ez a távolság, ami azóta is ott van az Isten és az ember között: a bűn.

– Megjelent az ember életében az áldás mellett az átok is. A rossz szétválaszthatatlanul a jó tartozéka lett. Ez a bűn következménye.

– Az őstörténet többi története arról beszél, hogyan lett egyre hatalmasabb ez a távolság Isten és ember között, és került az ember bűnei következtében egyre távolabb Istentől.

– Kain és Ábel története az egyik legszentebb dolog, az istentisztelet tönkretételével indul. Kain külön visz áldozatot Istennek. A történet végére Kain meggyilkolja a testvérét.

– A bűn kiteljesedik. Isten elkeseredettségében véget akar vetni a világnak. Ugyanakkor elkészíti a menekülés útját is. A hit a menekülés a bűnből. Ez a hit bizalom. Noé rábízta az életét Isten ígéretére. Ez menti meg őt.

– Sajnos az özönvíz bárkájában az állatokon kívül a bűn is megmenekül az emberek szívében.

– Tornyt építenek Isten ellen. Isten ezért kénytelen szétzúzni gonoszra szerveződött közösségüket, nehogy boldogtalanná tegyék önmagukat.

– Ez a bábeli torony története.

– Az Őstörténet történetei:

(*kettesével mondják a címeiket*) a teremtés, a bűnbeesés, Kain és Ábel, az özönvíz, a Babel tornya

– valójában tanítások, amiket valószínűleg arra is használtak.

– Bennük írják le azt a hitet, amit Isten és ember kapcsolatáról magukénak éreznek.

– Butaság lenne természettudományos következtetéseket levonni ezekből a történetekből, hiszen nem azért íródtak.

– Több az, amit az őstörténet meg akar tanítani. Istenről és emberről beszél.

– *Isten hiába kínált új és új lehetőséget az embernek, az ember semmibe vette Istent. Minden megromlott.*

Ének: *Átölelt Isten nagy kegyelme* (EÉ 327)

– Isten új utat keres: egy emberen keresztül egy nép felé fordul.

– Itt kezdődik a Bibliában a zsidó nép története.

– Isten szövetséget köt egy emberrel, Ábráhámmal. Ő az első történeti személyiség a Bibliában.

– A szövetség ekkor ígéretekben fogalmazódik meg. Isten utódot, országot ígér Ábráhámnak. Ábrám már nagyon öreg, amikor Isten fiút ígér neki. Emberileg már lehetetlen, hogy Ábráhámnak és Sárának gyermeke szülessen.

– *De Istennek semmi sem lehetetlen.*

– Éppen ezért félelmetes az a próba, amit Ábráhámnak ki kell állnia.

– Ez az a történet, amit Jézus keresztre feszítésekor már említettünk. Isten hagyja meghalni az ő egyetlenét. Ábráhámnak csak ezt a nagyon nehéz próbát kell kiállnia:

Isten ezt mondta: Fogd a fiadat, a te egyetlenedet, akit szeretsz, Izsákot, és menj el Móríjjá földjére, és áldozd fel ott égőáldozatul az egyik hegyen, amelyet majd megmondok neked! Ábrám fölkel reggel, fölnyergelte a szamarát, maga mellé vette két szolgáját meg Izsákot, a fiát. Fát is hasogatott az áldozathoz. Azután elindult arra a helyre, amelyet az Isten mondott neki. A harmadik napon föl emelte tekintetét Ábrám, és meglátta azt a helyet messziről. Ekkor így szólt Ábrám a szolgálóihoz: Maradjatok itt a szamárral, én pedig a fiammal elmegyek oda, imádkozunk, és utána visszatérünk hozzátok. Fogta tehát Ábrám az égőáldozathoz való fát, rátette a fiára, Izsákra, ő maga pedig a tüzet meg a kést vitte; így mentek ketten együtt. De Izsák megszólította apját, Ábráhamot: Apám! Ő pedig felelt: Itt vagyok, fiam. A fiú megkérdezte: Itt van a tűz meg a fa, de hol van az áldozatra való bárány? Ábrám azt mondta: Isten majd gondoskodik az áldozatra való bárányról, fiam. Így mentek tovább ketten együtt. Amikor eljutottak arra a helyre, amelyet Isten mondott neki, oltárt épített ott Ábrám, rárakta a fadarabokat, megkötözte a fiát, Izsákot, és föltette az oltárra a fadarabok tetejére. De amint kinyújtotta Ábrám a kezét, és már fogta a kést, hogy levágja a fiát, kiáltott neki az Úr angyala a mennyből: Ábrám! Ábrám! Ő így felelt: Itt vagyok. Az angyal így szólt: Ne nyújtsd ki kezedet a fiúra, és ne bántsd őt, mert most már tudom, hogy istenfélő vagy, és nem tagadtad meg tőlem a fiadat, a te egyetlenedet. Akkor föl emelte Ábrám a tekintetét, és meglátta, hogy ott van egy kos, szarvánál fogva fönnekadva a bozótban. Oda ment Ábrám, fogta a kóst, és azt áldozta föl égőáldozatul a fia helyett. Azután így nevezte el Ábrám azt a helyet: Az Úr gondoskodik. Ma ezt mondják: Az ÚR hegyén a gondviselés.

Ének: *Az Úr csodásan működik* (EÉ 328)

– Ábrám utódai nagy néppé lesznek, Isten az ő Istenük és Izrael Isten népe lesz.

– A nép és Isten közötti szövetség a Sínai-hegyen kötötték meg. Isten, aki kihozta népét Egyiptomból, a szolgaság földjéről törvényt ad népének, hogy Isten parancsai szerint éljenek.

– Ez a szobor, ami templomunk első oltáráról való, Mózeszt ábrázolja.

– Mózes két kőtáblán hozta le a 10 parancsolatot. Az egyikben 3, a másikon 7 parancsolat volt olvasható. Az első kőtábla az Istenre vonatkozó, a második embertársainkra vonatkozó parancsolatokat tartalmazza: *(Nálunk ezen a helyen a lutheri magyarázatok is elhangoztak, amit helyhiány miatt most nem írunk ide. Miközben mondták a szereplők, egyenként jöttek kifelé a padok közötti utcán, ami rendkívül hatott ránk, hallgatókra.)*

- Ne legyen más Istened!
- Ne vedd hiába Istened nevét!
- Szenteld meg az ünnepnapot!
- Tiszteld apádat és anyádat!
- Ne ölj!
- Ne paráználkodj!
- Ne lopj!
- Ne tégy felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot!
- Ne kívánd felebarátod házát!
- Ne kívánd felebarátod házastársát vagy bármiféle tulajdonát!
- Ám Isten hiába volt hűséges népéhez.
- Az emberek elfordultak tőle.
- Amikor jobban ment a sorsuk, ügyet se vetettek Istenre.
- *(Ezt az ismétlődő mondatot, mindig ugyanaz mondja.)* Manapság is így van ez.
- Elfeledkeztek arról, hogy Isten törvényeit a szívüknek írta, hogy a szívükkel érezzék ezek jelentését, és hogy hogyan lehet követni. A tízparancsolatból külső szabályokat gyártottak, és ezek alapján ítélték el egymást.
- Manapság is így van ez.
- Ezért Isten prófétákat is küldött, hogy üzeneteit adják át az embereknek.
- Ez a szobor, ami templomunk első oltáráról való, Illés prófétát ábrázolja.
- De Isten üzenetei hiábavalóak voltak.
- Az emberek süketnek tették magukat.
- Ezzel sok bajt és boldogtalanságot okoztak maguknak.
- Manapság is így van ez.
- *Isten legnagyobb üzenete Jézus Krisztus volt.*
- Róla már beszéltünk.
- Nem csak a tanítása, a csodái, a szenvedése volt az üzenet, hanem a feltámadása is.
- Jézus Krisztus nem maradt a sírban.

A hét első napján az asszonyok kora hajnalban elmentek a sírhoz, és magukkal vitték az elkészített illatszereket. A követ a sírból elől elhengerítve találták, és amikor be mentek, nem találták az Úr Jézus testét. Amikor emiatt tanácstalanul álltak, két férfi lépett melléjük fénylő ruhában. Majd amikor megrémülve a földre szegezték tekintetüket, azok így szóltak hozzájuk: „Mit keresitek a holtak között az élő? Nincs itt, hanem feltámadt. Emlékezzetek vissza, hogyan beszélt nektek, amikor még Galileában volt: az Emberfiának bűnös emberek kezébe kell adatnia, és megfeszíttetnie, és a harmadik napon feltámadnia.” Ekkor visszaemlékeztek az ő szavaira, és visszatérve a sírtól, hírül adták mindezt a tizenegynek és a többieknek.

Ének: *Dicsőség néked, Istenünk* (EÉ 216)

- Krisztus feltámadt a halálból.
- Ez a hír életet ma bennünket.
- Ebben a hírben hisz Jézus minden követője.
- Krisztus feltámadása a reménységünk, hogy mi is támadunk, és átélhetjük az Istennel való közösség teljességét.

– Ez a reménység, hit hozta létre az egyházat, és szolgáló népét.

– A hitet Isten Szentlelke adja nekünk. Pünkösdi áradt ki az apostolokra. Tőle kaptak erőt és bátorságot, hogy hirdessék Krisztus halálát és feltámadását.

Amikor pedig eljött a pünkösdi napja, és mindnyájan együtt voltak ugyanazon a helyen, hirtelen hatalmas szélrohamhoz hasonló zúgás támadt az égből, amely betöltötte az egész házat, ahol ültek. Majd valami lángnyelvek, mint tüzek, jelentek meg előttük, amelyek szétoztlottak, és leszálltak mindegyikükre. Mindnyájan megteltek Szentlélekkel, és elkezdtek egymás felé fordultak, és elkezdtek beszélni; úgy, ahogyan a Levelek adta nekik, hogy szóljanak. Sok kegyes zsidó férfi tartózkodott akkor Jeruzsálemben azok közül, akik a föld minden nemzete között éltek. Amikor a zúgás támadt, összefutott ez a sokaság, és nagy zavar keletkezett, mert mindenki maga nyelvén hallotta őket beszélni. Megdöbbenek, és csodálkozva mondták: „Íme, akik beszélnek, nem valamennyien Galileából valók-e? Akkor hogyan hallhatja őket mindegyikünk a maga anyanyelvén: halljuk, amint a mi nyelvünkön beszélnek az Isten felséges dolgairól.” Álmélkodtak mindnyájan, és nagy zavarban kérdegették egymást: „Mi akar ez lenni?” Mások azonban gúnyolódva mondták: „Édes bortól részegedtek meg.” Ekkor előállt Péter a tizeneggyel, felemelte a hangját, és így szólt hozzájuk: „Zsidó férfiak és Jeruzsálem minden lakója! Vegyétek ezt tudomásul, és figyeljetek szavaimra! Tudja meg Izráel egész háza teljes bizonyossággal, hogy Úrrá és Krisztussá tette őt az Isten: azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek.” Amikor ezt hallották, mintha szíven találták volna őket, ezt kezdték Pétertől és a többi apostoltól: „Mit tegyünk, atyámfiai, férfiak?” Péter így válaszolt: „Térjete meg, és keresztelkedjete meg valamennyien Jézus Krisztus nevében, bűneitek bocsánatára, és megkapjátok a Szentlélek ajándékát.”

– Megszületett az egyház. Aznap 3000 ember tért meg, és keresztelkedett meg Jézus Krisztus nevére.

– Az egyház hétköznapi élete is fontos.

– A gyülekezet tagjai pénzzel segítették a közös feladatokat.

– Ezért van ma is persely a templomban.

– Naponta együtt voltak a gyülekezetben.

– Hitük és a Jézus Krisztusról szóló beszéd testvéreké tette őket.

– Arról ismerték meg őket, hogy szerették egymást.

Saját hazájukban laknak, de mégis jövevényként; mindenben részt vesznek polgárokként, de mindent elviselnek, mint idegenek. Mint mindenki más, házasodnak, gyerme-

ket nemzenek, de a magzatot nem hajtják el. Közös az asztal, amelyhez letelepednek, de nem közös az ágy. Testben vannak ugyan, de nem test szerint élnek. A földön időznek, de a mennyben van polgárságuk. Engedelmeskednek a meghatározott törvényeknek, de életükkel fölülmúlják a törvényeket. Mindenkit szeretnek, mindenki üldözi őket. Szegények és sokakat gazdagítanak. Szídják őket, és ők áldást mondanak.

– Bár tudnánk mi is így élni, mint ahogy ebben a harmadik századbéli szövegben, a Diognétoszhoz írt levélben hallunk a keresztyénekről!

– Ma is hirdetik Isten üzeneteit, ezek segítenek az ilyen élethez. Ebben a templomban is. Éppen innen: a szószekekről.

– A szószeke falán Jézus biztatásait jelenítették meg fagraványokban.

– (Mutatják a képeket.) Jézus mondta: Ti vagytok a föld sója.

– Nem rejthető el a hegyen épült város.

– Ti vagytok a világ világossága.

– Az egyház feladata a világban, hogy só, világosság és hegyen épült város legyen.

– Bizony ennek sokszor nem tett eleget. Jézus földi élete után az egyház egyre inkább eltávolodott tőle.

– A középkorban egészen rosszra fordult az egyház élete.

– Luther Márton és társai indították el azt a mozgalmat, ami újra visszavezetett a Biblia olvasásához, Jézus tanításának követéséhez, a kereszt üzenetének megértéséhez.

– Ez a mozgalom volt a reformáció.

– Büszkék vagyunk, hogy ennek szellemi követői vagyunk: evangélikusok.

Ének: *Jöjj, égi szent láng...* (EÉ 239)

– A reformáció egyik hitvallásában, az Ágostai Hitvallásban ezt olvassuk: Az egyház a szentek közössége, ahol az ígét hirdetik és a szentségeket helyesen szolgáztatják ki.

– (A szószekekről) A szószekekről szól az ige,

– (az oltár előtt) az oltár előtt kapjuk az úrvacsorát,

– (a keresztelekűttől) a keresztelezés pedig itt történik a keresztelező kútnál, ami ugyan nem kút, de így nevezik.

– *Evangélikus egyházunkban két szentség van: a keresztelezés és az úrvacsora.*

– Ez a kettő azért szentség, mert Jézus rendelte el, és azt ígérte, hogy aki ezekkel jól él, az közel van Isten országához.

– A szentségben Isten ígéje látható jellel van összekapcsolva.

– A jel emlékeztet arra, hogy mit cselekszik Isten velünk a szentségben.

Jézus Krisztus ezekkel a szavakkal rendelte el a keresztelest: *Nékem adatott minden hatalom mennyen és földön. Menjete el azért, tegyete tanítvánnyá minden népet megkeresztele őket az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében, és tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek. És íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.*

– A keresztelezésben látható jel a víz.

– Amikor megkereszteleztek, Isten Jézus Krisztusért gyermekévé fogadott.

– A keresztelezés által Isten megtisztít a bűntől és új életet ad.

– A keresztelezés közösséget teremt köztünk, emberek között is. A keresztelezésben Isten minket egy közösségbe kapcsol össze, a gyülekezet közösségébe.

Ének: *Jöjj, térj be, kapum tárva...* (EÉ 299)

– (Az oltár mellől) Az úrvacsora szentségét Jézus Krisztus a tanítványával elköltött utolsó vacsora alkalmával szerezte, a keresztelezés előtti éjszakán.

– Pál apostol így írja: *A mi Urunk Jézus Krisztus azon az éjszakán, amelyen elárultatott, kezébe vette a kenyeret, hálát adott, megtörte, tanítványainak adta, és ezt mondta: Vegyéte, egyéte, ez az én testem, amely tiéte adatik. Ezt cselekedjete az én emlékezetemre. Hasonlóképpen miután vacsorált, kezébe vette a poharat is, hálát adott, nekik adta, és ezt mondta: Igyatok ebből mindnyájan, e pohár az újszövetség az én véremben, amely tiéte adatik és sokakért ontatik ki bűnök bocsánatára. Ezt cselekedjete az én emlékezetemre.*

– A zsidók páska-ünnepének előestéjén történt ez, amikor Izrael népe az Egyiptomból való kiszabadulás emlékét ünnepelte.

– A tanítványok sokszínűségük és különbözőségük ellenére azon az utolsó vacsorán átélhették a Jézussal és éppen rajta keresztül az egymással való közösség örömét.

– Az úrvacsorában Krisztus Urunkkal személyesen találkoznak, amikor testét és vérét vesszük magunkhoz kenyérben és borban. Átala és rajta keresztül életet kapunk.

– Nagy titok az, hogyan történhet meg a láthatatlan Jézus Krisztussal ez a személyes találkozás. Ezt a titkot mindvégig csodáljuk.

– A keresztelezésben és az úrvacsorában is ajándékot kapunk.

– *Mi nem adunk semmit Istennek. Ő az, aki keres minket és megajándékoz.*

– Az úrvacsorai közösség olyan, mint a mindennapi kenyér. Szükségünk van rá, mert Isten bűnbocsánatot ad átala, és megadja nekünk a vele való közösség örömét.

Ének: *Lelkem, a hívek nyájával...* (EÉ 307)

Egy embernek volt két fia. A fiatalabb ezt mondta az apjának: Atyám, add ki nekem a vagyonom rám eső részét. Erre megosztotta köztük a vagyont. Néhány nap múlva a fiatalabb fiú összeszedte mindent, elköltözött egy távoli vidékre, és ott eltékozolta a vagyont, mert kicsapongó életet folytatott. Miután elköltötte mindenét, nagy éhínség támadt azon a vidéken, úgyhogy nélkülözni kezdett. Ekkor elment, és elszegődött annak a vidéknek egyik polgárához, aki kiküldte őt a földjeire disznókat legeltetni. Ő pedig szívesen jóllakott volna akár azzal az eleséggel is, amit a disznók ettek, de senki sem adott neki. Ekkor magába szállt, és ezt mondta: Az én apámnak hány bérese bővelkedik kenyérben, én pedig itt éhen halok! Útra kelek, elmegyek apámhoz, és azt mondom neki: Atyám, vétkeztem az ég ellen és teellened. Nem vagyok többé méltó arra, hogy fi-

adnak nevezzenek, tégy engem olyaná, mint béreseid közül egy. És útra kelve el is ment az apjához. Még távol volt, amikor apja meglátta őt, megszánta, elébe futott, nyakába borult, és megcsókolta őt. A fiú ekkor így szólt hozzá: Atyám, vétkeztem az ég ellen és teellened, és nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezzenek. Az apa viszont ezt mondta szolgáinak: Hozzátok ki hamar a legszebb ruhát, és adjátok rá, húzzatok gyűrűt a kezére és sarut a lábára! Azután hozzátok a hízott borjút, és vágjátok le! Együnk, és vigadjunk, mert ez az én fiam meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott. És vigadozni kezdtek. Az idősebb fiú pedig a mezőn volt, és amikor hazajövet közeledett a házhoz, hallotta a zenét és a táncot. Előhívott egy szolgát, és megtudakolta tőle, hogy mi történik itt. Mire a szolga így felelt: A testvéred jött meg, és apád levágatta a hízott borjút, mivel egészségben visszakarta őt. Ekkor az megharagudott, és nem akart bemenni. De az apja kijött, és kérlelte. Ő azonban ezt mondta az apjának: Látod, hány esztendeje szolgállok neked, soha nem szegtem meg parancsodat, és te sohasem adtál nekem még egy kecskegidát sem, hogy mulathassak barátaimmal. Amikor pedig megjött ez a fiad, aki parázna nőkkel tékozolta el vagyonedat, levágattad neki a hízott borjút. Ő azonban ezt mondta neki: Fiam, te mindig velem vagy, és mindenem a tied. Vigadnod és örülnöd kellene, hogy ez a te testvéred meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott.

– Isten szánakozva nézi az embert. Látja, hogy hány-szor rontjuk el életünket, ismeri döntéseink csapdáit, közelről látja elesettségünket, fájalmunkat.

– Tudja, hogy a minket körülvevő áldásokat gyakran elveszítjük, és a boldogságunk milyen törékeny.

– Isten közel hajol hozzánk, és irgalmasan újra és újra felemel bennünket.

– Az ő kifogyhatatlan szeretetét élhetjük át a gyónásban.

– Evangélikus egyházunkban kétféle gyónás van: a gyülekezeti gyónás, amely istentisztelet keretében és a

magán gyónás, amelyik a lelkész vagy bármely keresztyén testvér előtt történik.

– A gyónásban megvalljuk bűneinket, és elfogadjuk a bűnbocsánatot. A gyónásban személyesen Isten előtt állunk. Ő látja és ismeri töredelmes szívünket, és kész meg-bocsátani nekünk Jézus Krisztusért.

– Jézus felhatalmazta tanítványait a bűnök bocsánatára, illetve megtartására. Ezt a megbízatást nevezzük kulcsok hatalmának.

– A lelkész hirdeti a bűneim bocsánatát, ő közvetít, és a bocsánatot maga Isten adja.

– A gyónásban, az úrvacsorában Istennel találkozunk. Ő szól hozzánk igéjében. Megszólíthatjuk őt az imádságban. Emlékeztet minket keresztségünkre.

– Ezeket a képeket a templom ajtaján láthatjuk, kívül.

– Ezek készítenek minket fel az utolsó nagy találkozásra. Ének: *Szívből szeretlek, Jézusom...* (ÉÉ 362)

– Nem tudjuk, milyen lesz az idők végén az Istennel való találkozás. Kicsit tartunk is tőle, hiszen számot kell adnunk életünkről.

– A korinthusiakhoz írt levél ezt mondja: *Mert mindnyájunknak leplezetlenül kell odaállnunk a Krisztus ítélőszéke elé, hogy mindenki megkapja, amit megérdemel, aszerint, amit e testben cselekedett: akár jót, akár gonoszt.*

– Abban bízunk, hogy Isten szeretete, amit Jézus kereszthalálában megmutatott, megment minket is.

– Így a vele való találkozás, ráadásul a szereteteinkkel való találkozás csupa boldogság lesz. Ezért bátorít minket Isten arra, hogy készüljünk a vele való találkozásra reménységgel. *Mert e romlandó testnek romolhatatlanságba kell öltöznie, és e halandónak halhatatlanságba. Amikor pedig ez a romlandó romolhatatlanságba öltözik, és ez a halandó halhatatlanságba öltözik, akkor teljesül be, ami meg van írva: „Teljes a diadal a halál fölött! Halál, hol a te diadalod? Halál, hol a te fullánkod?” A halál fullánkja a bűn, a bűn ereje pedig a törvény. De hála az Istennek, aki a diadalt adja nekünk a mi Urunk Jézus Krisztus által.*

Ének: *Fel, mert az irgalom percei múltak...* (ÉÉ 449/1., 4.)

KOCZOR MIKLÓS

Az elfogyó gyülekezetekről, fiúkról, szórványokról

Egyházunk legújabb kori történetében most már elérkezett, sőt eléggé felforrósodott az elfogyó gyülekezetek, szórványok megmentésének időszaka. Ez a megmentő építőmunka életkérdés, egyháztörténelmi szükségszerűség.

Egyházunk legújabb kori történetét – történelmét – tárgyilagosan a Lutheránus Világszövetség 1984. évi budapesti VII. nagygyűlésének előkészületeitől, eseményeitől számítjuk. Azután még néhány évig a szocializmusban

erősen ellenőrzött, a marxista ideológiával is nagyon jelentősen befolyásolt utat járta ugyan evangélikus egyházunk, de már világitani kezdtek a merész, megújító események. Dóka Zoltán nyílt levele már hazailag nem volt „hatástalanítható”. A folytatást jelentő, a 19 fő lelkész és nemlelkész több hónapos, közös, titkos munkájával kialakított Testvéri szó hatására pedig „reform” országos közgyűlés született. Nagy Gyula püspök referátuma ezen a

közgyűlésen megdöbbenően újszerű, a Testvéri szót is számbavevő egyházfejlesztési szempontokat vetett.¹ Ezekben az években evangélikus egyházunk a hazai történelmi egyházakat megelőzve lépett előre a megújulás irányába.

Az 1980-as évek végéig egyházi egyesületek, diakóniai-missziói központok és ezekben eleven konferencia jellegű alkalmak alakultak ki. Széleskörű, nyilvános viták, sokszor szeretetlen szemrehányásokkal átszótt, de a tényleges helyzetet, az igazságot feltáró, közösségi megbeszélések sokasága követte egymást.

Majd a politikai rendszerváltás teljesen más, hallatlanul gyorsan építkező egyházi helyzetet alakított ki. Új templomok, gyülekezeti házak épültek, újralakult az iskolarendszer, széles körben megindult a hitoktatás, az ifjúsági munka hatalmas erőt mutatott. Az ingatlanok visszajuttatása az egész egyház, de főként számos gyülekezet számára teremtett új lehetőségeket. Több gyülekezetben erőteljes élet bontakozott ki.

1991-től pedig kilenc éven át – útkeresően, számos törvényt rögzítve egy hatéves ciklusban, majd a törvényes rend szabályait lezárva egy hároméves ciklusban – ülésezett a rendszerváltó zsinat. Egyházunk négy szintes, háromkerületes rendszerben, a hatalmi ágak szétválasztásával szervezheti munkáját.² Törvényünk rögzítette az evangélikus és missziói munka kérdéseit is.³ Rendezetten alakult ki egyházunk munkája.

A rendezettséghez hozzá tartozik, hogy észre kell vennünk nagy hiányosságainkat, elhanyagolt kötelezettségeinket is. Ezek között az egyik legnagyobb kérdés elpusztuló gyülekezeteink, szórványaink megmenthetőségnek vizsgálata és a megmentés erőfeszítéseinek szükséges és lehetséges lépései.

A leépülés, az elfogyás ellenszere egyszerre egyházszervezési kérdés és evangélikus, belmissziói feladat. Szétválaszthatatlanul szükség van átgondolt felmérésekre, gazdasági háttér, utazási lehetőségek megteremtésére, képzések szervezésére, az összejövetelek körülményeinek biztosítására és ugyanakkor az élő Jézus erőteljes hirdetésére, a személyes Szentháromság-hit hangsúlyára, megvallására, az eleven közösségi – gyakran kisközösségi – élet létrehozására. Vizsgálódásaim során nem is törekszem a két kérdéskör rendezett szétválasztására. Mindkettőnél a Szentlélek erejében reménykedem.

Leépült egyházközösségeink evangélikus és missziói lehetőségeinek országos felmérését, továbbá az ezzel összefüggő munka megindítását 1999-ben már munkájának időszériájának súlypontjai között rögzítette az evangélikus és missziói bizottság.⁴ Majd a múlt év végén valamennyi egyházközösségünk elnökségéhez levelet küldött, amelyben kérte, hogy az egyházközösség elnöksége ismertesse egyrészt az

egyházközösség hatáskörébe tartozó és az elpusztulás veszélyét felvető filiák, fiókegyházak, szórványok sorát, helyzetét, másrészt a számba vehető nemlelkészi szolgáltatók munkába állítási lehetőségét. Mellékelten megküldte azoknak a településeknek, helységeknek a sorát, amelyek az egyházközösséghez tartoznak.⁵

Meghökkenítő az a kép, az a helyzet, amelyet hazánkban az anyaegyházközösségekhez tartozó helységek száma mutat:

- 97 anyaegyházközösséghez 1–5 helység
- 62 anyaegyházközösséghez 6–15 helység
- 29 anyaegyházközösséghez 16–30 helység
- 22 anyaegyházközösséghez több mint 31 helység tartozik.

Számos olyan egyházközösségünk is van, amelynek száz körüli helységet kellene számba vennie.

A 255 egyházközösségnek kiküldött levélre 42 nagyon értékes válasz, helyenként elemzés érkezett. A válaszok kiértékelésének és egész egyházunk mentő erőfeszítésének elékezett az ideje.

A feladatot döntően egyházmegyei szolgálatként kellene megszervezni. Az országos evangélikus és missziói bizottság felelőssége és munkája ezen a területen is alapigény. A több, személyes szervező és igeszolgálatot követelő építő munkát azonban egyházmegyei szinten célszerű számba venni.

Az egyházmegyei evangélikus és missziói felelős törvényben rögzített feladata egyébként is többek között, hogy figyelemmel kísérje „az egyházközösségek szolgálatával el nem ért, szórványokban élő evangélikusok helyzetét”, kezdeményezze és segítse „a feljűk forduló szolgálatokat.”⁶ Egyházmegyenként azonban 1–5 fő olyan munkásra lenne még szükség, akik hetenként átlagosan néhány órát az elfogyó, kis fliák, szórványok életképessé alakításán fáradoznának.

Ezt a munkát a törvényben is rögzített módon a nemlelkészi egyházmegyei munkások⁷ végezhetnék el. Sőt azok az egyházközösségek is, amelyek elhivatást éreznek saját elfogyó fliáik, szórványaik megmentésére, döntően nemlelkészi „önkéntes és alkalmas” munkaerőre kell, hogy támaszkodjanak.

Alapvetően fontos ténynek látszik ugyanis, hogy az elfogyó gyülekezetek pusztulását legfőképpen nemlelkészi szolgáltatók munkája akadályozhatja meg a Szentlélek erejével. Az értékes, jó lelkészek ennek a hatalmas feladatnak – egyéb közvetlen munkájuk mellett – csak kis töredékét tudják elvégezni. Az első két, két és fél évszázad egyháztörténelmének ezen a téren beszédes üzenete alkotta gondolkodásunkat!

A főként a központi egyházközösségi feladatokra választott, kiváló lelkészeiről is elmondható, hogy „heti 80 óras

¹ *Evangélikus Élet* 1986. december 21. 1. és 3. old.

² Frenkl Róbert: 2001–2006. In: *Credo* 2001. 1–2. 48–54. old.

³ *A Magyarországi Evangélikus Egyház Törvényei*. 1997. évi V. tv. 1–14. §.

⁴ Irányelvek az evangélikus és missziói munka időszériájának súlypontjaihoz. Missziói Bizottság, 1999. november 16. 11. pont.

⁵ Az Evangélikus és Missziói Iroda levele valamennyi egyházközösségi elnökséghez, 2001. november 8-án.

⁶ 1997. évi IV. tv. 12. §.

⁷ 1997. évi IV. tv. 17–19. §.

munkaidővel sem képes még csak megközelítően sem elvégezni mindazt, amit 50 vagy éppen 100 lehetséges gyülekezeti tag heti 2–3 órában, különösen, ha képességeiknek és erejüknek megfelelően dolgoznak. Ha abból indulunk ki, hogy minden keresztyén pap, és hogy a papi szolgálat a gyülekezetben nem korlátozódhat néhány »lekipásztora«, akkor belátjuk, hogy minden keresztyénnek joga, de kötelessége is, hogy teljesítse »papi« szolgálatát embertársai javára: vigye közel hozzájuk Jézus Krisztus evangéliumát, imádkozzon értük és minden lehetséges csatornán közvetítse nekik Isten szeretetét.»⁸

Fontos azonban, hogy alázatosan, évtizedekig taposott

⁸ Klaus Douglass: *Az új reformáció*. Kálvin Kiadó, 2002. 140–141. old.

egyházunk kicsi szolgálóiként – valóban imádkozva – láljuk meg a pusztulás ellenszereit. Nagy hangsúly esik lelkészek irányító, útmutató szerepére. A munka döntő szét azonban egy összehangolt rendszerben célszerű nemlelkészek végezzék!

A fogyásnak, a pusztulás közeli veszélynek minden külön-külön vizsgálható okai vannak. Az éltető szolgálat kezdésének formáit, gyakorlatát is külön-külön kell megvizsgálni. Van, ahol beteglátogatással, van, ahol egyes evangélikusok megkeresésével, van, ahol családi szeretetvendégség megszervezésével, van, ahol helybeli vezetők, szolgálat megkeresésével, támogatásával s még számos lehetőség alakulhat tovább a munka. Csak kezdődjék már, csak hozzánk távozzék már! Krisztus Urunk, segíts meg!

CSEPREGI ANDRÁS

Jézus Krisztus keresztje: befogadás?¹

*Miroslav Volf: Ölelés és kirekesztés című munkájának ismertetése*²

2001 áprilisában a Harmat Kiadó könyvbemutatóra hívta olvasóit. Jelentős teológiai mű bemutatását ígérte, fontosságához méltó gondos előkészítéssel: április 28-án 13.00 órakor sajtóbemutató a Kongresszusi Központban, 17.30-kor pedig vitafórum a Protestáns Missziói Tanulmányi Intézet Kálvin téri központjában, ahol az olvasó magával a szerzővel is találkozhat. A fórumon neves teológusok vállalták a felkért hozzászóló szerepét: Bogárdi Szabó István és Mártonffy Marcell. A könyvhöz Várszegi Asztrik panonnhalmi főpát írt ajánlást, s mellette Mary McAleese, Írország köztársasági elnöke és Jürgen Moltmann tübingeni teológus adta közre ajánló gondolatait. Nálunk még szokatlan, hogy egy teológiai munkát ilyen széles és igényes kört elérni kívánó módon mutassanak be, s minden dicséret a kiadóé, hogy nem sajnálta a szervezésre a fáradságot.

A bemutatón sajnos nem tudtam személyesen részt venni, de a könyvet elolvasva megerősíthetem: valóban fontos és jó könyv, s a kiadó nem túlzott, amikor látványos bemutatót szervezett. Annál furcsább, hogy bő egy évvel megjelenése után a könyv még mindig nem kapott sok visszhangot, nem lett témává a hazai teológiai közéletben: Andorka Eszternek a legújabb *Credóban* megjelent ismertetésén³ kívül nem találkoztam a könyvet említő vagy vele vitatkozó recenzióval. Pedig Miroslav Volf írása

rólunk is szól. Megkockáztatom: talán éppen azért szólunk meg róla nehezen, mert hozzánk és rólunk szól, olyannyira érintettek vagyunk, hogy nem tudunk róla azonnal a könnyed oldottsággal beszélgetni, amit egy híresszerző divatos témájú könyve magyar fordításának receptiója egyébként lehetővé tenne.

A HERMENEUTIKAI KÖR

A könyv alcíme: Teológiai vizsgálódás az azonosság, a másság és a kiengesztelődés tárgykörében. Három gondolati elem kapcsolódik tehát egymáshoz. A Bevezetés alcímében ugyanez a három gondolati elem jelenik meg más sorrendben: A kereszt, az én és a másik. Már ebből sejthető, hogy a három fő gondolat, az én azonossága, a másik identitása és a kereszt eseménye, a szerző szándéka szerint hermeneutikai kört alkot: kölcsönösen magyarázzák egymást, és bármelyiktől indulunk el, megérkezünk a másikhoz és a harmadikhoz is, ha a szerzőhöz hasonlóan foglalkoztatnak bennünket azok az altémák, melyeket a könyv egymást követő fejezeteiben végiggondol: távolságtartás és hovatarozás, kirekesztés, ölelés, a nemi identitás, elnyomás és igazságtétel, csalás és igazság, erőszak és béke. (Már itt utalok rá, hogy a magyar fordításból ki-maradt a könyv középső, a férfi és női identitással foglalkozó negyedik fejezete: ennek jelentőségére később külön figyelni fogunk.) Az altémák tehát megteremtik azt a szellemi és erkölcsi kihívást, amely a három fő gondolatot hermeneutikai körré rendezi össze. Az altémák közül kiemelkedik kettő, amelyeket a szerző vezető metaforáivá emel, a címadó *ölelés és kirekesztés*; a két metafora szinte

¹ Köszönettel tartozom a két békési egyházmegye lelkészeinek, akik LMK-ülésükön meghallgatták és reflexióikkal gazdagították ennek az ismertetésnek első változatát.

² Miroslav Volf: *Ölelés és kirekesztés. Teológiai vizsgálódás az azonosság, a másság és a kiengesztelődés tárgykörében*. Pásztor Péter fordítása. Harmat Kiadó, Budapest, 2001.

³ Andorka Eszter: „Megölelnél egy csetniket?” In: *Credo*. 2002. 1–2. 139–141. old.

úszik azon a víztükrön, amelyet a három fő gondolat hermeneutikai köre feszít simává.

De mi a jelentősége annak, hogy melyik elemmel kezdjük a vizsgálódást? Láttuk, hogy a szerző az egyik alkalommal az én azonosságát, a másik alkalommal a keresztet helyezte az első helyre. El lehet indulni tehát mind az önreflexió felől, mind a kereszt teológiájának bibliai és reformatori hagyománya felől. De el lehet-e indulni a harmadik elem, a *másik* felől? A könyv többszöri olvasása során arra jutottam, hogy a fent felsorolt altémák először és sürgetően a *másikat* teszik problémává; a másikkal való megrázó találkozás kényszerít rá, hogy feltegyük a „ki vagyok én?” – gyakran látens – kérdését; s mert a *másik* és az *én* kapcsolatának szenvedést is magában hordó titkát nem tudjuk megoldani, a kereszt botrányos eseményéhez fordulunk válaszáért. Ez a sorrend viszont természetsszerűen megteremti a kereszt teológiája újragondolásának feladatát – hiszen azt gyakran csak a hagyományos teológia nyelvének eszközeivel közelítjük meg. Miroslav Volf ezt a kihívást is felismeri, és inspiráló módon válaszolja meg.

Ismertetésemben tehát ezt a sorrendet fogom követni: a *másik*, az *én* és a kereszt. A fő gondolatok bemutatása után a magyar változathoz kiharadt fejezetről fogok írni, majd megpróbálom megválaszolni Andorka Eszter kérdését. Időnként kitérőket fogok tenni, hogy helyet kaphasson néhány, az angolszász teológiai irodalomban meghonosodott megközelítési mód, amely Volf közvetítése révén immár a magyar nyelvű teológiai diskurzust is gazdagíthatja.

A MÁSIK

Kicsoda a *másik*? A szerző a balkáni háború és mellette a kilencvenes évek elején jelentkező Los Angeles-i és berlini konfliktusok tapasztalatai alapján keresi a választ erre a kérdésre. Elutasítja azt a kísértést, hogy az erőszak eme megnyilvánulásait úgy kezelje, mint „a békés modernség peremén egyébként visszaszoruló barbárság kitöréseit”; hiszen tudja, hogy „sokkal kifinomultabb, de ugyancsak valóságos háború dúl vetélkedő kulturális csoportok között, ami szétszakíthatja számos nyugati ország társadalmi szövetét is” (17. old.). Ha egyetlen szóval akarjuk megválaszolni, hogy kicsoda a *másik*, azt mondhatjuk: a *másik* számomra, az *én* számára fenyegetés. Rám támadhat ma vagy holnap, de akkor sem lehetek nyugodt, ha a *másik* ma éppen szenvedő áldozat, hiszen „a legnagyobb perzekutorok gyakran a félig lefejezett vértanúk közül kerülnek ki” (117. old.). Abban a pillanatban viszont, amikor ezzel a szóval ragadtuk meg a *másik* lényegét, felfedtük azt is, hogy még ennyire röviden sem beszélhetünk a *másikról* az *én* nélkül, hiszen a *másik* azért fenyeget engem, mert fél, mégpedig tőlem fél. Látványos, véres tragédiákban vagy udvarias külsőségek, nemegyszer keresztyén díszletek mögé rejtett szívós küzdelmekben a *másik* és az *én* viszonyának ugyanazt az alapmintáját érzük tetten: a *másik* fe-

Miroslav Volf

Teológiai vizsgálódás
az azonosság, a másság
és a kiengesztelődés
tárgykörében

ÖLELÉS ÉS KIREKESZTÉS

HARMAT

nyegeti az *ént*, hogy védekezzék az *én* fenyegetésével szemben. Ennek az alapmintának a feloldó értelmezésére minden kultúra kísérletet tesz; Volf bőségesen idéz, kedvvel és szellemesen veti bele magát az elmúlt két évtizedben folyó modernizmus-posztmodernizmus vitába, hogy eredeti álláspontot alakítson ki. Mielőtt az *én* meghatározásainak kísérletei felé fordulunk, ennek a vitának két nagy témáját érintjük. Az első téma a „nagy elbeszélés” lehetősége és ennek posztmodern kritikája, a második pedig az „elnyomó-elnyomott” séma kritikus újragondolása.

„Isten veletek, nagy elbeszélések!” A modernizmus posztmodern kritikájának egyik döntő eleme az egyetemes igényű „nagy elbeszélések” leleplező átvilágítása. A „nagy elbeszélés” a történelem eseményeinek halmazát egy történet logikájának rendeli alá, megmagyarázza a múltat, és megmutatja a jövőben elérhető és elérendő célt. Volf Lyotard-tól idéz egy impozáns felsorolást: ilyen „az eredendő bűn szeretet által történő megváltásának keresztyén elbeszélése; a tudatlanságból és a szolgaságból a tudás és az egyenlőség révén történő emancipáció Aufklärer elbeszélése; az egyetemes eszme a konkrét dialektika útján való megvalósulásának spekulatív elbeszélése; a kizsákmányolásból és elidegenedésből a munka társadalmiasítása nyomán való emancipációnak a marxista elbeszélése és a szegénységből a technikai fejlődés révén történő emancipációnak a kapitalista elbeszélése. Ezeknek az elbeszéléseknek van alapjuk ahhoz, hogy pöröljenek egymással, sőt különbözzenek is egymástól. Csakhogy az eseményekből következő adottságok mindegyikben olyan történelmi folyamatban helyezkednek el, amelynek végét, még ha elérhetetlen is, az egyetemes szabadságnak, az egész emberi ség beteljesedésének nevezik.” (118–119. old.)

Elszakadva már Lyotard gondolatmenetétől, hozzátehetjük: a fenti, egymással rivalizáló „nagy elbeszélések” mellett népeknek, kisebb nagyobb közösségeknek is megvannak a maguk „nagy elbeszélései”, amelyek nem attól lesznek nagyok, hogy sokan tartják őket sajátjuknak, hanem attól, hogy a közösség számára a teljes és elemi világmagyarázat jelentőségével bírnak. A Kárpát-medencében minden nép számon tartja a maga identitást adó eredettörténetét – s ezek a történetek ritkán harmonizálnak egymással. De a vallási hovatartozás, a közös kulturális ízlés, gondolkodásmód, politikai hitvallás ugyanúgy egy-egy „nagy elbeszélés” segítségével tartja össze a közösséget. A közösségek pedig a „nagy elbeszélések” ütköztetése révén rivalizálnak egymással, s állhatnak folytonos konfliktusban, ami könnyen erőszakos küzdelemmé élesedhet.

Az egymást kölcsönösen kizáró „nagy elbeszélések” feszültsége szervesen kapcsolódik a modernista társadalomkép másik – joggal kritizált – eleméhez, az „elnyomó-elnyomott” minta hatalmához. A „nagy elbeszélés” mindig a szabadság témája körül forog, régi dicsőségről beszél, ami veszélybe került de megvédtük, vagy elvesztettük és – bár eddig mindig kudarcot vallottunk – vissza kell szereznünk. A szabadságért való küzdelemben mindig mi voltunk vagy mi vagyunk az elnyomottak, a *másik* pedig valós vagy potenciális elnyomóként lép fel. A „nagy elbeszélést” fűtő erkölcsi pátosz mindig abból a tudatból származik, hogy én vagyok az elnyomott, aki, ha éppen támadok is, jogos önvédelmi háborút viselek az elnyomóval szemben. Csakhogy, érvel Volf, „a konfliktusok többnyire nagyon is zavarosak. Egyszerűen nem igaz, hogy a konfliktusba keveredett felek találkozásáról összeállítható egy olyan elbeszélés, amelyben az egyik oldalon áll a nyilvánvalóan gonosz, a másik oldalon pedig a vitathatatlanul jó. Legtöbbször nem arról van-e szó, hogy Efraim irigykedik Júdára, Júda pedig ellenségeskedik Efraimmal (Ézs 11,13)? (...) Hogyan tudnánk ártatlanokat elkülöníteni a vétkeستől az egyének összekuszálódott történetében, hát még egész kultúrák vagy nemzetek elbeszélésében? (...) Mivel azonban nem találunk vétnélküli áldozatot, két egyaránt taszító lehetőség közül választhatunk: vagy erkölcsileg undorodva visszalépünk a részvételtől (és ezáltal kimondatlanul is az erősebbik felet támogatjuk), vagy pedig vállalva az erkölcsi pártosságot, félreérthetetlen erkölcsi elbeszéléssel állunk elő (és így osztozunk az egyik fél ideológiai öncsalásában).” (115–116. old.)

De ha mégis nyilvánvaló, hogy egy adott konfliktusban ki az elnyomó és ki az elnyomott, meddig juthatunk el az „elnyomott-elnyomó” mintán belül? Legfeljebb a „szerepcserés igazságtalanságig” (117. old.), ahhoz a nagyon is kétes értékű kárpótlásig, amely megengedi a korábbi elnyomottnak, hogy azontúl az ő „nagy elbeszélése” – kerüljön helyzetbe, és az ő szava adjon mértéket az igazságnak. Ez a minta többnyire az elnyomók megváltoztatását, önvédelmi reflexiktől való megszabadítását tűzi ki célul, de nem kell az elnyomottaknak is megváltozniuk ahhoz, hogy a minta ne él-

jen tovább? Volf az „elnyomó-elnyomott” minta – s mögötte a „nagy elbeszélések” relativitásának kimondásával viszonylagossá teszi kettőjük közös célját, a felszabadítás programját is. Utal a felszabadítás teológiája atyja, Gustavo Gutiérrez megoldására, aki a szabadság fölé végső értékként a szeretetet helyezte, és hasonló logikával mutat a kiengesztelődésre, mint az igazságtétel végső céljára (117. old.). A modernizmus két nagy témájának posztmodern kritikája keresztül az *én* és a *másik* kölcsönösen győztrő konfliktusát Volf végül teológiai megoldás felé fordítja.

AZ ÉN

Míg a fenti témák tárgyalásakor Volf posztmodern kritikának bizonyult, az *én* megragadása körüli vitákban inkább a posztmodern megoldásokkal szemben bizalmatlan gondolkodóként mutatkozik be. A konfliktusnak az *én* felelőli nézete szerint, az egyéni vagy közösségi *én* a maga azonosságának és biztonságának védelmében egy „másik nélküli világot” igyekszik teremteni, és ha a *másik* vonatkozik hasonulni, asszimilálódni, vagy elhagyni az *én* által igényelt területet (mind a szó konkrét földrajzi, mind a szélesített értelmében, *Lebensraum*), akkor az *én* a „jogos önvédelemnek” nevezett erőszak eszközéhez nyúl.

Együtt kell élnünk a jogos önvédelemként megélt erőszakkal, vagy van ellene gyógyszerünk? A válasz első lépésében Volf a mai politikai filozófia három tipikus irányzatára utal. Az *univerzalista lehetőség* szerint az egyetemes – vallásos vagy felvilágosult – értékeket kell támogatni, amely a különbözőségek relativizálása révén majd a béke és együttéléshez vezet. A *közösségi lehetőség* ennek éppen az ellenkezőjét állítja: „ünnepeznünk kell a közösségek különbözőségét és elősegítenünk a sokféleséget, pártját kell fogunk az őshonos kultúrák kicsi seregeinek, [hiszen] az egyetemes értékek terjedése elnyomáshoz és unalomhoz vezet, semmint békehez és virágzáshoz”. A *posztmodern lehetőség* szerint pedig fel kell számolnunk ezt az egész problematikát úgy, hogy lemondunk a szilárd *én*ről: egyre bővülő szabadságban teremtjük magunkat folytonosan újjá, „legyünk szeszélyes és céltalan, ingatag és torzóban maradt csavargók, akik mindig mozgásban vannak, egyebet nemigen tesznek, csak elmozdulnak”. (23. old.)

Az utolsó lehetőséget Volf következetesen elutasítja: könyvében folyamatosan vitába száll az *én* dekonstruálását szorgalmazó posztmodern szerzőkkel, és érzékelteti, hogy ez a gondolat kísérlet azok felelőtlen luxusa, akiknek az *én-jét* – mert biztonságban élnek – nem fenyegeti veszély; azok számára viszont, akik vélt vagy valós veszély fenyegetésében élnek, ez a lehetőség azonos lehet az önfelszámolásra, az öngyilkosságra való felhívással. Az első két lehetőséggel szemben azt a kritikát fogalmazza meg, hogy mindkettő *társadalmi megoldásokban* gondolkodik, ő pedig terméke-nyebbnek látja, ha a *társadalmi cselekvőkre*, a konkrét személyiséggel, *én*nel bíró individuumokra koncentrálna. (Ebben

az elhatárolásban könnyű felismernünk a marxista társadalomfilozófiát belülről ismerő gondolkodó kritikáját azzal a doktrínával szemben, amely az egyént alárendelte egy – gyakran fiktív – társadalomnak.) Nem hagy viszont kétséget afelől, hogy az univerzalista és a közösségi lehetőség közül a második áll hozzá közelebb. Charles Taylor tanulmányára (*Az elismerés politikája*) hivatkozva fogalmazza meg azt a meggyőződését, hogy az egyetemes csak az egyedinek keresztül közelíthető meg, és az egyenlő méltóság hangsúlyozásának csak akkor van értelme, ha a – történelmi, kulturális, gondolkodásmódbeli – különbözőségek fennmaradásáról gondoskodunk. (21. old.) (Ezen a ponton pedig a kis nép egyedi kultúráját értékesnek tartó, számunkra annyira ismerős közép-európai gondolkodóval lehetünk egy hullámhosszon.)

Volf a szilárd *én* mellett érvel, beszélnie kell tehát az *én* centrumáról is. Nagyon valószínűleg mutatja be, hogy az *én* mindig önnön centrumának megalkotásával van elfoglalva, és ez az alkotás sohasem ártatlan folyamat, hiszen „az emberek önmagukat a másokkal való azonosulásnak és a mások elutasításának az eljárásával, az ösztönök és a vágyak elfojtásával, az *én* és a *másik* képeinek közbevetésével és kivetítésével, félelmek externalizálásával, ellenségek kitalálásával és ellenségeskedések elszenvedésével, hűség fogadásával és megtagadásával, szeretettel és utálattal, uralkodni igyekvéssel és önmegadással alkotják meg és rendezik át, ám mindez nem válik takaros szét, hanem összekeveredik; »erények« lovagolnak meg rejtett »bűnöket« és »bűnök« kitalált erényekben keresnek kompenzáló üdvösséget” (77. old.). Teológiai nyelvre fordítva: az önmaga centrumát megalkotó *én* bűnös *én*, és az így alkotott *én* határai sem felelnek meg teremtésbeli rendeltetésüknek. Ami pedig a szilárd *én* létének természetes velejárója, határainak érzékelése, azaz *különbségtétel* és *ítéletalkotás*, az a bűnös *én* gyakorlatában *kirekesztéssé* torzul. A *másik* és az *én* megterhelt kapcsolatának értelmezése tehát ezen az úton vezet el a könyv első címadó metaforájához, a kirekesztéshez.

Mi a különbség a *különbségtétel* és a *kirekesztés* között? Volf a teremtéstörténet értelmezése révén arra jut, hogy a különbségtétel nem csupán elválasztás, hanem elválasztás és egybekötés. „Nem azért vagyunk azok, akik vagyunk, mert elválunk a mellettünk lévőktől, hanem azért, mert egyszerre elkülönülünk és kötődünk, külön állunk és kapcsolódunk; az azonosságunkat jelölő határok egyszerre jelentenek sorompókat és hidakat.” (73. old.) A kirekesztés pedig mindkét vonatkozás, mind az egybekötés, mind az elválasztás ellen vét. A száraz, csontvázszerű – de olyan sok eleven tapasztalatnak helyet adó – definíció szerint „[e]lőször a kirekesztés jelentheti a kapcsolati kötelékek elszakítását, önmagunknak a kölcsönviszonyok mintájából való kiemelését, és a szuverén függetlenség pozíciójába való állítását. Ezután a másik vagy mint ellenség tűnik föl, akit az *én* teréből el kell űzni, vagy pedig mint nem-entitás – fölösleges létező –, amelytől el lehet tekinteni, melyet ma-

gára lehet hagyni. Másodszor pedig a kirekesztés jelentheti az elválasztás eltörlését, az el nem ismerését annak, hogy valaki a maga másságában részét képezi a kölcsönviszonyok mintájának. Ezután a másik mint alsóbb rendű létező tűnik föl, amelyet vagy az *énhez* való hasonítással asszimilálni kell, vagy pedig alá kell vetni az *énnek*. Kirekesztés akkor valósul meg, amikor a kizárás, az asszimiláció vagy az alávetés erőszakossága és az elhagyás közönye váltja fel a beengedést és a távolságtartás dinamikáját, illetve az adás és kapás kölcsönösségét.” (74. old.)

Az *én* vizsgálata felől jutottunk el a kirekesztés, az egyik címbeli metafora definíciójához, és közeledünk az *ölelés* metaforájának megragadásához, amihez majd szükségünk lesz a kereszt eseményének értelmezésére. De még ez előtt az *én* centrumának megalkotásával kapcsolatban tehetünk egy fontos lépést, ami már innen az *ölelés* lehetősége felé mutat.

Pál apostol nyomán Volf megmutatja az *én decentrált centrumának* a lehetőségét. „Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve: többé tehát nem *én* élek, hanem Krisztus él bennem; azt az életet pedig, amit most testben élek, az Isten Fiában való hitben élem, aki szeretett engem, és önmagát adta értem” (Gal 2,19–20). Decentrált *én*ről beszélünk, hiszen a magunk által kialakított bűnös *én* Krisztussal együtt megfeszítettet. A centrum nem tűnt el, hiszen az *én* újra centrálódott: Krisztus él bennem. Az újacentrálódás közben az *én* sem tűnik el, ha Krisztus él *bennem*, akkor létezik az *én*, aki különbözik Krisztustól, a centrumtól. Ez az *én* többé nem önnön azonossága felett öröködik, hogy a kirekesztés rafinált mechanizmusai segítségével távol tartsa magától mindazt, amit fenyegetőnek tart, ellenkezőleg: az új centrum „megnyitja az *ént*, képesé és készsége teszi arra, hogy magát adja másokért, és magába befogadjon másokat” (79. old.). Miért? Mert valósággá vált számára mindaz, amit a kereszt eseményéből az *ölelés* metaforája segítségével megérthetünk.

A KERESZT

Krisztus keresztaljának eseményét a hagyományos teológia a megváltás, a bűnbocsánat, a kiengesztelődés összefüggésében szokta értelmezni. Bár ezeket a szavakat is csak töredékesen értjük, és távol vagyunk attól, hogy jelentésüket kimerítettük volna, mégsem felszínes és fölösleges Volf kísérlete, amellyel új perspektívába helyezi a kereszt eseményét. Ha korábban a bűnös *énnek* a *másikat* kirekesztő törekvését abban ragadta meg, hogy az előbbi egy *másik* nélküli világot akar teremteni, akkor a kereszt eseménye nem más, mint „helyet teremteni a *másiknak*”. Krisztus által „Isten az ellenséges emberiséget befogadja az isteni közösségbe, [ezáltal] mintát ad ahhoz, hogy az embereknek miként kellene egymáshoz viszonyulniuk” (112. old.). Ez az értelmezés vezet el az *ölelés* metaforájához, mint a kirekesztéstől az *ölelés* felé vezető út mozzanatai-

nak egyike: az első a „bűnbánat”, a második a „megbocsátás”, a harmadik az „énben a *másiknak* való hely megteremtése”, a negyedik pedig az „emlékgyógyítás”.

A metaforát a szerző széles bibliai háttéren dolgozza ki. Részletesen ír Jézus bűnfelgásáról és arról a jézusi programról, amely szerint minden mélyreható változásnak a szív megtisztulásával kell kezdődnie (124–133. old.). A bűnbocsánat gyakorlatának tárgyalásakor az alapvető bibliai szakaszokat kapcsolatba hozza a legismertebb huszadik századi drámákra vonatkozó reflexiókkal (133–140. old.). Így érkezik el a „helyet teremteni a *másiknak*” motívumhoz. A kereszteseményének ebben a perspektívában való értelmezése teológiailag feltételezi a szentháromsági istenismeretet, az isteni *perikhorészisz*, az „egymásban való együttes benne rejtés, egymásba olvadás vagy elkeveredés nélkül” lehetőségének gondolatát (143. old.). A motívum folyamatos továbbélése pedig az úrvacsorában valósul meg, ahol a fentieket megelő-megvalósító Krisztus jelenlétében Krisztus halálára emlékezünk és feltámadását ünnepejük.

Nietzsche-vel vitatkozva, aki szerint Krisztus szenvedése csupán az ő ellenségességre való képtelenségéről beszél, Volf a következő fontos megállapítást teszi: „Ahelyett, hogy majmolná az ellenség erőszaktevését és elutasítását, Krisztus, az áldozat, aki nem hagyja, hogy az elkövető határozza meg lényét, megbocsát, és helyet teremt magában az ellenségnek. Következésképpen Krisztus éppen mint áldozat válik igaz bírónak; azáltal, hogy magához öleli az elkövetőket, elítéli mind az elkövetők kezdeti vétékét, mind pedig a számos áldozat ellenvétékét. Az ellenségességgel szembeni ellenségesség eléri azt, amit önmagában sem az ellenségesség, sem pedig az ellenségességre való képtelenség nem tudott teljesíteni: átalakítja az áldozat és az elkövető viszonyát, míg ezt az ellenségesség csak felforgatja, az ellenségességre való képtelenség pedig csupán érintetlenül hagyja.” (142. old.)

A megfeszített Krisztus bírói szerepének vizsgálata fontos szerepet kap majd Volf gondolatmenetének végén, de mielőtt odalapoznánk, figyeljünk még az „emlékgyógyítás” záró mozzanatára, végül pedig az ölelés dinamikájának ábrázolására. Az „emlékgyógyítás” azt a végtelenül nehéz problémát feszegeti, hogy az elszenvedett igazságtalanságot és erőszakot szabad-e, lehet-e felejteni. Volf nem elégszik meg olcsó válasszal, és az olvasót csak biztatni tudom, olvassa végig nyugodtan és lassan a könyvnek ezt a gondolatilag és nyelvileg is talán legszebben megcsiszolt szakaszát (147–156. old.). Az ölelés dinamikája pedig, amely már feltételezi a tékozló fiú történetének későbbi következő magyarázatát (175–184. old.), négy egymás után következő mozzanatról épül fel: a karok kitérítése, a várakozás, a karok bezárulása, végül pedig a karok ismételt kitérítése. Az első mozdulattal az *én* a meghívást fejezi ki: van nálam számodra hely, egyszerűen én is szeretnék a vendéged lenni. A várakozás során az *én* a *másik* viszonzó jelzésére vár, nem megy tovább addig, míg a *másik* nem tárja ki a karját. A karok bezáru-

lásában mindkét fél passzívan és aktívan is jelen van: az ölelésben „az *én* azonossága egyaránt megmarad és átalakul, a *másik* különbözősége pedig egyaránt megerősítést és az *én* örökké változó azonosságába befogadást nyer” (160. old.). A karok ismételt kitérítése pedig azért szükséges, hogy az ölelés ne torzuljon összeolvadássá: „a *másik* el kell engedni, hogy különbözősége – valójában dinamikus azonossága – megmaradhasson; és az *énnek* vissza kell helyeznie magát önmagába, hogy a *másik* jelenléte ének nyomaitól meggazdagodott azonossága megmaradhasson” (161k old.). Volf számos értelmező megjegyzésű az ölelés dinamikájának ábrázolásához, itt csak egyet említek: „[a]hhoz, hogy az ölelésben a *másik* különbözősége megmaradhasson, a *másik* meg *nem* értésére való szokatlan képesség elsajátítására van szükség” (160. old.). Szemben az általános feltételezéssel, hogy egy kapcsolatnak a kezdeti meg nem értés felől a kölcsönös megértés felé kell haladnia, Volf rámutat arra, hogy ez az igény az *én* azon vágyát fedi fel, hogy önnön gondolkodásának keretei között értse meg a *másik* szikát, miközben a *másik* éppen azért más, mert nem érthető az *én* tulajdon keretein belül. Ez a felismerés új fénybe helyezheti azt a ma nem ritkán hangoztatott és félelmetesnek számó lutheri mondatot, hogy „más lélek lakozik” a másikban; „más lélek” felismerése eszerint nem szorongató fejlemény, hanem Isten áldása és a valódi ölelés feltétele. Erre a gondolatra rímel a könyv bevezető szakaszában megfogalmazott alaptétel is: „az az akarat, hogy másoknak adjuk magunkat, és »befogadjuk« őket, valamint, hogy azonosságunkat nekik helyet teremtve kiigazítsuk, meg kell, hogy előzze⁴ minden másokról alkotott ítéletünket, kivéve embervoltuk elismerését” (33. old.).

Nagyot lépünk előre, és átlapozzuk azokat az oldalakat, ahol a szerző az elnyomás és az igazságtétel, a csalás és az igazság, végül az erőszak és a béke problematikáját járja körül – nem mintha gondolatai nem lennének hallatlanul fontosak és érdekesek éppen most és éppen számunkra, hanem mert már így is túlléptük egy elviselhető terjedelmű könyvismertetés határait. A könyv utolsó szakaszához érkezőnk, ahol Volf egymás mellé állítja az Apokalipszis fehérvölgyi harcosát (Jel 6,2; 19,11–16) és a trónon ülő Bárányt (22,1–5). Képük felidézéséhez az a kérdés vezet, hogy van-e, lehet-e az erőszaknak valami szerepe Isten békéjének végső megteremtésében? Azonos lehet-e a keresztesre feszített Krisztus – a Bárány – és a kardot forgató Lovas?

Volf vitatja azt a – Markión óta eleven – nézetet, miszerint Isten erőszakmentes, és Isten minden erőszakos ábrázolása olyan tévedés, amit az igazi hívőnek meg kell haladnia: a Bárány Krisztus igaz szimbóluma, a Lovas pedig túlfűtött – és bosszúvágyó – apokaliptikus képzelet gyömlöcse. Elutasítja az emögött álló világképet is. „Némely-

⁴ A magyar kiadás szövege ezen a ponton hibás; az eredeti szerint „will (...) is prior to any judgement about others”. Miroslav Volf: *Exclusion and Embrace: A Theological Exploration of Identity, Otherness, and Reconciliation*. Abingdon Press, Nashville, 1996. 29. old.

hisznek az erőszakmentesség fertőző erejében: előbb vagy utóbb siker koronázza azt. Ebből a hiedelemből azonban kiérződik ama kertvárosi ideológia édes illata, amelyet olyanok vallanak, akik se nem elég bátrak, se nem elég őszinték ahhoz, hogy levonják a következtetéseket a saját házukban zajló rémuralomból! Az erőszakmentesség útja az erőszakos világban szenvedéshez vezet: az ember olykor csak élete árán törheti meg az erőszak körforgását, miként Jézus példája is bizonyítja. Ha a történelem bizonyossága komolyan vehető, az erőszakmentességnek nem sok esélye van arra, hogy az erőszakot leszerelje.” (303. old.)

Az erőszakos isteni ítélet lehetősége azonban nem iga-
zolja az emberi erőszakot, ellenkezőleg: megnyitja az utat
a radikális erőszakmentesség kísérlete számára. Isten a
történelem folyamán ölelésre tárt karral hív, a pusztító íté-
let pedig csak a történelem végén következik be. „Isten
ítélkezni fog, de nem azért, mert megadja az embereknek,
amit megérdemelnek, hanem azért, mert némelyek eluta-
sítják azt, amit senki nem érdemel meg; ha a gonosztevők
megtapasztalják Isten rémuralmát, ez nem azért lesz,
mert gonoszul cselekedtek, hanem azért, mert mindéltig
elutasítják a megfeszített Messiás kitárt karjának hatal-
mas vonzását.” (305. old.)⁵ S éppen azért, mert a megátal-
kodottak megbüntetése bizonyosan eljön, mi emberek le-
mondhatunk az erőszak alkalmazásáról az igazságosság
sérélmé nélkül, azaz választhatjuk az erőszak kezelésé-
nek a Názáreti Jézus által gyakorolt, elszenvető útját.
„Ahhoz, hogy a történelem folyamán elutasítsuk az erő-
szakot, bizonyosnak kell lennünk abban, hogy a történe-
lem végén bekövetkezik az igazságos ítélet.” (309. old.)
Mindemögött annak egyszerű belátása is áll, hogy nem va-
gyunk azonosak Istennel, „hogy bizonyos dolgokat csak Isten
tehet meg, [és] ezek közé tartozik az erőszak” (308.
old.). Volf üzenetét így is összefoglalhatjuk: ha a Bárány-
ra úgy tekintünk, mint aki megvált minket bűneinktől, az
ítélet Lovasa az a Krisztus, aki megvált bennünket az erő-
szakos igazságtétel kényszerétől.

NŐ ÉS FÉRFI

A könyv fő gondolatának, a *másik*, az *én* és a kereszt össze-
függésének végigjárása után figyeljünk most a magyar ki-
adásból kimaradt fejezetre, amely *Gender Identity* címmel
az *én* és a *másik* kapcsolatának legalapvetőbb helyzetével
foglalkozik. A gondolatmenet a következő módon épül fel:

– Mivel a mi személyfogalmunk elkerülhetetlenül női
vagy férfi identitáshoz kötötten formálódik meg, ha Isten-
ről mint személyről beszélünk, nem kerülhetjük ki a férfias
vagy nőies metaforákat. Ezek a metaforák viszont a saját

tapasztalatainkból épülnek fel, és nem arról informálnak
bennünket, hogy milyen Isten és az általa jóváhagyott fér-
fiasság vagy nőiesség.

– Nietzsche tapintatlan mondata szerint „a férfi teremtet-
te a nőt – de miből? Istenének, saját ideáljának oldalbordá-
jából...” (168. old.). Volf szerint ez a cinikus gondolkodó rá-
érezett arra, amit a feminista irodalom azóta sokszorosan
körbejár, hogy a férfiasság és a nőiesség sztereotipikusan
számoltartott karakterei a férfi által uralt társadalom szo-
ciális és kulturális előítéleteit tükrözik. Ezek az előítéletek
óhatatlanul beleivódtak a Biblia nyelvébe is, és ha a fenti
óvást figyelmen kívül hagyjuk, akkor a férfi kívánsága Isten
örökkévaló akaratának rangjára emelkedhet.

– Mégsem Feuerbaché az utolsó szó, aki szerint istenké-
pünk mindenestül emberi kivetítés volna. Ha a férfiasság és
nőiesség partikuláris jegyeit valószínűleg a férfi vetítette is az
égre, a Szentírásban megszólaló Szentháromság Isten mégis –
a konvencionális előítéletekkel szemben – mond valami fon-
tosat a férfiról és a nőről: nemcsak azt, hogy méltóságukban
egyenlők, hanem azt is, hogy részt vesznek egymás teremté-
sében, egymást kölcsönösen formálják, és rászorulnak egy-
más ölelésére. A Nietzsche által elferdített mondatot helyreté-
ve, és építve a könyv alapvető metaforájára: a nő és a férfi a
Szentháromság Isten „oldalbordájából” és a Megfeszített „se-
besült oldalából” teremtett. (190. old.)

Azt hiszem, nem nehéz kitalálni, miért maradt ki a ma-
gyar kiadásból a könyv centrális tartalmú és centrális
helyzetű (középső) fejezete. Sérti azt a hallgatólagos kon-
szenzust, amiben a magyar keresztyén olvasóközönség
meghatározó többsége él: a férfi feljebbvaló a nőnél. Nem-
csak a katolikus egyházra és kisebb protestáns egyházakra
gondolok, amelyek kizárják a nőt a papi vagy a teljes
értékű lelkészi szolgálatból, hanem például a mi egyházunk-
ra is, ahol formálisan már nem létezik ez a különbségtétel, a
gyakorlatban viszont széles körben érvényesül a hagyomá-
nyos szemlélet. Olyan egyházban élünk, ahol a gyakorló ke-
resztyének, az önkéntes vagy hivatalos szolgálatban állók
többsége nő, de ahogyan a hierarchia csúcsa felé haladunk,
elfogynak a nők. A tizenhat egyházmegyei elnökség, a há-
rom egyházkerületi elnökség és az országos felügyelő által
alkotott piramiscsúcs harminckilenc tagja között összesen
két nőtestvérünk visel (egyházmegyei felügyelői) tisztséget.
A tizenhat országos bizottság tizenöt elnöke között pedig két
nőt találunk, egyikük a Női Missziói Bizottságot vezeti (a
misszió, jelző nélkül tehát, minden bizonnyal férfi missziót
jelent, logikus egy olyan korban, amikor jobbára a férfiak hi-
ányoznak a gyülekezetekből). A vezetésben megmutatkozó
aránytalanságok viszont még mindig csak a probléma felszí-
nét érintik, nagyobb baj, hogy ez a keresztyénség a nőre nem
mint nőre tekint, hanem mint hiányos, ezért részleges érté-
kű férfira, aki, ha a férfitársadalomban érvényesülni akar, a
férfiak versenyében kell részt vennie. Nehéz eldönteni, hogy
ennek a helyzetnek ki a nagyobb vesztese, a nő-e, vagy a fér-
fi: az-e a nagyobb baj, hogy a férfiak által tervezett és mű-
ködtetett piramisban a nő óhatatlanul alul marad, és gyak-

⁵ 1992 nyarán a Teológiai Akadémia posztgraduális tanfolyamán Eberhard Jüngel professzor tanársegédje ismertette Jüngelnek a jövőt kutató dolgozatát. A végítélettel foglalkozó gondolatmenet Volféhoz hasonló nyomon halad: a végső szembesüléskor is ellenálló gonosz és annak elpusztítását Jüngel – ha jól emlékszem – lehetetlen lehetőségnek nevezte.

ran még igazságtalan kritikát is el kell viselnie, vagy pedig az, hogy a férfi, aki a maga képére szabná a nőt, soha nem fogja megtudni, hogy mit kaphatott volna a nő által a Teremtőtől. Bizonyára mindketten veszítenek, veszítünk.

A kihagyott fejezet a legelemibb szinten fogalmazza meg a könyv által megmutatott kihívást. „Át tudnád-e ölelni egy csetniket?” (11. old.) – kérdezte a szerzőtől Moltmann professzor. Át tudnád-e ölelni... egy románt... egy romát... vagy át tudnád-e ölelni Medgyessy Pétert... (ahogyan egy beszélgetőtársam konkretizálta a kihívást)? Súlyos kérdések, de kivonhatjuk magunkat alóluk, mondhatjuk, nem tartozik ránk. De, férfi olvasóm, át tudnád-e ölelni a hozzád legközelebb álló nőt? Nem birtokló módon, nem tárgyiasítva, nem magadhoz hasonítani akarva, hanem azzal az öleléssel, amiről mélyen biblikus alapon Volf beszél? Ugye, könnyebb a csetnik átöleléséről értekezni? Csak remélni tudom, hogy lesz majd egyszer magyar keresztyén könyvkiadó, amely elég bátor lesz ahhoz, hogy ezzel a kihívással is szembesítse az olvasóit.

ZSÁKUTCA VAGY ÚJ IRÁNY?

Andorka Eszter recenziója végén okkal teszi fel a kérdést, hogy vajon Volf az *én* és a *másik* kölcsönös kapcsolatának hangsúlyozása révén nem egy premodern, individualizmus előtti ember- és közösségfelfogáshoz tér-e vissza, bibliai egzegézisben gyökerező javaslata új irányt jelez-e, vagy zsákutcába vezet? A válasz első lépésében rámutatunk a kortárs magyar politikai filozófia és Volf gondolatmenetének egy sokat mondó közös pontjára. Tamás Gáspár Miklós nemrégiben hosszú tanulmányt szentelt a törzsi gondolkodásmódnak, és Volf is épít más szerzőknek az „új törzstudat”-tal kapcsolatos megfigyeléseire. Az individuális döntést nem ismerő premodern ember- és közösségfelfogás természetes közösségekben – család, nép, nyelvi, kulturális vagy egyházi közösség – gondolkodik, és az

én és a *másik* magától értetődően kölcsönös kapcsolatok ezeken a közösségeken belül képzelet el. Aki a közösség (törzs) határain kívül áll, nem úgy *más*, mint a körön belül engem természetesen kiegészítő *másik*, hanem jobb esetben közömbös, rosszabb esetben ellenséges külvilághoz tartozik: a törzs bensőségesen ismerős belvilágához, „kozmoszhoz” képest a „káoszt” testesíti meg. Így érez és gondolkodik a mindenkor ember, és elemi reakcióinkban minnyian jórészt ezt a premodern szemléletet képviseljük. bibliai történetek, és különösképpen az evangéliumokban azonban kritika alá veszik a törzsi gondolkodás szűkösségét, és olyan közösségre utalnak – az evangéliumokban az Isten országa –, amely a törzs védelmező és falakat építő kohéziójával szemben egyéni, individuális döntésre hívat, hogy létre jöhessen a közösség azok között is, akik születés, helyzet és természetes vonzalmak szerint nem találkoznak egymással. „Aki nem hagyja el apját, anyját...” – mondja Jézus – az nem jut el arra a közösségre – mi ebben a világban! –, ami individuális döntések révén lehet tágabb, levegősebb, befogadóbb, mint bármilyen törzs, természetes közösség. Minél inkább meghatározza életünket az „új törzstudat”, annál fontosabb figyelniük az evangélium individuális döntést kívánó kihívására, amely szerintem, Volf gondolatmenetéből is kiolvasható.

S itt magyarázhatom meg, hogy miért éppen ezt a címet választam ismertetésemnek: Jézus Krisztus keresztre: befogadás. Sokféle módon beszélhetünk a keresztről, üzenetéről, lehetünk Luther követőiként a keresztről teológusai; ha nem vesszük észre a keresztről eseményének a *másikat* befogadó alapvető tartalmát, akkor a keresztről szóló beszédünk lehet ékecs, odaadásunk pedig áldozatos, az még mindig csak rólunk fog szólni, a *másik* pedig kimarad belőle. Ha viszont először és mindenek előtt helyet adunk magunkban a *másiknak*, a keresztre figyelő teológiánk is meggazdagodhat. Miroslav Volf könyve is hozzátehet valamit ehhez a lehetőséghez.

HAFENSCHER KÁROLY (ID.)

Távol volt – most ismét közel került

Isten embere – Túróczy Zoltán evangélikus püspök 1883–1971*

GONDOLATOK A MOST MEGJELENT KÖNYV OLVASÁSAKOR

Egy könyv – két kötet. Hatalmas anyag, hézagpótló alkotás, kitűnő mű, régen várt írás. Szinte az utolsó órában jelent meg most, amikor még vannak közöttünk olyanok, akik hallgathattuk Túróczy Zoltánt szószékről, előadó asz-

tól, konferenciákon, magánbeszélgetésekben. Emlékeznünk érdekes, kiáltani is tudó, mégis rekedtes hangjára. Most jelen meg, amikor még van a fiatal nemzedék egy részének is annyit, hogy vehesse Túróczy püspök adását.

Hálás köszönet illeti a szerkesztők gondos, pontos, áldozatos munkáját. Nagy szolgálatot végeztek egész egyházunk számára. Egy új évszázad második évében megfontolkozató vállalkozás ez a könyv. Túróczy püspök 19. században született, a 20. század háromnegyed részéig élte, korszakos jelentőségű evangélikus lelkész, püspök, pásztor, igehirdető, úgy látszik, a 21. században is

* MEVISZ, Budapest, 2002. Szerkesztők: Cserháti Péter, Fabiny Tamás, id. Fabiny Tibor, ifj. Fabiny Tibor, Ittész András, Mirák Katalin, Tekus Ottó, Tekusné Paveszka Ida. Ajánlást írt: Ittész János püspök.

tartalmat adhat, nemcsak egyháztörténéseknek, hanem minden lelkésznek is. Benne tükröződik egyházunk életének több korszaka, és megjelenik viharos évszázadunk közepette egyházunk legnagyobb kincsének, az evangéliumnak fényessége is. Szavai: aranyalma ezüst tálon.

Már-már attól tartottunk, hogy Túróczy Zoltán alakja, szolgálata *egyre távolodik* mai egyházi életünkől, és *most újra közénk jött*, egykori kortársai és mai fiatalok haszná-
ra. Nem feledhetjük őt.

1963 nyarán Helsinkiben az LVSZ világgyűlésének idején az egyetem ünnepi ülésén tiszteletbeli doktorrá avatták a magyar evangélikus püspököt. A laudatióban elhangzott, hogy jó bizonyosságot tett, testvérekre talált a finn evangélikus egyházban, tartós kapcsolatokat teremtett, tanult finn barátainktól és tanított sokakat, megtanulta nyelvüket, és az egyik lelki ébredési mozgalom kincseivel gazdagította saját egyházát. A kitüntetett püspök nem lehetett jelen. Nem kapott kiutazási engedélyt, nem tartották időszzerűnek jelenlétét, a nyugalmazott, háromszor megválasztott és háromszor eltávolított püspök a többség megítélése szerint zavart, nyugtalanságot okozhatott volna a világgyűlésen... *Távol van!* (poissaolevana) – hangzott szokatlanul az absentia-t bejelentő kiáltás az egyetemi ünnepi ülésen. Erről Túróczy 1971-ben bekövetkezett halála után Terray László lelkész testvérünk, hazai egyházunk és történetének jó ismerője írt egy keserű hangú, szellemes, meghatóan szomorú cikket az *Utítárs* 1972 januári számában. Itthon csak külföldi egyházi sajtó útján ismerhettük ezt az eseményt, illetve a finn egyházban járatos lelkészeink ajkáról tudhattunk valamit.

Túróczy Zoltán távol volt 1963-ban is Helsinkiben, de halála után itthon is távolabb volt egyházunkból, mint amilyen hely megillette volna. Ezen segített, ha késve is, a mostani, valóban sokoldalú könyv. Az időbeli és értékelésbeli távolságból most újra közelkerült. Könyvünk nem csupán olvasni való, hanem jelentős *esemény* a Magyarországi Evangélikus Egyház életében.

MILYENNEK ISMERJÜK MEG TÚRÓCZY ZOLTÁNT E KÖNYVBŐL?

A magyar evangélikusság ébresztője volt, tudta ezt magáról, tudták mások is. Már a húszas években jelezte (Gáncs Aladár baráti levelezés formájában), hogy erre van szükség. Fáradhatatlanul járta az országot, hirdette az evangéliumot, nálunk addig szokatlan hangon prédikált, bűnbánatra, megtérésre hívta templomos és templomtól elszakadt népünket. Isten eszköze lehetett. Urunk évtizedekre előre, rajta keresztül is felkészítette népét nehéz, próbás időkre. Közben lelkészek evangélizátora is volt, aki szinte könyörtelenül keményen beszélt a papok ellen, a papok érdekében. Belülről ismerve a papi élet minden kisértését, buktatóját, bűnét, hirdette a „mégis” könyörülő Urat. Jellemző Papok az ébredés ellen c. sorozata, ami

„Nem érzem tehát magam félreállított embernek. A szolgálat Ura más szolgálatra osztott be. Az imádkozás főpapi szolgálata mellett a kertben, gyermek-pesztonka sorban, a gyülekezeti könyvtár rendezésében, könyveim és íróasztalom mellett is neki szolgálok s ez kegyelem.”
(Túróczy Zoltán levele Szabó Józsefhez püspöki tisztéből történt második elmozdítása után. 1952, részlet.)
Fotó: *Utítárs*, 1972 január.

Nyíregyházán hangzott el 1943 októberében Jónás könyve alapján. Ilyen jellegű, füzetben is megjelent ígihirdetése volt: Én a prófétákra támadok, vagy az Első papszentelési beszéd is. Lelkészeink magukra ismerhettek, ugyanakkor felismerhették a könyörülő, szolgálatba állító, „mégis” szerető Istent. Az evangélizátor mindenüvé elment, ahová hívták. Saját vallomásából tudjuk ezt, így írta: „Az egyházban nem ismerek kis szolgálatot, csak nagyot, az egyházban minden az emberek üdvösségéért történik, ezért minden kis szolgálat is az örökkévalóságba magasul, jelentőségét nézve.” Ezt írja egy baráti levélben 1958 januárjában. Az Isten embere válogatás nélkül minden ember papja akart lenni, ahogyan egykor ő jellemezte Gáncs Aladárt, a korán elment kortársat és jó barátot temetési ígihirdetésében. Jól ismerte az embereket, mégis szerette őket, féltő szeretettel.

Mindene volt az egyházi szolgálat. Élt-halt érte. Szorgalmasan készült minden alkalomra. Az egyházat nem idealizálta. Hajónak, de nem luxus-hajónak tekintette.

Őt tálentumú ember volt, nem ásta el tálentumait, páratlan munkabírással dolgozott.

Puritán életvezetésű pap volt. Keveset evett, keveset aludt, korán ébredt az ébredés prédikátora. Egyszerűen lakott, ha kellett – pl. Budapesten – huzamosan irodájában aludt. Saját költségén látta el megbízott püspöki szolgálatát. Reprézenciós kiadásait maga fedezte. Közpénzekre nagyon vigyázott, és ezt munkatársaitól is megkövetelte.

A munka szerelmese volt, de nem rabja. 1952-ben, félreállítása idején ezt írta Győrből Szabó Józsefnek: „Többet

dolgozom, mint eddig bármikor". Tudta, hogy az embernek alapjában kevésre van szüksége, tulajdonképpen csak egyre: Jézus Krisztusra, hogy igéjét hallgassa és hirdesse. Tréfásan jegyezte egyszer meg: „Jézus csak egyszer mondta, hogy valamire szüksége van, és az is egy számár volt” (Mt 21). Az igényes stílusban fogalmazó igehirdető igénytelen volt? Nem! Alázatos, Ura szolgálatában álló, helyét jól ismerő evangélikus lelkész.

Rendszeres bibliavető volt. Nemcsak a perikópákat ismerte. Nagyszerű összefüggéseket látott meg és használt fel, szerinte is a Szentírás maga magyarázza legjobban a Szentírást. Évente egyszer – saját szavai szerint – végigolvasta a Szentírást.

Elsősorban igehirdetőnek tartotta magát és szolgálatát. Írásnál is, gyűléseken való részvételnél is többre tartotta a hangzó Igét. Saját szószékén és vendégszolgálatoknál is otthonosan mozgott, mert otthon volt a Bibliában. Híres emberek és névtelenek temetésén emlékezetesen és maradandó hatással prédikált. Temetési igehirdetése az emberi megbecsülés és az evangélium-hirdetés nagyszerű ötvözetek voltak. Olyan neves emberek gyászszertartásán hirdette a feltámadás evangéliumát, mint Gáncs Aladár, Reményik Sándor, Kovács Sándor, Ittész Mihály, Kapi Béla, Fodor Kálmán. Címadásaiban benne volt a megjegyezhető téma, textusválasztásai evidensek voltak. Névtelenek mondott emberek ravatalánál is példásan kidolgozott igehirdetéseket mondott.

Igehirdetésének titka valószínűleg az volt, hogy térden állva, imádságban készült szolgálatára.

Spirituális beállítottsága nem jelentette azt, hogy a hivatali munkát elhanyagolta volna. A kapott postára aznap válaszolt (id. Jánossy Lajos principálisától tanulta ezt egykor). Mondják, püspöki vizitációin pincétől padlásig, irodától sekrestyéig mindent meg akart nézni, mindenről tudni akart. Papjait védte, ha kellett, akár az egyháztanáccsal szemben is, de négy szemközti beszélgetésben tudott nagyon kemény, határozott lenni. Rend volt körülötte és rend volt benne.

Sokat vitatott személyiség volt és maradt – írják a szerzők. Valóban egyéniség volt, nem hasonlítható sem elődeéhez, sem kortársaihoz, sem a két kerületben, ahol püspök volt, sem a másik két kerületben. Megajándékozott sáfár, tekintélyt parancsoló személyiség, akivel még a Népbírósgón is tisztelettel beszéltek a dokumentumok szerint.

KÖNYVÜNK BEOSZTÁSA

Az első kötet páratlan dokumentum-gyűjteménnyel kiegészített életrajz és egyúttal korrajz is. Hazai egyháztörténetünk egy eseményekben gazdag, kanyargós útszakaszának bemutatása egy személyre koncentrálva. Ízelítő bonyolult korunkból.

A második kötet az igehirdetések gyűjteménye és a 43 visszhang főleg homiletikai szempontból kincsesbánya.

Levelezése az ősi hagyományok folytatását jelenti. H Luther is, a nagy pietisták is, Albert Schweitzer is, N Söderblom is nagy levelezők voltak. Szép az, ahogy két Fabiny testvér foglalkozik az írásokkal. Tibor a 1 módján rendszerezi, saját olvasatában mutatja be a igehirdetőt: bibliusság, reformatori hang és aktu szempontjait tartja fontosnak. Amit ír, az a Kovács által összeállított, 1952-es Túróczy posztillás kötet ig detéseire is érvényes. Meggondolkoztat, hogy a t nyelvész és irodalmár professzort miként ragadja me igehirdető Túróczy. Jól érzékeljük az igehirdetések rendjében, hogy az 1929-es prédikáció és az 1968-as hirdetés között nagy különbség van, mint ahogya: 1914 és 1968 között elmondott előadásokban is ugyanaz a Túróczy. Vagy mégsem? A letisztult, bibliki egyszerűvé vált, tudatosan téríteni akaró Túróczy nem csillogó, már világító fáklya akar lenni.

A visszaemlékezések sok oldalról mutatják be Túr püspök hatását, a lelkipásztor jellegű szolgát. Tamás, tal újszövetségesünk, az érzelmi oldalt is felfedez hangsúlyozza. Néha lírai mélységekig megy, és éppen teszi életszerűvé, kíméli meg szárazságtól az egész g téményt. A bibliai teológusban rejtve ott van a riporter aki tudatosan válogat, és csak a hatásosat közli.

A közölt bibliográfia, a könyvészeti adatok, tábláza: további kutatáshoz is segíthetnek a jövőben. Az utó akár eligazító bevezetésként is szolgálhatna. Tekus Ottó tő szavai ezek. Világossá válik a szerkesztők ars poetica: a sok vita és beszélgetés után elfogadott módszerük. Itt rül ki, hogy a könyv műfaja: gyűjtemény. Ebből szaké: éppen úgy profitálhatnak, mint érdeklődő olvasók, 1 életben lévő kortársak éppen úgy, mint Túróczy Zoltánt 1 személyesen nem ismerő, következő nemzedékek tagjai

A gyűjtemény bevezetésében Ittész János püspök a N gati (Dunántúli) Egyházkerület nevében mond köszönet könyv anyagának közzétételéért, és egyben reménységét jezi ki, hogy e kiadvány egyházunk megújulását szolgálja. Fiatalkori emléke a püspök imazsámolya, ami egy állan an használt, koptatott bútordarabja volt. Tegyük hozzá térdeplő a teológia és a papi szolgálat jelképe.

Az előszóban a szerkesztők vallanak hálájukról, a mi ka örömről, tárgyilagosságukat hangsúlyozandó jeler ki: „lehetőség szerint kerültük a magasztalás vagy elr rasztalás kinyilvánítását”. Ugyanígy becsülik és diszkré kezelik az Ordass-életrajz párhuzamait vagy ellenté mozgásait. Az egyezmény erőszakolása, a durva beav kozások minden kommentár nélkül is tükröződnek, ér keltetik a kort, a magukért beszélő dokumentumok értél les nélkül is érthetőek.

Az életút bemutatása szintén jól sikerült: személyi, rol ni, baráti összefüggések, intézmények, egyesületek ponl említése, csakúgy, mint a családi élet felvillantása, a kc ferenciai szolgálatok hangulatának érzékeltetése. A köz fényképek jól illusztrálják az egyháztörténeti munkát, é tessé teszik a környezetet. Kovács Géza biblikus, temetés

mondott igehirdetésének részlete zárja az életszakaszt. Kovács Géza szavai egyben id. Fabiny Tibor vallomása is Túróczy Zoltánról, az Isten emberéről. (A teljes szöveg megjelent az 1972-es *Lelkipásztorban* is).

Az utolsó éveiben csaknem szótlán püspök halála évében, egy nyári estén váratlanul megszólalt. Hangosan imádkozott. Az örökkévalóság fényébe készült. Érthető, artikulált szava bizonyította, hogy ő nemcsak Istenről beszélt sokat, de Istennel is beszélt, és ezt a beszélgetést sohasem hagyta abba.

Fontos vonás a püspök életében a finn kapcsolatok ápolása. 1931 után, finnországi tanulmányútja követően érezhető változás, felrissülés jelentkezik Túróczy szolgálatában. Nem csupán az akkor éledő testvérkapcsolatok varázsa, a rokonnépek tartott finnek barátsága, hanem az egyik ébredési csoport maradandó hatása mutatható ki. PaaVo Ruotsalainen, a parasztproféta mozgalmáról van szó. Ennek a lelki ébredési mozgalomnak egész életében exponense maradt. Finnül nemcsak olvasott, de prédikálni is tudott, és ezzel finn evangélikus testvéreink szívébe lopta be magát.

Túróczy Zoltán nem akart életrajzot írni, noha többen kérték erre. Inkább hallgatott, nehogy „mindent kifecsegő vénember” legyen. József Attila szavaira is gondolhatnánk: „Fecseg a felszín és hallgat a mély”, vagy Áprily Lajos sorai jutnak eszünkbe: „csak gyökeres szót” akart mondani és a váratlanul megszólaló imádságában kimondta „a készen vagy?”-ra, „készen”. Minden ember a másik ember számára titok, rejtély. Hogy mi minden mehetett végbe Túróczy Zoltán lelkében az elmúlt 20. században, próbák, keresztek, viharos világ, zavaros egyházi helyzetek idején, igazán csak a Teremtő, Megváltó, Megszentelő Isten tudja, aki minden tud és mégis szeret, mert ő nagyobb a mi szívünknel.

NÉHÁNY SZEMÉLYES MEGJEGYZÉS

Talán szerénytelenség volna egy könyvismertetés kapcsán részletesen személyes élményekre hivatkozni. Néhány vonást mégis hadd vázoljak fel. Sopronban, 1945-ben, a karácsonyi szünet előtt, másodéves koromban háromnapos evangélizációt tartott a püspök teológusoknak. Először lázadtunk, mert dékánunk erről senkit sem engedett haza, noha az oktatás befejeződött már. Akkor én az ún. „orthodox lutheránusok” csoportjába tartoztam, és ellene voltam minden pietista hatásnak. Túróczy Zoltán szolgálata mégis lenyűgözött, gyökeres változást jelentett teológiai és egyházi felfogásomban. Hittel izzó szavai és a személyes beszélgetésre adott alkalom kitágította látókörömet.

Többször hallhattam őt gyenesdiási konferenciákon. Pl. 1949-ben, az USA-ban töltött ösztöndíjas évem után egy konferencia esti áhítata végeztével részletesen érdeklődött a kinti magyarok, finnek egyházi élete iránt, testvéri beszélgetésben.

1951. június 27-én a Deák téri templomban beiktatta püspöki hivatalába Dezséry Lászlót. Emlékszem az igehirdetésre, 1Sám 10,6 alapján prédikált: „akkor megszáll te-

ged az Úr Lelke, prófétálni fogsz és más emberré leszel”. Így hangzott a régi fordítás, és zengett az igehirdetés: mit jelent más embernek lenni...

Más alkalommal sohasem hallottam őt prédikálni a Deák téren, de egyszer megjelent Keken András kérésére hivatalunkban 1957 tavaszán. Sréter Ferencsel akart beszélni. Meg akarta tartani egyházunkban őt, a Rákóczi úti templomunk területen kívül helyezéseivel, és ott egy új gyülekezeti központ kialakításával. Akkor láttam, hogy az a Túróczy püspök, aki sohasem szólt bele pesti gyülekezeti ügyekbe, az ébredés egy másik jeles szolgáját milyen rábeszélő készséggel akarta volna megtartani, benne az evangélizátor flexibilitása erősebb volt, mint bármilyen egyházi jogi kötöttsége. Sréter másnapig gondolkodási időt kért, végül a felajánlott szolgálatot nem vállalta.

1957-ben, a forradalom utáni első országos presbiteri ülés előtt hivatott az Üllői úti irodába. Ordass püspök jelenlétében megkérdezte, vállalom-e a megüresedett országos főtitkári állást, ha a presbitérium ezt megszavazza. Egyhangúlag megszavazták. Másnap az Országos Közgűlésen egy pótjavaslat hangzott el, mire én visszaléptem. A gyűlésen nyilvánosan és utána az irodában kifejezte őszinte sajnálkozását. „Személyedben Lajossal egy véleményen voltunk, nem tettél jót velünk”.

Hogy mit jelentett két igehirdetés kötete, az „Íme” és a „Hívják nevét csodálatosnak” prédikációs szolgálatom szempontjából, azt még 1967-ben írt homiletikai disszertációm-ban is olvasni lehet, de talán jellemző, hogy 1956. december 30-án, amikor Ordass Lajos beiktatott a Deák téri lelkészi szolgálatba, két Túróczy igehirdetés címét kapcsoltam össze vállalandó célként: Isten embere, mindenki papja akarok lenni. Az 1957-es Lelkipásztor csaknem teljes terjedelemben hozta az igehirdetést. 1957 telén finnországi útja után én készítettem az interjút vele (*Evangélikus Élet*, 1957). Reggel fogadott fél 7-kor irodájában...

A hatalmas könyv két kötete most kezünkben van. Sokáig lesz kézikönyvként asztalunkon, mert a gyűjtemény ugyan a tervek szerint elkészült, de a Túróczy-kutatás nem fejeződött be. Az igehirdetési anyagot például használni kell, sokáig. Nem kell kopírozni, de példának lehet tekinteni: Túróczy Zoltán a maga idejében, néha nagyon nehéz körülmények között harcolta meg a maga harcát, nem volt tévedhetetlen, de mindig kereste, kutatta Urunk akaratát, kérte a Lelket, vezesse életét, szeretett egyházát. Mindez nem ment fel bennünket, az egyház mai szolgálát attól, hogy három évtizeddel halála után mi is keressük, kutassuk az Igét, kérjük a Lelket, „hogy hívja, gyűjtse, megvilágítsa” népét, a mi szolgálatunkon keresztül is. Ha csak emlékkönyvként kezeljük a Túróczy gyűjteményt, úgy legfeljebb nosztalgiánkat elégítheti ki, és az egykor életes ébredési mozgalom eseményein merenghetünk. Több kell! Isten emberét, mindenki papját Urunk ajándékba adta, és szolgálatát feladatnak szánta. Életműve kövételre biztat, annak követésére, aki után ő is tanítványnak szegődött a maga idejében 1893 és 1971 között.

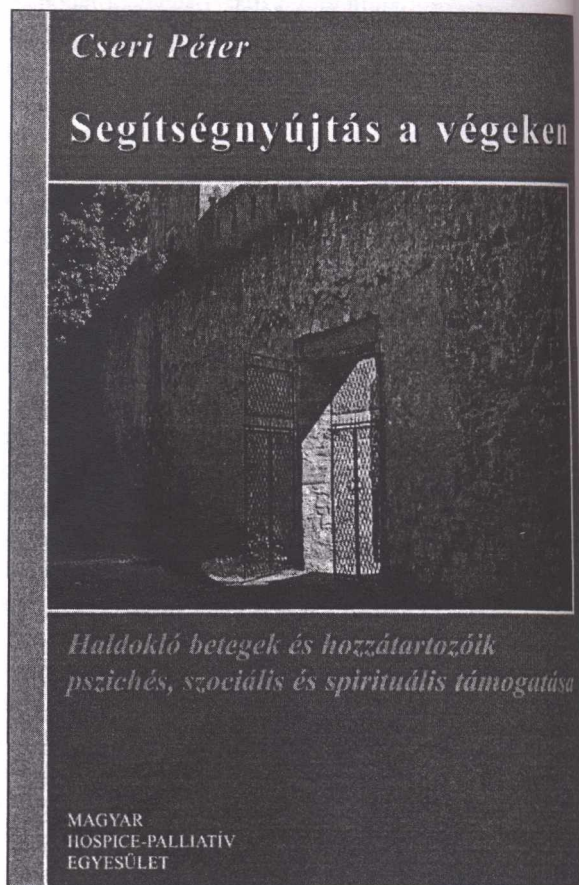
Segítségnyújtás a végeken

– *haldokló betegek és hozzátartozóik pszichés, szociális és spirituális támogatása**

A könyvben található tanulmányok szerzőinek közös gondolata, hogy az emberi méltóság – Reményik Sándorral szólva – az *istenarcúság* tisztelete különösen fontos súlyos beteg, haldokló embertársaink és hozzátartozóik segítése során. Ennek megéléséhez, gyakorlati megvalósításához nyújt szakmai – és remény szerint lelki, spirituális – segítséget írásában a legalább nyolc szakmát, hivatást képviselő, magyar és külföldi szerzőkből álló csoport (orvos, ápoló, bioetikus, kórházlelkész, pszichológus, szociális munkás, szociológus stb.), hogy az emberélet utolsó hónapjait, heteit, napjait a gyakran érthetetlen fájdalom és szenvedés ellenére is az élet értékes részének tarthassuk. A kötet hátsó borítóján egy Bonhoeffertől való idézettel hirdetjük, hogy a szenvedés lehet értékes és értelmes az idő függvényében: „Az idő a legdrágább érték, mivel visszahozhatatlan kincsünk, mely fölött rendelkezünk. Ezért nyugtalanít minden visszapillantásnál az elveszett idő gondolata. Az az idő tekinthető elveszettnek, amelyben nem emberként éltünk, nem szereztünk tapasztalatokat, nem tanultunk, nem alkottunk, nem élveztük az életet, nem szenvedtünk.”

Megrendelhető: Magyar Hospice-Palliatív Egyesület, 1091 Bp. Üllői út 49–51. Tel: 06–26–326–408
e-mail: cseri12@hotmail.com

* Magyar Hospice-Palliatív Egyesület, 2002 (400 old. 25 tanulmány, 2100 Ft)

Theologisches Studienseminar der VELKD, Pullach – 2003-as kurzusok

1.) Jan. 6–24. (271. kurzus)

Auftrag und Praxis der Kirchenleitung in einem Dekanat, einer Propstei, einer Superintendentur

2.) Jan. 27 – febr. 7. (272. kurzus)

Gemeinsame Wurzeln – Getrennte Wege – zusammen Leben gestalten.

Zum Verhaeltnis von Judentum, Christentum und Islam – untersucht an ihren Heiligen Schriften

3.) Febr. 10–21. (273. kurzus)

Kirchenmusik: Zugaenge zur Polyphonie des Lebens – und zur Identitaet wie Weite des Lebens christlicher Gemeind

4.) Febr. 24 – márc. 7. (274. kurzus)

„Christi Leib für dich gegeben” – Zur Bedeutung der Opferterminologie für das Abendmahlsverstaendnis

5.) Márc. 24 – ápr. 4. (275. kurzus)

Mensch – Natur – Technik. Zur Förderung des Gespraechs zwischen Theologie, Naturwissenschaft, Technik

6.) Ápr. 29 – máj. 4. (276. kurzus)

Als „Laien“ Kirche leiten

Zur Grundlagen und praktischen Fragen synodaler Verantwortung. Kurs mit Synodalen

7.) Máj. 12–23. (277. kurzus)

„Faszination Freiheit“

Befreiung als Grundthema des biblischen Zeugnisses von Gott

8.) Jún. 16–27. (278. kurzus)

Paulus-Briefe als „roter Faden“ der Predigttexte im Kirchenjahr 2003/2004

9.) Szept. 8–19. (279. kurzus)

„Gott ist nicht ferne von einem jeden unter uns“ (Apg 17,27)

Christliches Zeugnis unter Menschen, die ohne Gott leben

10.) Szept. 27 – okt. 4. (280. kurzus)

Auf Grenzgaengen zwischen Wirtschaft und Kirche

Studienkurs mit Theologinnen, Theologen, die beruflich (vorerst oder auf Dauer) in der Wirtschaft taetig sind.

11.) Okt. 6–17. (281. kurzus)

Gott und das Böse

Systematisch-theologischer Kurs

12.) Okt. 20–31. (282. kurzus)

Toleranz in der Wahrheitsfrage?

Auf der Suche nach Wahrheit zwischen subjektiver Verflüchtigung und Totalitarismusverdacht

13.) Nov. 3–14. (283. kurzus)

Zum Verhaeltnis von Kirche – Demokratie – Zivilgesellschaft – und zur Auseinandersetzung mit Gewalt

További kurzusok 2003-ban a VELKD részéről Pullachban:

Márc. 10–19.

61. Seminar zur Fort- und Weiterbildung für Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter des gehobenen Dienstes in der kirchlichen Verwaltung

Máj. 31 – jún. 6.

Grundkurs der VELKD für jüngere Kirchenjuristinnen und Kirchenjuristen

Prof. Dr. Volker Weymann, Rektor

Dr. Matthias Rein, Studienleiter

Bischof-Meiser-Str. 6 – D-82049 Pullach

Tel.: 89/744 85 29-0

Fax: 89/744 85 29-6

velkd-pullach@t-online.de

FABINY TIBOR (ID.)

Az egyháztörténet szerelmese

Bencze Imre nyugalmazott lelkészünk egy júniusi délutánon a Luther Szövetség felkérésére egyháztörténeti kutatásainak gazdag tárházából nyújtott élményszerű áttekintést régi, 16. századi példaképéről, Magyar István prédikátorról. Magas szintű, felejthetetlen előadásnak, de egyben drámai perceknek voltunk a szemtanúi. A záró áhítat során a szép és boldog halál értelmének az üzenetét tolmácsolta Joachim Beust Magyar által lefordított iratának (*De arte bene beateque moriendi*) alapján.

A boldog, félelem nélküli halálról, Krisztus értünk hozott áldozatáról, az élő hit megtartó erejéről szolt. „Ezt az örökséget szeretném továbbadni gyermekeimnek és unokáimnak is” – mondta. Imádsággal zárult bizonyágtétele után feje lehanyatlott. Hiába élesztgettük, az orvos sem tudott már segíteni rajta. Még aznap éjjel, június 12-én hazatért Urához.

A pesterzsébeti, majd kelenföldi gyülekezet tevékeny, meleg szívű lelkipásztorához régi tisztelet és barátság fűzött. Kelenföldi presbiter édesapámnak hűséges munkatársa, halálakor is igehirdetője volt. Három évtizedes tanzéki szolgálatom során az Egyháztörténeti Szakcsoport egyik legaktívabb tagjaként rá mindig számíthattam. Hesseni őseitől örökölt pontossága tudományos igényességgel és kutató szenvedéllyel párosult. Egyházi sajtónk (*Evangélikus Élet, Lelkipásztor, Theologiai Szemle, Diako-*

nia, Missziói Magazin, Credo) hasábjain túl számos folyóirat (*Irodalomtörténeti Közlemények, Magyar Köszemle*) mindig örömmel közölte tanulmányait. Ki professzorának, majd Schulek Tibornak a biztatására felkutatta Sóvári Soós Kristóf, Cordatus Konrád, Magyar István és több jeles elődünk munkásságát. A sárvári dikátorról írt hézagpótló munkáját az Evangélikus Munkaügyi Központ adta ki 1995-ben. Aktív részt vállalt a napjainkban megjelent *Evangélikus Arcképcsarnok*, valamint a Tüdővárosi Zoltán püspök életét két kötetben összefoglaló *Isten ere* című munka szerkesztésében.

Életéről *Pályám emlékezete* címmel maga számolt meg *Lelkipásztor* 1994 szeptemberi számában. Sorsának egyházpolitikailag kevésbé ismert mozzanatáról ugyanakkor Ittzés András folytatott vele érdekes beszélgetést (*Nem voltam egyedül I.* Budapest, 1995.)

Ám nemcsak az egyháztörténetnek, hanem a misszióknak is szerelmese volt. A sokáig elhalásra ítélt Külmői Egyesületnek – annak újjáéledése után – évekig a lelkes és mindvégig lelkes támogatója volt. Testvére felesége – az egyesület aktív szervező titkára –, valamint négy gyermeke az egyházi életben való fáradhatatlan missziói munka példaképe lehet.

Legyen áldott idős Bencze Imre emléke és szellemi öröksége!

BREBOVSZKY GYULA

Csizmazia Sándor

1926–2002

ISTEN KEZÉBEN – IRGALMASSÁG ESZKÖZE

Az igaz emberségért. Áhítatok a Hegyi beszéd alapján címen jelent meg 1974-ben igen tartalmas, sokatmondó, 160 oldalas könyve. Kis változtatásokkal ugyanezt az Evangélikus Sajtóosztály *Lehulló álarcok* címen újra kiadta 2000-ben. A könyv Csizmazia Sándor teológiai hitvallása. Az alábbi idézetek az első kiadásból valók.

„A hitből élő keresztyén ember – szélesre tárt szeretettel – fordul oda a világra, az emberek felé: szolgálatra. Isten di-

csőségét keresve!” (79. old.). „Keressétek először Isten országát és az ő igazságát. Nem mannáat akar az öltű pottyantani, de a mennyei eledellel, Krisztussal akar emberségére újjászülni. Akik, mint megváltottai – a gonosz viselő Atyánk gyermekeiként – a magunk helyén tegy meg mindent, hogy kevesebb legyen az aggodalom, több legyen az öröm a földön” (123. old.). „Eltelt egy év – Vajon mi marad belőle, mikorra Isten elé ér? Ott le van az álarc. Ott azok leszünk, akik voltunk; s nem azok, akiknek mondtuk magunkat, vagy amit hittek rólunk

berek. Lehet, hogy nyugtalanítóan hangzik: készülődje-
k. De hát nem azt jelenti-e embernek lenni, hogy felelős
gyok az életemért?! És vajon Urunk miről számoltat el
ma napon? Nem arról, amit előbb ő ajándékozott nek-
ünk? Nem tesz mást, mint a sajátját kéri vissza. *Mi történt
rága evangéliumával? Mire használtuk? Éltünk-e belőle?
Éltünk-e szolgálni vele a ránk bízottaknak? Védjük-e sze-
retetével házasságunkat, családjunkat? Segítettük-e a tőle
szórt felelősséggel népünk, hazánk boldogulását? Örököl-
tünk-e az emberiség békéje, jövője felett? Tudtunk-e azt és
nyit adni az övéből megszomorodott szívű emberek felé? –
Készüljétek. Hitet, engedelmességet ébresztő szava ez Jé-
susnak. Megtanít becsülni a földet, értékelni az embert és te-
rakra kezünk a felelős szeretet diakóniai feladataival.* (I.
kiadás, 159. old. II. kiadás, 144. old. A kiemelés B. Gy.)

Csizmazia Sándor Celldömölkön született 1926. április 1-
én. Apja Csizmazia Gábor banki dolgozó, anyja Nagy Rozá-
lia, aki négy gyermeknek adott életet. Sándor Szombathe-
yeny kereskedelmi iskolában érettségizett. Ebben az időben
Celldömölkön Molitorisz János esperes mellett Laborczy Zol-
tán volt a segédlelkész. Ők a kemenesaljai hívek részére –
különösen téli időben – sok belmissziói alkalmat, konferen-
ciákat, csendsnapokat szerveztek. Sándor rendszeresen
rész vett ezeken az alkalmakon. Itt került halálig tartó
barátságba Kiss Istvánnal (Őrimagyarósd), Nagy István-
nal (később teológiai professzor), Fehér Károllyal (Szom-
bathely), Benkő Bélával (Csillaghegy) és az akkori egyhá-
zi ébredés tevékeny embereivel. Itt kapott lelki indítást
teológiai tanulmányaihoz, melynek elvégzése után Turóczy
Zoltán püspök 1951-ben avatta lelkésszé Benkő Bélával
együtt. Lelkészi szolgálatát Celldömölkön kezdte. Szolgálá-
tának központja volt a celli belmissziói otthon. Fáradhatat-
lanul szervezte az ébredés hűséges munkásaival együtt a fi-
atalok és felnőttek részére a többnapos belmissziói alkalmat.
A megtérést követő cselekvő hit prédikálója és aktív
megvalósítója igyekezett lenni. Sokszor együtt dolgozott
Csepregi Béla, Józsa Márton, Bánfi Béla, Bodrog Miklós és
más lelkészbarátokkal.

1953-ban Ostffyasszonyfa lelkésze lett. 1957. október 7-
én feleségül vette Finta Irént, aki hozzá hasonló aktivitással
vett részt a belmissziói egyházi életben. Két gyermekük szü-
letett: Tamás és Sándor. Őket és később négy unokájukat
szerető, féltő, aktív hitben való életre igyekeztek nevelni.
Ostffyasszonyfán a pártállam idején is megtalálta a lehető-
séget arra, hogy minden évben tarthasson hittanórákat,
konfirmációt, ifjúsági alkalmakat és legyen énekkar is a
gyülekezetben. Az 1965-ös, a községet is fenyegető árvíz
idején lapáttal kezében építette a községet védő gátat.

Egyházat építő igazán nagyvonalú munkája Nyíregyhá-
zán kezdődött. Itt 1969–1986 években mint a nagy nyír-
ségi gyülekezet lelkésze, nem egyszer igazgató lelkésze
sok és nagy feladatot vállalt. Sok igehirdetési szolgálata

mellett az *Élim* gyermekotthont (korábbi árvaházat) fo-
gyatékos leánykák számára korszerűsítette. Ilona és
Zsuzsanna diakonisszatestvérekkel, hűséges munkatár-
sakkal gondoskodott a fogyatékos gyermekek életkörülmé-
nyeinek javításán. Tokajban a volt egyházi épületek-
ben üdülő otthont alakított ki a diakóniai szolgálatban
foglalkoztatott dolgozók és a fogyatékos gyermekek szá-
mára. Itt a testi pihenés mellett a dolgozók lelki megújulá-
sán is munkálkodott. Meggyőződése volt, hogy a diakó-
niai munkához szükséges az evangéliumi lelkület, ami
sokkal több a csupán fizetésért végzett humánus, szána-
kozó, könyörülő munkánál. Külföldi útjairól (Németor-
szág, Finnország, Svédország) hozott diakóniai ismereteit
igyekezett itthon is megvalósítani. Budapestre került 1986-
ban a Sarepta diakóniai intézet vezetésére. Itt 12 évi mun-
kálkodása idején egyre jobban megerősödött benne az a
tudat, hogy evangélikus egyházunk diakóniai szolgálatát
egy Diakóniai Testvérközösség keretében kell és lehet job-
ban elvégezni. Kitartóan munkálkodott ennek megvalósítá-
sán. Diakóniai munkások számára országos konferenciá-
kat szervezett – Budapest, Albertirsa, Balatonszárszó,
Pécs, Orosháza, Kiskőrös, Tótkomlós, Sopron. Ezekon a
konferenciákon a magas szintű egészségügyi szakmai elő-
adások mellett a szeretet evangéliumának hirdetése dön-
tő jelentőségű volt. Testvérközösségi munkájához tarto-
zott, hogy biztosította a dolgozók üdülését éppúgy, mint a
gondozott fogyatékos gyermekek és idősek nyaraltatását
Balatonszárszón, Szécsényben, Tokajban. Nagy öröm volt
számára, amikor az 1994 óta működő Diakóniai Testvér-
közösséget az Országos Presbitérium egyházi egyesület-
ként a VII. törv. 94. § alapján elismerte. Így lehetővé vált
a Testvérközösség *Fogd a kezem* lapjának évenként több-
szöri megjelentetése, melynek szerkesztője és terjesztője is
volt. Sok írása jelent meg az *Evangélikus Élet*, a *Lelkipász-
tor* újságokban. Szószéki és rádiós igehirdetéseiben min-
dig a cselekvő, a „Hegyi beszéd” szellemében való életre
buzdított. Áhítatos könyve, a *Lehulló álarcok* minden lel-
kész, minden diakóniai, szeretetmunkás részére lelki erőt
sugárzó olvasmány. Jó lenne, ha minden diakóniai mun-
kás naponként olvashatná.

Munkáját váratlanul súlyos betegség szakította meg.
2001 nyarán még fiánál volt Németországban, hazajövet
decemberben volt első súlyos operációja, mely után egész-
sége rohamosan romlott. Felesége hűséges, áldozatos gon-
doskodása, ápolása enyhítik nagy fájdalmait. 2002. június
18-án halt meg csendben elhordozott szenvedések közt.
Idén konfirmált leányunokájának szavai hitünk erősítésé-
ül szolgálhatnak: „Nagyapa Jézusnál van.” Urnája körül
előbb a nagy gyülekezet búcsúzott a Sarepta templomá-
ban, majd a család az urnát Celldömölkön helyezte végső
nyugalomra a családi sírboltba.

Krisztus feltámadt! Mi is vele együtt fogunk örökké élni!

zetes képviselője volt. Ökumenikus nyitottság, biblikus látás, egyházhoz való hűség a jellemzői.

Élete utolsó esztendejében tört reá a gyógyíthatatlan kór. Bátran szembenézett vele, türelemmel viselte, és hitében tántoríthatatlanul Urára, Krisztusra nézett. Benne találta meg egyedüli reményét.

Méltán hiányzik családjának, akiket odaadón és felelősen szeretett. Szeretett tatabányai gyülekezetének, ahol 48 évig szolgált nehéz idők történelmi viharaiban és a

rendszerváltást követően jobb széljárás közepette. Méltán nyerte el a város kitüntetett elismerését, a Tatabánya város díszpolgára címet.

Testvérvárosi kapcsolatok építésében élenjárt, vonzó, meggyerő személyisége sokak emlékezetében él.

Szívében hordozta a határon túl élő magyarok sorsát, gyakran látogatott nagyszülei városába, Rozsnyóra.

Kedves Lala bácsi, ahogyan fiatal papjai hívták, Isten veled. Viszontlátásra az örökkévalóságban!

Elég neked az én kegyelemem*

(2Kor 12,9)

Ha e koporsó mellett egyháztörténész állna, ihletett és értő szóval rajzolná meg azt a 74 évet, amelyben Labossa Lajos egyenes gerinccel s emelt fővel szolgált. Ha e koporsó mellett szociológus állna, elemezné Tatabánya város létrejöttét, lakóinak verbuválását, de aligha tudná megrajzolni Labossa Lajos evangélikus lelkész szolgálatát, miként fonódott egybe szeretett városáért végzett munkája, gyülekezetének közös bölcsőben ringatásával. Ha e koporsó mellett pszichológus állna, aligha tudna magyarázatot találni arra, honnan nyerte Labossa Lajos testvérünk lelki kiegyensúlyozottságát, belső erejét a 48 évig egy gyülekezetben való szolgálatra. A koporsó mellett azonban Isten szolgálja áll, akinek megbízatása nem egy közel háromnegyed század elemzése, sem szociológiai analízis készítése, nem is a személyiség harmóniájának kutatása, hanem Isten igéjének hirdetése, felülről kapott küldetése.

Elég – ez az isteni végzés döbbenetes szava. Ez ellen nincs appellátá, ez ellen nem lehet fellebbezni, csak tudomásul vehetjük. Ahogy akarattunktól függetlenül érkezünk a világra, akként megkérdésünk nélkül következik be az utolsó óra.

Elég – a szívünk tiltakozik ellene. Hiányzik a családnak a gondoskodó hitves és édesapa, unokáknak a melegsívvű nagyapa. A lelkészi karból hiányzik bátorító szava, higgadsága és nyugalomra intő tekintete.

Elég – mégis a testi-lelki szenvedésből, a szív belső szorongásából, mikor érkezik az utolsó szívdobbanás.

Elég – végül is ez a kegyelem szava.

Ez a kegyelem hordozta Labossa Lajos testvérünket. Születése pillanatától fészek-meleg otthont kapott ajándékba két fiú testvérével együtt. A papi család meghitt légköréből indulhatott László öccsével együtt a lelkészi pályára. Az evangéliumi látás, az ébredés lelki hatása végig kísérte egész életét, és meghatározta szolgálatát. Egy gyülekezetes papként nemzedékeket keresztelt, konfirmált, esketett és kísért utolsó útjukra.

Utolsó szolgálata Esztergomban az általa megbecsült

Molnár Gyula lelkész emléktáblájának felavatása volt. Elég néked az én kegyelemem.

Ökumenikus nyitottság tette ismertté személyét és igehirdetői szolgálatát a másfelekezetű hívek között. Komolyan vette Jézus igéjét: én azért imádkozom, hogy mindnyájan egyek legyenek, hogy elhiggye a világ, hogy te küldtél engem. Lutheránus teológiai látása éppen a kegyelem felismerésében, elfogadásában és megélésében jutott kifejezésre. Nem volt haragosa, ő sem haragudott senkire, mert hitte, vallotta: mindnyájan kegyelemre szorulunk, kegyelemből élünk –, és bizony nem tudunk nem vétekezni. De szabad a szabadító kegyelmet elfogadni.

Otthonában istenfélő légkör, meghitt, meleg atmoszféra uralkodott. A kegyelem kisugárzása volt érzékelhető. Ajándékként fogadta négy gyermekét, tizenhárom unokáját, boldog volt, hogy fia a lelkészi szolgálatban örökébe lépett, és hogy lelkész veje és lelkész nő menyje is az Úr szőlőskertjében foglalatoskodik.

Esperesként szívesen kelt útra, s rózta a kilométereket szórványban és a nagy kiterjedésű városban. Régi álma teljesült, amikor felépült a lajoskomáromi szeretetotthon, ahol utolsó napjait töltötte gondoskodó hívek és családja körében. Illesse érte őket köszönet.

Püspökhelyettesként hűséggel szolgált, és nem tudtam olyan szolgálatra kérni, amit el ne vállalt volna. Betegségében méltán imádkozott érte híveinek nagy tábora, gyülekezetei, ahol szolgált.

Ez a kegyelem tart meg az örök életre. A kegyelem jele az áldást hozó eső után a szívárvány az égbolton. Amíg lesz vetés és aratás, tavasz, nyár, ősz, tél váltogatják egymást, nem szűnik meg Istenünk kegyelme irántunk. Nem akarja a bűnös halálát, hanem hogy megtérjen és éljen.

A kegyelem jele a törvény két kőtablája is, amelyen Isten a világba helyezi örökérvényű és egyedül jó rendjét, hadd vizsgáljuk benne tükörként, hol vétettünk.

A kegyelem kiváltképpen való jele Jézus Krisztusunk keresztje, amelyen Isten tudtul adja a világ minden népének, a kozmosz minden lakójának üdvözítő, mentő szándékát és örök életre hívó akaratát. Mivel Krisztus feltámadt és

* Igehirdetés Labossa Lajos lelkész temetésén, Tatabányán 2002. június 21-én.

él, ezért mi is élhetünk. Nem a semmibe zuhanunk, nem is csupán emlékezetben élünk, nem műveink, alkotásaink hirdetik képességeinket. Isten vár ránk.

Tudom, hogy a koporsó mellett az utolsó Isten-hozzád visszavonhatatlan pillanatában nagyon nehéz megállni. Vegyük ajkunkra Tóth Árpád költőnk versét imádságként.

„Összeszorítom ajkam, ha nehéz a kín
mert tudom, tiéd az én harcom,
s győztes távlatokba néz
könnyekkel szépül orcád fényű arcom.”

Ez a kegyelem hordoz minket is, akik tovább végezzük Isten szent szolgálatát. Adjon erőt, ha csüggednénk, engedjen felállni, ha elesnénk, engedjen újrakezdeni, ha elbuknánk. Ez a kegyelem hívjon el új szolgákat közülünk, hogy az éltető kegyelmi szó mindörökké hangozzék.

Életnek Ura, Istenünk! Áldott légy, hogy a megsebzett szívek fájdalma és a koporsó némasága felett is van üzenete igédnek. Köszönjük a vigasztalás szavát és az életnek beszédét. Valljuk, hogy nagyon rászorultunk. Azok is, akik közel ál-

lunk az elhunythoz, de azok is, akik együtt sírunk a síkkal, és közben a magunk földi életének mulandóságára gondolunk. Erősíts, hogy tudjunk inkább hálát adni neked a amit a lezárult földi élet szeretetében kaptunk, mint az azon, amit benne elvesztettünk. Légy áldott testvérünk ténének minden ajándékáért: a hitvesi hűségért, az édes gondoskodásért és útmutatásért. Köszönjük minden Ktusról szóló igehirdetését, pásztori szeretetét, esperesi út tatását. Tedd hatékonyá elvégzett szolgálatát gyülekeze ben és az egyházme gyében. Élete példáját szenteld hogy biztatást nyerjenek általa azok, akik közle ről is is ték. Engedd, hogy életének minden szolgálata drága öröl legyen szerettei javára. Vigasztaljon mindnyájunkat a te gyelmed. Különösen most ne engedd felednünk, hogy J Krisztus által Atyánk vagy, aki gyermekeidet soha el nem gyod. Növeld hitünket szent Fiadban, aki kereszthalál megváltott minket a bűn hatalmától. Erősítsd reménység ket, hogy halál feletti győzelmének is részesei leszünk országod dicsőségében. Krisztusért fogadd magadhoz e vérünket is, akit most elbocsátunk békességben. Ámen.

Megjelent

Heinz Zahrnt: Mire jó a kereszténység?

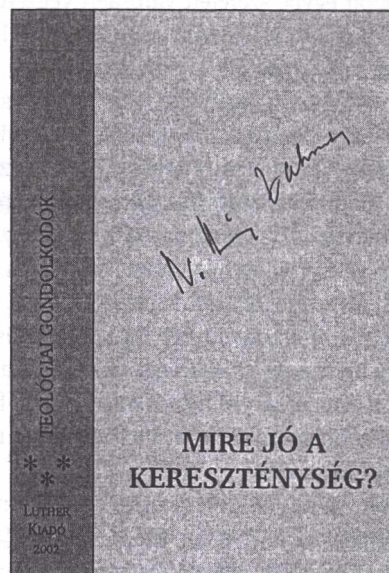
„Ez a könyv sem érne semmit, ha húsz év múlva is érvényes lenne” – Heinz Zahrnt 1972-ben ezzel kijelentéssel indította útjára gondolatait és töprengéseit, amelyekkel választ próbált keresni arra a kérdésre, hogy mire is jó a kereszténység.

A hitét megélni és küldetését betölteni igyekvő keresztény ember ma sem spórolhatja meg elkötelezettségének állandó megújítását és a világ felé való nyitottságát. Újra és újra vállalnia kell a szembesülést, akár belülről, önmagából, akár kívülről, szűkebb vagy tágabb környezetéből hallja a kérdést. A kérdés elhallgatása vagy korábban elhangzott válaszok kritikátlan átvétele önmaga emberré válását veszélyeztet-heti. Ilyen módon a kinyilatkoztatáshoz igazodó és a világhoz való nyitottságában emberré válni igyekvő keresztény egyén teszi maga aktuálissá mindazokat a gondolatokat, amelyekkel a szerző is foglalkozik.

260 old. • 110x180 mm • ragasztókött • 1180 Ft

Megrendelhető: **Luther Kiadó** – 1085 Budapest, Üllői út 24.

- Fax: 486-1229
- E-mail: kiado@lutheran.hu

FABINY TIBOR (IFJ.)

Segítségnyújtás vagy karikatúra?*

Válasz Hafenscher Károly (id.) *Reformáció vagy inkvizíció* című cikkének tizenkét pontjára

Sajnálom, hogy Hafenscher Károly (id.) közölte a *Lelkipásztorban* azt az írását, amelyet egy testvéri beszélgetés keretében felolvasott nekem a lakásán 2002. április 10-én, két nappal az április 12-i teológiai fórum előtt. Az írásában felvetett aggályokra a beszélgetés keretében azonnal válaszoltam, és úgy éreztem, a problémákat megoldottam, hiszen válaszomat – akkor úgy tűnt – Hafenscher Károly elfogadta: ellenvéleményt, kérdéseket ugyanis nem fogalmazott meg. Ráadásul még aznap este Harmati Béla püspöknek az Értelmiségi Műhelyben tartott előadása után közölte velem: mégsem jön el a teológiai fórumra. Ezért volt meglepő számomra, hogy írását – mintha semmi sem történt volna – április 29-én felolvasta a Teológiai és Etikai Bizottság ülésén, és azt közlésre leadta a *Lelkipásztornak* (egyidejűleg nekem is elküldte). Most nem tehetek mást, minthogy megismételtem a három hónappal ezelőtt szóban már elmondottakat. A szó elszáll, az írás megmarad...

Véghelyi Antal és id. Magassy Sándor hozzászólásai után (*Lelkipásztor* 2002. 8–9. 331–333. old.) a fent jelzett háttérrel túl azért is érzem magamat illetékesnek, hogy minden pontra válaszoljak, mert március folyamán megküldtem Hafenscher Károlynak is azokat az írásaimat, amelyek az *Egyházunk mai fogsága* című levél nyomán születtek, és a cikkében megfogalmazott kérdések nagy része is közvetett módon azokra utal. Személyes válaszlevelében Hafenscher Károly ügyünkhöz még sokkal pozitívabban állt hozzá. Több szempontból (pl. a teológiai ünnepély) maga is osztozott látásunkban. Jelen cikkében azonban az általunk megnevezett negatív jelenségekről, problémákról már semmit (!) sem ír, úgy tesz, mintha azok nem is léteznének. A felvetett problémák helyett mi, a kérdések és problémák felvetői lettünk a probléma, a jelenség, ahogy ő nevezte: „az EBBE-jelenség”. Kár. Pedig a régi mondás szerint a bölcs nem az ujját nézi, hanem azt, amire az ujj mutat. Tehát a valódi kérdés nem a „mai megújulási törekvések” természete, hanem az általuk felvetett kérdések és problémák igaz vagy hamis volta. Azután majd a kérdésekre adott válaszok alapján lehet minősí-

ni a megújulás szószólóit, hogy igazuk volt-e, vagy csupán rajongók voltak. Hafenscher Károly kérdésfeltevése tehát eleve „probléma-elterelésen”, csúsztatáson alapszik, tehát téves. Lássuk azonban a tizenkét pontot!

1. *A Szentlélek és a megújulás.* A Szentlélekre valóban többször is hivatkoztunk, azt azonban sehol sem állítottuk, hogy másokból a Belzebúb szól. Ráadásul az *Egy hét után* című – Hafenscher Károly által is olvasott – írásomban magam is utaltam arra, hogy mennyire veszélyes lenne az, ha Münzerékhez és a rajongókhöz (illetve a mai karizmatikusokhoz) hasonlóan „függetlenül tenék” a Szentlelket Istentől, az ő igéjétől, Jézustól vagy az egyháztól. (A hit „négyes mátrixáról” írtam: 1. Isten igéje, 2. Jézus, 3. Szentlélek, 4. Egyház). Ugyanakkor „szégyenlősek”, „(ál)szemérmesek” se legyünk, ne minősítsük azonnal misztikus rajongásnak azt, ha valaki az istentiszteleti formális imádságon túl valóban a Szentlélekre is mer hivatkozni! Nem érdekes, hogy Istenre, Jézusra mindig készek vagyunk hivatkozni, a Szentlélekre azonban nem? Nem arról van inkább szó, hogy éppen azzal misztifikáljuk a Szentlelket, ha valós életünkben kizárjuk őt!? Nem rajongás, hanem logikai következetesség részünkről az, amikor a Szentlélekre hivatkozunk. Ha ugyanis arról van szó, hogy ha az egyházat a Szentlélek alapította és a Szentlélek szüli újjá, akkor az egyháztól való beszéd sem lehetséges a Szentháromság Isten, és azon belül az egyházat teremtő Szentlélekkel való kapcsolat nélkül. Teológiai nyelven: nincs ekkleziológia pneumatológia nélkül. Ezért van elengedhetetlenül szükség imádkozásra is, ami az EBBE első számú célkitűzése.

2. *A tiszta egyház* kapcsán Hafenscher Károly ugyanazt állítja, amit a „fogságlevelben” mi is állítottunk. Idézem: „Azt is tudjuk, hogy Krisztus földön élő egyháza sohasem lesz szepülő nélküli. Mi sem egy idealisztikusan »tiszta« egyházért, hanem a bűnvallás és a bűnbocsánat valóságából élő egyházért küzdünk.” Miért kell tehát „rajongást” emlegetni ott, ahol nincs rajongás? Szóban is elmondtam: nem más ez, mint kreált fantomokkal való hadakozás. Az egyesületek és az egyház viszonyáról többször is idéztem Túróczy Zoltánt. Ma is úgy vélem: ha az egyesületek ecclesiológák akarnak len-

* *Lelkipásztor* 2002/6. 231–233. old.

ni, pusztulásra vannak ítélve. Az EBBE Alapszabályában ezért is fogalmaztunk többszörösen is így: „az egyesület *segíti*” az egyházat. (Lásd még a 8. pontot!)

3. A *theologia crucis*-ről Véghelyi Antal már végeredményben elmondta mindazt, amit el kell mondani. Kiegészítésként néhány gondolatot fűzök hozzá az elmondottakhoz. Gerhard O. Forde amerikai professzornak 1997-ben megjelent könyvéből idézek: „A »kereszt« kifejezés, ahogy tanulmányunkban majd végig használjuk természetesen egy gyorsírás-jellegű szimbólum, ami magában foglalja a keresztre feszített és feltámadott Krisztus teljes történetét. Ez egyúttal az ószövetségi előkészületeket is jelenti (a kereszt teológiájának legtöbb alapszövege az Ótestamentumból származik!), továbbá a keresztfeszítést és a feltámadást, valamint a megdicsőülést is. Fontos, hogy a feltámadást és a megdicsőülést is ide soroljuk, ugyanis velük kapcsolatban gyakori félreértés tapasztalható helyüket illetően a kereszt teológiájához való viszonyunkban. Sokszor mondják azt, hogy a feltámadás teológiája a dicsőség teológiája; a kereszt teológiája pedig »csak« a keresztfeszítéssel foglalkozik. Semmi sem áll távolabb az igazságtól, mint ez a felfogás. Valójában lehetetlen dolog a kereszt teológiájáról beszélni a feltámadás nélkül.” (*On Being a Theologian of the Cross. Reflection on Luther's Heidelberg Disputation, 1518.* W. B. Eerdmans. Grand Rapids, 1997, 1. old.) A kereszt teológiája tehát nem „egy a sok közül”, hanem olyan látásmód, amelyből mindazok az irányzatok következnek, amelyekre Hafensch Károly is hivatkozik.

Számomra ugyanakkor Hafensch Károly sajnálatosan egy olyan „szintézis-elvet” képvisel, ami mindig is inkább a római katolikusokra („mi minden megfér az egyházban”), és nem a reformáció egyházaira volt jellemző. Az utóbbiak a „sola-elvet” képviselték a középkorra, a katolicizmusra jellemző, de bizonyos mértékig a mai pluralista irányzatokban is fellelhető szintetizáló gondolkodással szemben is. Nemcsak a négy sola/solus-ra gondolok, hanem éppen a *theologia crucis* kapcsán Luther híres mondatára: *crux sola est nostra theologia*. Aligha hiszem, hogy ez az állítás Luther részéről retorikai játék lenne csupán a szavakkal, mint ahogy azt sem hiszem, hogy egy úgymond „dinamikus” Luther-szemlélet jegyében a 21. század elején mi már félredobhatnánk ezt a mondatot. A közelmúltban a szintézis-elv és a reformáció-elv különbségére Vajta Vilmos mutatott rá világosan a „lundi teológia” kapcsán. „A keresztény teológia szintézise megkísérli mintegy »beöltöztetni« az örök üzenetet úgy, hogy botránkozás nélkül egybeolvadhasson azzal a világgal, amelyet szolgálnia kell... A reformáció mint teológiai módszer ezzel szemben a kereszténység szintiszta sajátosságának kifejtésére törekszik... Isten Szentlélekének meggyőző erejére épít...” (*A szeretet keresztény értelmezése.* Budapest, 1993, 50–51. old.)

A „fogságlevél” ugyanakkor az egyházban egészséges és kívánatos sokoldalúság lehetőségéről is szólt. Ezt írtuk: „Természetesnek tartjuk, hogy – egy bizonyos határig

(!) – egyházunkban többféle kegyesség és irányzat is jelen lehet. Ám látásunk szerint határátlépés történt.” Tehát nem az Újszövetség „színgazdagságát”, nem is az egyházban fellelhető karizmák sokféleségét tagadjuk, *hanem épenséggel egy egyoldalú torzulás, nevezetesen a „világiaság” (szekularizmus), és az ebből a teológiai felületeségből fakadó egyrészt bizonytalan, másrészt viszont extravagáns tanítások veszélyeire („határátlépés”) hívtuk fel a figyelmet.* (Hogy milyen teológia válhat(ott) ideológiává majd a 12. pontra adott válaszomban visszatérek.)

4. A *Luther-kérdés*. Ki mondta azt, hogy Luther „Krisztus-pótlék”? Ki „bálványozza” őt? Ki mondta, hogy ő nem tévedett? Ki igényelte azt, hogy ő „csalatközhatatlan”? Luther, az ember mint korának gyermeke bizony sok szégyenletes dolgot is mondott (például élete végén a zsidókérdésben!), de az Isten ígétől érintett Luther nekünk is szól. Nem éppen én voltam az, aki egykor a Hafensch Károly által szerkesztett *Lelkipásztorban* leírtam, hogy Luther mai követőjének lenni nem azt jelenti, hogy balgán őt nézzük, hanem abba az irányba nézünk, ahová mutat (1992/4. 122. old.) Azt is írtam, hogy azért és csak azért foglalkozunk Lutherral, mert „transzparens” személyiség volt, mert átsütött rajta az evangélium. Idézzé Hafensch Károly inkább egy mondatomat, és bizonyítsa be, hogy nincs igazam! De ne tulajdonítsa nekem (nekünk) éppen az ellenkezőjét annak, amit mondtam (mondunk)! Ismét csak fantomokat kreál és azokkal hadakozik.

Mivel tíz éve vagyok a Luther Szövetség kiadványainak tervezője és sorozatszerkesztője, néhány szót erről a tevékenységről is hadd szóljak. Irodalomtörténészként megtanultam, hogy először mindig primér szövegeket kell olvasni, és csak azután kommentárokat, mert attól még nem leszünk bölcsek, ha csak kommentárokat olvasunk. Régóta úgy látom, hogy hazai teológiai kultúránk egyik betegsége, hogy erőteljesen derivatív-jellegű: azt szajkózzuk, sokszor csak szlogenekben, hogy a „nagyok” mint mondanak más „nagyokról”. Ahelyett, hogy magukat a primér szövegeket olvasnánk és azokon gondolkodnánk. Nos, ezt a folyamatot próbáltam valamiképpen ellensúlyozni, amikor 1991-ben a „sárga” kiadványokkal együtt a „bordó” Luther-könyveket és füzeteket kigondoltam. Egyesületi keretek között az egyház illetékesei (bizottságai, kiadói) helyett, de az egyház érdekében világiként végzem ezt a szolgálatot (eddig könyv, 8 füzet). Hogy Luther hitépítő írásain (imádkozásról, Krisztus szenvedésének értelméről, a Bibliához írt előszó stb.) kiadtuk például Luther *Heidelbergi disputációját* Walther von Loewenich *Theologia crucis*-át – s hogy munkák alapján majd három értékes pályamunka születik a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerületben, ami azt a szintén könyvformát is ölt –, ezzel még aligha hiszem, hogy „ideológiává” torzult volna a teológia. Hogy ez a szolgálat a látszat (közöny, érdektelenség, gúny) ellenére mégsem volt hiábavaló, jól mutatja az említett pályázatra beérkezett három értékes dolgozat. (Isten itt is „sub contrario” tevékenykedett!)

5. Logikailag ez nem különálló pont, hanem az előzőhöz tartozik. A fenti kérdéseimet csak folytathatom: Ki értelmezi Luthert szoborszerűen és statikusan? Ki idézi Luther szavait aranymondásként? Konkrét példákat kérek és nem karikatúrát!

6. *A reformáció megítélése.* Ki mondta azt, hogy a reformáció kora „az idő teljessége”? Ez ismét a karikatúra, a gúny hangja! Azt viszont vállalom, hogy a kereszténység történetében a 16. század jelentősége az 1. századéhoz hasonlítható. Csak egy pozitivistá történész, Leopold von Ranke mondhatja, hogy minden korszak egyformán közel áll Istenhez. Természetesen Isten mindegyik történelmi korszakhoz egyformán közel áll, egyik kort sem szereti jobban, mint a másikat, de az emberiség a bűn, az Ellenség rontása (bár erről ma ritkán beszélnek) következtében bizonyos korokban jobban elfelejté Isten. Ezért támasztott Isten prófétákat, apostolokat és reformátorokat. Az első századokban hatalmas erővel terjedt az evangélium. De nem páratlan-e, hogy a 16. században Németországon kívül magyarszágon, Angliában is, szerte Európában sem előbb, sem később nem tapasztalt pergő gyorsasággal váltak a sztárai, bornemisszák, tyndale-ek, cranmerek stb. katolikus papokból az evangélium elsődlegességének hirdetőivé? A reformációban nem emberek cselekszenek, hanem az Isten.

7. *Az „elitizmus” veszélye.* A problémákat a 2. pontban már részint megválaszoltam. Ki mondta azt, hogy egy-egy egyesület „az igaz hívők egyháza”? Az *Őrállás és reformáció* című előadásomban már jeleztem, hogy biztos vagyok abban, hogy „hybris”-szel fognak bennünket vádolni. Később leírtam azt is, hogy „Hiszem, hogy a tisztánlátás igénye nem Isten akarata ellen való, hogy egyéni és közösségi gondolkodásunk érdekében elkerülhetetlen a teológiai disputa műfaja, amely veszélyessé csak akkor válhat, ha egymás iránti szeretetünk hiányában nem megnyitjuk, hanem megkeményítjük testvéreink szívét.” A tárgyról, a problémákról disputáljunk tehát, és ne arról, hogy szabad-e tisztán látni, mert ez az igény állítólag elitizmushoz, hybris-hez vezet!

8. *Az egyesületek kérdése.* Hafenscher Károly itt nem külön az EBBE-t, hanem általában az egyesületek létjogosultságát bírálja: „Az egyesület mint jogi képlet a 19. századi individualista, ekklezilógia nélküli kereszténységre volt jellemző, kár visszahozni a 21. század elején.” Ezt a kritikát inkább a zsinatnak kellene addressálni, amely megalkotta az egyesületi törvényt, és egyházunkban a rendszerváltozás óta számos egyesület működik nagyon jól: Külmisziói Egyesület, Luther Szövetség, FÉBÉ stb. Hafenscher Károly több alkalommal végzett értékes szolgálatot ilyen keretek között is, és nem hiszem, hogy ezzel veszélyeztette volna az egyház létét. Ismételnem tudom csak azt, amit *Szél és a mederben* Túróczytól idéztem az egyház és az egyesületek kapcsolatáról. Jobbat most sem tudok. „Az egyház munkájának lényegéhez tartozó misziói szolgálatot, értve annak akár evangéliumi, akár pedig szertetszolgálatát, évtizedeken keresztül a különböző egyesületek végezték. Létrejöttük és munkájuk egy ideig ítélet

volt az egyház fölött. Meg is érdemelte az egyház ezt az ítéletet, mert hiszen éppen olyan munkaterületet hagyott parlagon, amelyet elsősorban kellett volna megművelnie. Hála legyen Istennek, hogy ma az egyesületek nem úgy néznek már az egyházra, mint a hitetlen világ Sodomájára és Gomorájára, és az egyház sem úgy tekint az egyesületekre, mint szektás megmozdulásokra vagy legalábbis szekták útegyengetőire, hanem az egyház is fölébredt misziói szolgálatának tudatára, s az egyesületek is meglátják a népegyház konkolyos vetésében is az égi magvető keze nyomát”.

9. *Írásértelmezés.* Itt viszont az hangzik el, hogy „A Szentírás kezelésében inkább kell figyelnünk Lutherre, mint mai fundamentalistákra, evangelikálokra”. Hafenscher Károly ugyanakkor hozzát teszi: „Az EBBE alaptételeit és véleményét ebből a szempontból valójában nem ismerem”. Ismét kérdezem: miért kreál akkor olyan „veszélyzónát”, ami valójában nincs? Hát nem hangulateltetés ez?

10. *A laicizmus veszélye.* Ismét azt kérdezem: Ki mondta azt, hogy „egy laikus szava már eleve igaz”? Más alkalommal éppen Hafenscher Károly szokta idézni, hogy Melancthon és Kálvin is „laikus” volt, a laoszba, Isten népébe mindenki belefér, még a teológus is, függetlenül attól, hogy ordináltak vagy sem. Ezért talán ne azt nézzük, hogy „ki” mondja, hanem azt, hogy „mit” mond!

11. *A „szekularizáció” és a „szekularizmus” közötti különbségtételt én magam tettem meg, abban az írásban (Egy hét után), amelyet Hafenscher Károly is olvasott. Az előző, mint írtam, folyamat, amit szociológusok elemeznek, az utóbbi pedig állapot: világiasság, világi, antropocentrikus gondolkodás. Az „összekeverés” veszélyére ezért nem tudom, miért kell figyelmeztetni. Miért éppen az „összekeverésből” következik az „antimodernista görcs”, inkvizíció stb.? Anélkül is lehetnek ilyen görcsök. Egyébként teológiailag jelenleg talán nem is annyira a „szekularizáció” mint társadalmi folyamat a veszély, hanem éppen a „klerikalizáció” (iskolák, intézmények egyházasítása) – megfelelő hitbeli és teológiai fedezet és alapok nélkül.*

12. *A „negyven év” megítélése.* Logikailag ismét inkább egy előző ponthoz (jelen esetben a 6.-hoz) kapcsolódik. Ismétlem: ama negyven évben nem Isten hallgatott el, semmiféle „szent exodus”-ba nem kezdett, hanem a külső politikai nyomás hatására sajnálatosan egysíkúvá, egyoldalúvá vált, elszürkült, elszivárodott, elsovadt a teológiai gondolkodásunk. Tévedek-e, amikor azt mondom, hogy Hafenscher Károly állításával szemben nem a mai helyzetre, hanem erre a korszakra áll az, amit mond: ott tényleg ideológiává vált a teológia! (Lásd 3. pont vége) Bizonyára a közöttünk lévő generációs különbség is közrejátszik abban, hogy azt a negyven évet másképpen látjuk: másképpen az, aki aktív részese volt ennek a kornak, mint az, aki ekkoriban növekedett fel, és csak a pálya széléről figyelt. A mai könnyebb helyzetben valóban könnyű dolog pálcát törni azok fölött, akik egy történelmileg nehéz helyzetben kerültek a kormányrúd közelébe. De most már világosan

látjuk: az egyház nemcsak káldy-kból, hanem kendehek-
ből is állt. Voltak felül és voltak alul. Voltak, akik utaztak,
voltak akik sikátorokban sarat tapostak. Az utóbbiakról,
a rejtőző (vö. Aurelius: *Verborgene Kirche*) és szenvedő
egyházról (*ecclesia crucis*) 1958–1989 között nem sokat
hallhattunk. A kötelező Ordass-felejtést, Túróczy-felejtést
és az ebből fakadó óriási lelki-teológiai-morális deficitet
ne kíséreljük meg retusálni!

Az egyházat – Pilinszky szavaival – csak részvétellel lehet
szeretni. A „fogság”-metafóra nem ítélet-, hanem részvét-
metafóra. Ezért helyes véleményem szerint személyek ítél-
getése helyett a negyven év kapcsán „egyházunk diakóniai
fogságáról”, mint ahogyan az elmúlt tizenkét év kapcsán a
„szekularizmus-fogságáról” beszélni. Mindkét esetben az
egyetlen szabaddá tévő evangélium (a „krisztusfogság”)
mellett (és sokszor helyett!) valami másra tevődött át a
hangsúly. Teológiai rövidlátás lenne ezt az egyháztörténet
folyamán oly sokszor kísértő folyamatot tagadni. Gyakran
idézett mondás: ahol Krisztus felépíti templomát, ott az Ős-
ellenség is összetakolja a maga kápolnáját...

ÖSSZEFOGLALÁS

Reformáció vagy inkvizíció? Azzal kezdtem, hogy a kérdés-
feltevés már eleve téves. A fentiek alapján, remélem, sike-
rült bizonyítanom, hogy Hafenscher Károly a saját maga ál-
tal rajzolt karikatúrával hadakozik. Érdemes lenne egyszer
elemezni, hogy az egyház történetében mikor, milyen körü-
lmények között jelentkezik a gúny – szóban és rajzban.

Mi a reformáció szellemi-lelki örökségére, a 95 tétel lutheri
gesztusára hivatkoztunk. A reformáció sohasem azzal
kezdődik, hogy „most reformálni akarunk”, hanem azzal,
hogy először a szövegekhez fordulunk, a tiszta forráshoz
(*ad fontes*), azokat értelmezzük, fordítjuk, kiadjuk, szer-
kesztjük, újra felfedezzük. E munka közben új látást, szem-
léletet nyerünk. Bizony e látás sokszor arról szól, hogy va-
lami megromlott. S ha ezt kimondjuk, azzal nem embereket
bántunk, hanem – éppen őérettük! – ezt a látásunkat oszt-
juk meg. Ez történt most is. Nyitottak vagyunk mindenki
felé. Bármennyire hihetetlen: szeretet van bennünk minden
testvérünk iránt. Hosszan tudnám sorolni, hogy az elmúlt
fél esztendőben hány és hány beszélgetést kezdeményez-
tem, hány és hány levelet megírtam. Voltak, aki elfogadták,
de sokan vannak még ma is mindig, akik elhárítják a köze-
ledést. Hát ki a „nyílt” és ki a „zárt”? Kinek a szívében van
harag és indulat? Az *Egy hét* után befejezésekképpen írtam:
„Nem személyekkel harcolunk, hanem egy megnevezett

szellemiséggel, ami hínárként bevonja és fojtogatja egy-
zunkat. Van, akinek csak a kis ujjja, van, akinek a feje,
akinek az egész teste gabalyodott bele ebbe a hálóba,
persze, hogy nem tud mást mondani, mint amit rabtat,
az ember Ellensége diktál neki. És nyüszít most az Ellensé-
ség, mert megneveztük”.

Elmondtuk azt is, hogy a reformációt nem mi végeztük,
mi csak jó vagy rossz eszközei lehetünk Isten állandó
reformálni-javítani-gyógyítani akaró cselekedetének
inkvizícióit viszont mindig emberek végezték. Olyanok
mint az áprilisi beszélgetésben is említettem –, akik ha-
mi pozícióban voltak, legalábbis egy szervezett egyházi
talom támogatását bírták. A cikk elején felvetett pártum
tehát önkényes és nem állja meg a helyét. Az 1517-ben
magányos wittenbergi szerzetes-tanárt a 95 tételért
másom szerint eddig senki sem nevezte inkvizítornak.
dolgok pikantériája, hogy pár éve az éppen Hafenscher
rolly által szerkesztett *Credo*-ban a szerkesztő lelkes támo-
tásával egy Shakespeare-tanulmányt tettem közzé „Meg-
kult szülők – látó gyermekek” címen, amit így fejeztem
„A látó gyermekek számára a szent kötelesség sem épp-
könnyű lelki teher, hiszen a szülő egyszer inkvizíció, ma-
kor gyilkosságot kiált...” (1999/1–2. 86. old.)

Fenti válaszomban igyekeztem tárgyilagos lenni, és a
tizenkét pont mindegyikére megfelelni. Végezetül azonban
egy személyes megjegyzéssel zárom mondanivalómat.
Hafenscher Károly egyházunk jogosan tisztelt, széles kör-
ben tájékozott, a fiatalokat ma is megszegyenítő, dina-
kus lendületű tanítója. Lelkészkonferenciákon ma is meg-
hálával emlegeti az a néhány évfolyam, akik a teológiát
hallgathatták őt. Mint a kemény munkára megtanított eg-
kori angol tanáromnak, egykori ifjúsági köröm szellemi
vezetőjének, egykori gyülekezeti lelkeszemnek – nem elég
alkalommal vitapartneremnek! – és ma is (e cikkel együtt
is!) szeretett és atyailag tisztelt Hafó bácsinak én is sokat
köszönhetek. Az még nem baj, hogy aggodalmait papírom-
vetette. Azt ismételtlen sajnálom, hogy a szóban adott vá-
laszomra nem figyelt eléggé. A cikk közzétételével viszont
már egy szereposztást vállalt el, ami számomra csak en-
síti az év elején adott diagnózisunkat. Ráadásul „teológi-
ai segítségnyújtásnak” lehetett címezni a cikkíró önkénye-
sen kreált „veszélyzónáit”, szubjektív félelmeit, önma-
festette karikatúráit. Igen, legyen dialógus, ahogy ő írta
„trambulin”; folytassunk teológiai disputát, de riogató
lejárata helyett precízen fogalmazzunk, fölösleges
bántó kifejezések és élcelődések nélkül! Csak így segíthet-
jük elő egyházunk valóban személyeskedés nélküli bel-
párbeszédét, a konstruktív jellegű teológiai tisztázást!

Nyitott, nyugodt teológiai dialógust!

Köszönöm a *Lelekipásztornban* megjelent *Reformáció vagy inkvizíció* című írásomra adott reflexiókat.

Hálás vagyok, hogy mély, elemző írások születtek, és a gyanúsításokat, személyeskedő, indulatos részleteket leszámítva, amelyeknél keményebb hangot is ismerek a 16–17. századi hitvitázóktól, komoly teológiai diszkusszió indulhatott.

A beérkezett válaszok közül (telefon, személyes beszélgetés, üzengetés) három írásra, sok értékes gondolatot tartalmazó sorokra kell válaszolnom (ifj. Fabiny Tibor, Magassy Sándor, Véghelyi Antal). Ígérem, megteszem.

A *Lelekipásztornban* (231kk old.) megjelent írásom előszaván és felvilágosító sorain kívül egyetlen megjegyzésem

van most. Bonyolult időegyeztetés után a Teológiai és Etikai Bizottság elnökeként 2002. szeptember 20-ra, összehívtam Bizottságunk tagjait egy kibővített ülésre az Üllői úti tanácsterembe. Témaként 12 pontomat és a reflexiókat tárgyaljuk meg. Erre az ülésre az EBBE három vezetőségi tagját is meghívtam: ifj. Fabiny Tibor, Magassy Sándor, Zászkaliczky Pál. Kérem, fogadják szeretettel a kerekasztal formát, és készüljünk fel egy nyitott, nyugodt dialógusra.

A Theologia Sacra szellemében belső evangélikus dialógusra számítok. Csak ez után a megbeszélés után kívánok válaszolni a *Lelekipásztorn* hasábjain megjelent reflexiókra.

Az olvasók és a résztvevők megértését kérem.

Szolgatársi üdvözlettel: Hafenschner Károly (id.)

Megjelent

Sárákányiné Horváth Erzsébet – Trajtlerné Koppányi Ágnes: Krisztus tanúi a változó világban című tankönyvéhez tartozó **Tanári kézikönyv**.

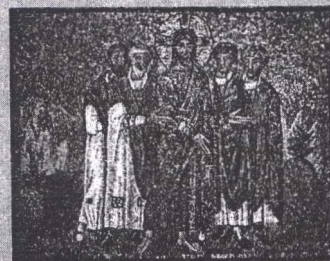
A kézikönyvben nemcsak a hitoktató számára hasznos háttéranyag és tananyag-feldolgozási tanácsok szerepelnek, hanem a tanulóknak szánt feladatok, összefoglaló vázlatok, csoport- és egyéni feldolgozásra alkalmas forrásszemelvények és a tanulók tudásszintjének felmérésére használható témazáró dolgozatok is. A kiadvány floppymellékletén (rtf formátumban) kigyűjtve megtalálható minden olyan, a kézikönyvben szereplő feladat, amely segítséget ad a tananyag jobb megértéséhez, elmélyítéséhez – és ezek felhasználását is megkönnyíti.

A4-es méret • 268 old. • floppymelléklet • Ára: 2400 Ft

Megrendelhető: **Luther Kiadó** – 1085 Budapest, Üllői út 24.

• Fax: 486-1229

• E-mail: kiado@lutheran.hu

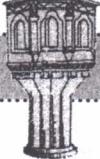
Sárákányiné Horváth Erzsébet
Trajtlerné Koppányi Ágnes

**KRISZTUS TANÚI
A VÁLTOZÓ VILÁGBAN**

Tanári kézikönyv

LUTHER KIADÓ

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 20. VASÁRNAP
• Ézs 5, 1–7

Az igéről

Ézsaiás próféta meg is jegyzi, az írás szerkezete, stílusa pedig igazolja, hogy az igeszakasz egy nagyszerű héber költemény bevezető szakasza. A dal, amely feltehetően Ézsaiás működésének első idejében, a szír-efraimi háború előtt keletkezett, előbb Istennek hálátlan népe iránti gyöngéd szeretetét magasztalja, majd jogos haragját és abból fakadó cselekedetét tárja elénk.

A próféta önmagát a szőlősgazda barátjának mondja. A szőlőskerttel, amelyet egy termékeny talajú hegyoldalon kell elképzelnünk, a gazda mindent megtett, ami a szőlőterméshez szükséges. Erre utal a kérdés: *Mit kellett volna még tennem szőlőmmel, amit nem tettem meg?* Hiszen fölást, a kövektől megtisztította, nemes vesszővel ültette be. A szüretre sajtót készített, sőt tornyot is épített, amely őrhelyül, majd pedig a szüreti mulatság helyéül szolgálhatott volna. Mindezek után joggal várta el a jó termést. Azonban olyasmiről történt, ami a természet világában lehetetlen: a nemesszőlő vadszőlőt termett. Természetes, hogy ki kell deríteni, ki az oka a rossz termésnek? A gazda a hallgatóságot – Jeruzsálem lakóit és Júda férfait – hívja fel ítélethozatalra. Majd azt is részletesen elmondja, hogy mit tesz a szőlővel: lerombolja a maga által készített védfalat, vagyis kiszolgáltatottá, védtelenné teszi a szőlőt. Az állatok lelegetik, az emberek összetiporják. Gondozatlan lesz, gaz veri fel, sőt eső sem hull rá többé. Ezen a ponton válik teljesen nyilvánvalóvá, hogy Istenről van szó, ő a szőlősgazda. A terméketlen szőlő Izrael, a vadszőlő pedig a nép sok bűne.

Az a gondolat, hogy Izrael az Úr szőlője, már Hóseás prófétánál jelentkezik (10,1), később továbbfejleszti Jeremiás (2,21; 12,10), Ezékiel (9,10–14) és a 80. zsoltár. Jézus is felhasználta ezt a képet a gonosz szőlőmunkásokról szóló példázatában (Mt 21,33–44). A hasonlat legmélyebb értelmét azonban Jn 15,1–2 mutatja meg: *Én vagyok az igazi szőlőtő, és az én Atyám a szőlősgazda...*

A próféta példázat tehát Isten népe iránti végtelen szeretetét és ugyanakkor népével kapcsolatos csalódottságát énekeli meg. Választott nép volt, de választottságát megmagától értődő, természetes mértékben sem értékelte, nem hálálta meg. Jól gondozott, a gazdától mindent megkapott szőlő létére szükségszerűen kellett volna jó gyümölcsöt teremnie, de vad gyümölcsöt hozott. Erről Jézus szavai juthatnak az eszünkbe: *...ha teljesítettétek mindezt, amit parancsoltak nektek, mondjátok ezt: Haszonunkat szolgáljuk, azt tettük, ami kötelességünk volt.* (Mt 23,17,10) Ha tehát Isten választott népe jó gyümölcsöt termelt volna, az sem jelentett volna számára különösebb érdemet, az általa termelt „vadszőlő” minőségű életfolyás viszont egyenesen felháborító, joggal vívta ki Isten haragját. Hiszen „törvénytartás” helyett „törvénytörés”, „igazság” helyett pedig „kiáltó gazság” lett a termés. Az tény pedig, hogy az Úr magát az érintettet hívta fel a döntő bíró szerepére, hogy magával a vádlottal mondassa ki az önmaga feletti ítéletet, egyáltalán nem egyedül. Ez a 2Sám 12,1–12 szerint Nátán próféta példázata nyomán Dávid is így mondott elmarasztaló, sőt könyörtelen hálátlan ítéletet önmaga felett. Ahogyan azonban Dávidnak bár keményen megbűnhődött – mély bűnbánata és megfáradása miatt mégsem kellett életével fizetnie, úgy a kemény ítélethirdetés mögött, itt is ott van Isten mentő szeretete. Felelősnek érzi magát népéért, tépelődik sorsa felett, nyilvánvalóan azért küldte a prófétát is, hogy népe mellett időben megtérjen és éljen.

Az igehirdetéshez

Konfirmációi Káténk magyarázata szerint: „A Tízparancsolat bevezetése arra emlékeztet, hogy Isten mindig mielőtt követel.”

Textusunk szőlősgazdájában is erre az adakozó Istenre ismerhetünk, aki feltétel nélkül megelőlegezte népe iránti gondoskodó szeretetét, ami után természetesen joggal követelt és várt is tőlük. Azt várta, hogy a választott nép megtöltse rendeltetését a népek javára.

Mit adott Isten népének?

Kiválasztotta és kegyelmébe fogadta őket. Velük volt, közöttük lakott. Megszabadította őket a rabszolgaságból, gondoskodó szeretettel vezette őket a kietlen, veszélyes földön. Szövetséget kötött velük. Törvényét adta nekik. Visszavezette őket hazájukba, ahol új és nagy lehetőségek várták őket. S bár Mózes könyveinek leírásából és más bibliai könyvekből is tudjuk, hogy mennyi lázadás, hűtlenség, bálványimádás terhelte meg azokat az időket is, mégis különleges időszak volt az. Olyan, amelyre az Úr is szívesen emlékszik, és ő maga nevezi azt a korszakot a szőlőskert-ápolás, -gondozás korának. Világos volt persze a szíves, alapos gondozásának a célja is: a kedvező körülményekkel megáldott szőlőnek jó gyümölcsöt kellett volna teremnie! Azaz: Isten választott, szeretett, kiemelt helyzetben lévő népének helyes magatartást, életvitelt kellett volna megbizonyítania a vallási, a közösségi, a családi és a mindennapi élet egyéb területein egyaránt.

Mit tett a választott nép?

Istennel való kapcsolata, vallási élete sohasem és egyre inkább nem volt ideálisan tiszta. Erősen hatottak rájuk idegen, pogány kultuszok. Ennek igazi veszélye abban állt, hogy a sok pogány istenben és a kultuszokban az Urat, a szövetség Istenét vélték tisztelni. Úgy gondolták, hitték, hogy nem hagyták el Jahvét, csak más istenek képében tisztelték.

Erkölcsei életük is szükségszerűen megromlott, hiszen a pogány kultuszok hordoztak, tartalmaztak olyan elemeket (pl. szakrális prostitúció), amelyek összeegyeztethetetlenek voltak az Úr törvényével. De egyéb vonatkozásban is a lazaság volt a jellemző. Az igeszakasz két jellemző fogalomban – „törvénytelenység” és a „kiáltó gazság” – fogalmakban foglalja össze a nép bűnét.

Kárbavesztett rajtuk Isten jósága, gondossága, sok ajándéka és hűsége. Csalódást okoztak az Úrnak, megsomorították és megkeserítették szeretetében. Ítéletre kényszerítették, amely nem volt szíve szerint való.

Mit tett Isten velünk, mai népével?

Az Atya irántunk érzett szeretete Jézus Krisztusban jelent meg. Ő általa mi már az Atya még nagyobb szeretetét kapjuk. Ő emberré lett, és közénk jött hordozni betegségeinket, fájdalmainkat. Testi, lelki nyomorúságainkat magára vette, hogy megszabadítson minket bűneink terhéől, és hogy a Sátán munkáját lerontva diadalt arasson a halál felett. Mindezek után joggal várja el, hogy neki higgyünk, benne bízunk, akarata és az ő személyes jó példája szerint éljünk, szóljunk, cselekedjünk.

Mit teszünk mi?

Bizony, mi is csak „vadszőlőt” termünk. Az Úr tisztelete mellett nálunk is megfér a bálványok imádása. S az Úr akarata mellett megfér a bálványok követelése is. Úgy gondoljuk, hogy Istennek engedelmeskedünk, pedig való-

ában a bálványok „bábjai” vagy a magunk urai vagyunk. Mi szabjuk meg a célokat és az eszközöket. Biblia, horoszkóp, jóslás és babona mind jól megférnek egymás mellett. S ennek a belső, lelki összevisszaságnak aztán természetes következménye az összekuszálódott életfolytatás. A hitetlenség, a modern bálványok (pénz, karrier stb.) imádata, a szeretetlenség, igazságtalanság, viszálykodás, békétlenség, önzés, erkölcsi romlás, a sok szenvedélybetegség mind megannyi rossz gyümölcsöt, vadszőlőfürtöt jelentenek életünkben. S ez bizony merőben az ellentéte annak, amit az Úr vár tőlünk.

Mire hív fel bennünket Isten igéje?

Arra, amire a választott népet is. Mondjunk ítéletet önmagunk felett! Kérdezzük meg magunktól: Miért termünk vadszőlőt? És válaszoljunk! Mert a válasz elől nem lehet elbújni és nem lehet az ítélet elől sem. A válasz komoly önvizsgálat és bűnbánat. Miért termünk még mindig vadszőlőt, amikor Isten annyi jóval ajándékozott meg már bennünket? Nem előzőtt-e meg bármelyikünket az ő szeretetével? A keresztségben gyermekévé fogadott. Az úrvacsorában bűnbocsánatát adja. Egyszülött Fiában pedig az egyedüli megoldást kínálja, hogy felkészülhessünk a számadásra. Mert meg lehet állni. Mert útjainkat meg lehet jobbítani. Mert a termést jóra lehet fordítani. A vadszőlőt meg lehet nemesíteni. Csak nem magunktól, hanem Jézus Krisztus által. Ha benne hiszünk, ha reá bízunk magunkat, ha az ő útjain járunk, akkor biztos, hogy az ő öröme és emberek javára éljük meg, háláljuk meg Istenünknek, a szerető szőlősgazdának feltétel nélküli, gondoskodó szeretetét.

Lászlóné Házi Magdolna

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 21. VASÁRNAP • Jón 3, 1–10

Nacionalista próféta és az Isten határtalan kegyelme

Jónás könyvének témája

A választott nép viszonya a pogány világhoz és Isten határtalan kegyelme. Ézsaiástól úgy tudjuk, hogy Izrael kiválasztottsága missziói feladat lett volna, vagyis Jahve nevét, törvényeit, elvárásait kellett volna felmutatnia az istentelen pogány világnak. A választott nép szigorú monoteizmust képviselt, amiből logikusan következne, hogy Jahve – mint az egyetlen Isten – a pogányoknak is Istene. Ez pedig egy szellemi nyitottságot követelt volna meg a választott néptől és szellemi vezetőitől. A kutatók arról számolnak be, hogy a babilóniai fogság előtt még jobban megvolt ez a nyitottság a választott népben és prófétáiban, de a fogság utáni állapot közönybe és zárkózottságba fulladt. A fogság utáni próféták és a nép vezetői az elkülönülést szorgalmazták, valamint azt az elzárkózó összetartást, hogy nem szabad a pogányokkal érintkezni, nem szabad velük házasodni, és tisztának kell maradni a

pogány világ szennyétől, és egy következetes, bár szakrálisnak feltüntetett szellemi büszkeség bontakozott ki. Ennek ellenére valamivel később mégis megteremtették a prozelitizmus gyakorlatát, de a szélsőséges nacionalizmus igen erős maradt. Ezzel szemben Isten egészen másról akarja meggyőzni a választott népét, illetve a prófétát, Jónást. Természetesen Isten Jónás könyvének olvasóit akarta a kicsinyes, szűkkeblű nacionalizmusból kiszabadítani, és az a hangsúlyos, hogy a mindenható Isten mindenki felé hártatlan kegyelemmel fordul. De a teljes lélekkel végezett bűnbánat is szükséges mindehhez!

Jónás

Jónás különleges alak. Junusz néven még a Korán kisprófétái között is szerepel, négyszer is. A prófétai könyvek általában Istentől kapott beszédeket tartalmaznak, itt ebben a könyvben azonban egy engedetlen és jelképes prófétának tanulságos történetét, esetét ismerjük meg. Csak a 3. fejezet szerinti, Ninivében elmondott egy mondatnyi prédikáció a klasszikus értelemben vett beszéd, amit persze „summáriumnak” kell tekinteni, azaz összefoglalás (3,4), viszont nem véletlen, hogy csak ennyit, egy kurta összefoglalást kapunk belőle.

Jónás különös alak már azért is, mert az Úr Jézus Jónásra hivatkozott, amikor haláláról és feltámadásáról beszélt (Mt 12,38kk; 16,4; Lk 11,29k). A mostani feladatnak nem része az Újszövetségben Jézus és Jónás kapcsolata, de utalni érdemes rá.

Jónás maga valóban történeti személy volt, bár ez a történet itt ebben a könyvben nem róla szól. Názárettől nem is messze található hazája, szülőföldje, aminek neve Gar-Háfer, és II. Jeroboám királynak volt az alattvalója, Ámosz volt a kortársa, Észak-Izraelben működött (2Kir 14,25). Ámosz és Jónás ismerték egymást. Tehát a történeti Jónás Kr. e. 760 körül élt.

Jónás jelképes alakja, neve rendkívül tanulságos: mert II. Jeroboám király volt Dávid óta a legnagyobb terület-szerző uralkodó (Izrael határai!), és a területszerző király lelki tanácsadója „Amittai fia, Jónás” volt. S akkor ebben a könyvben az a paradoxon, hogy Isten egy szuper-nacionalista prófétát bízott meg a pogány Ninive ügyével. Egy szuper-nacionalista, galileai származású prófeta! Egy ókori Trianon szószólója a történeti Jónás. (2Kir 14,25)

Jónás prófeta történelmi kora és a könyv keletkezésének időpontja között jelentős az eltérés, de az ígértetés szemszögéből nézve ennek nincs jelentősége.

A könyv prófetai üzenete mindenkinek szól: íme, Isten mindenek feletti kegyelme. Isten szíve a pogány világ felé is nyitott. Tehát a legnagyobb szellemi és lelki vakság kellett ahhoz, hogy értetlen emberek kigúnyolják ezt a könyvet, és ne értsék, hogy itt sokkal mélyebb igazságokról van szó, semmint felületes szemlélettel el lehetne intézni. Isten nagyságának és irgalmának nagyszerű leírása ez. Jónás

nás a vitatkozó, ellentmondó és engedetlen, de eszköz Isten kezében! Zsidó büszkesége a pogányokat, Ninivét ki akarta zárni Isten irgalmából, és azt állította, hogy csak Isten halálos ítéletére méltóak. Meg kellett tanulnia, hogy Isten irgalma a pogányok felé is érvényes, és különösen az, hogy Isten nem akarja a bűnös halálát, hanem azt akarja, hogy megtérjen és éljen. Újszövetségi magaslatocon járunk itt!

Jónás neve = galamb. Általában Izraelt jelképezi: Zsolt 68,14; 74,19; Hós 7,11; 11,11. Ez a Jónás-galamb emlékeztet a vízözön utáni galambra is. Általában a következőképpen értelmezhető a teológiai igazsága ennek a könyvnek. Izrael – a galamb! Neki kellett volna (posta)galambként Isten üzenetét elvinni a népeknek, a pogányoknak, de mert ezt nem tette, ezért egy időre elnyelte őt a nagy hal, vagyis a babilóniai birodalom, és amikor megtért, bűnbánatot tartott, akkor kiszabadulhatott a halált jelképező hal gyomrából.

Tehát nagyon fontos a kis könyv nagyon mély értelmét megtalálni – és szükségtelen kínlódvá keresni azt a fajta halat, amelyik képes az embert lenyelni, ahol a gyomor elég nagy és levegő is van. Eseteket igyekeztek kreálni, hogy X helyen kifogtak egy nagy halat, és annak gyomrában még élt egy ember. Mindez lehetséges, ha Isten éppen így akarná, de ebben az esetben egyáltalán nem erről van szó, hanem a jelképrendszert kell világosan látni. Ha Isten akarta volna, hát akkor ez történik, de ebben az esetben Jónás – a jó madár = Izrael kapja meg a feladatot, hogy menjen az istentelen ninive-világba, és hirdesse az Istentől kapott igazságot. Izrael (Jónás) ezt nem akarja vállalni, tulajdonképpen Izraelnek a világ papságának kellene lennie, ahogy a lévíták azok Izraelen belül, úgy kellett volna Izraelnek Isten evangéliumi dolgait képviselnie a világ népei között.

Helyette Izrael-Jónás elégedetlen volt azzal, ahogy az Úr bánt a niniveiekkel, azaz nem büntette meg őket, hanem elfogadta a bűnbánatukat, totális megtérésüket. Jer 51-ben adalék ehhez, hogy Babilónia az a mitikus tengeri szörny, amely elnyeli a népeket.

Jónás könyvének célja nem egyszerűen egy történet elbeszélése, hanem a tanítás: az Úr kegyelme, irgalmassága nem csupán Izraelre terjed ki, hanem azokra a népekre is, amelyeket Izrael lenézett, vagy éppen gyűlölt is. Ugyanakkor óriási szerepe van itt a bűnbánatnak, ami az egyik igen fontos része az előttünk levő 3. fejezetnek.

Mennyei szándék a kegyelem, emberi válasz a bűnbánat, a megtérés.

A textus áttekintése

3,1–2: Isten újra megparancsolja Jónásnak, hogy mit tegyen. Lehetőséget kap a vétkes szolga, hogy hibáját jóvátegye. Isten nem változtatta meg a parancsát. Megtudjuk a könyvből, hogy az Úr parancsára kivetette magából a tengeri szörny Jónást, és újra megkapta a ninivei küldetést. A

könyv 3. fejezete majdnem ugyanúgy kezdődik, mint az első. Van azonban egy kis változtatás a kezdéshez képest: 1,1-ben Isten még megemlíti Ninive lakosainak gonoszságát, amely „feljutott” hozzá, de már a 3,1-ben ez az előbb aposztrofált gonoszság nem kerül be a szövegbe. Helyette azonban ott áll: „hirdesd azt az üzenetet, amelyet én mondok neked.” Az is fontos lehet, hogy Isten nem veti Jónás szemére a tarsisi menekülési kísérletét, úgy szól hozzá, mintha semmi sem történt volna. (Náhum próféta még Ninive drámai pusztulását ecseteli a 3,1kk-ben, valamint Zofóniás is sötétben látja a város sorsát a 2,13 szerint.). Mit is tehetne Jónás?

3,3: Akit Isten szolgálatra választott ki, az nem könnyen szabadulhat ebből. Kényszerűségből, de Jónás elmegy Ninivébe. Ninive nagy város volt, de fontos, hogy „nagy városa volt Istennek”. Három nap kellett a bejáráshoz. Érdekesség, hogy a héber szöveg a város nagyságát felsőfokban fejezi ki, a görög fordításban már enyhébb a helyzet, csak a „nagy város” elnevezést kapja meg. Mintegy 70–80 km-es távolságról lehetett szó, ami tehát igazából a (pogány) világ jelképe. Mindegy, hogy a város kerülete, vagy a szélétől a közepéig, így is, úgy is elég nagy. Mintha csak a missziói parancsot hallanánk. Ez a „Stadt ohne Gott” (Isten nélküli város, vö. Robinson angol püspök híres könyvével).

3,4: A legelső megfigyelésünk az, hogy Jónás igen rövidre fogta a próféta üzenetet: még 40 nap, és elpusztul a város. Befejezett jövő! Jónás végletesen beszél, nem is gondol arra, hogy Isten esetleg megkegyelmezhet ennek a bűnös világnak. Érdekes, hogy Jónás Isten szolgálatában áll, de mintha nem teljesen azt mondaná, amit a 2. vers értelmében mondanania kellene, vagy gyanítható lenne, hogy mondanania kellett. Hiszen Isten nyilván számolt a megtéréssel, a bűnbánattal. Jónás nem számol vele. Bejelenti a pusztulást! Mintha Jónás eleve előre örömet érezne, hogy elpusztul 40 nap múlva a bűnös világ, a bűnös város. S nagyon kérdéses, hogy a prófétát egyáltalán érdekli-e Isten akarata. Még csak fel sem ajánlja a megtérés lehetőségét. Amikor Mk 1,14k szerint Jézus megkezdte földi működését, felszólította a hallgatóságát, hogy Isten országa érkezése miatt térjenek meg, tartsanak bűnbánatot. Jónásnál nem érzékelhető a mentő szeretetnek még csak a nyoma sem. Mert nem is róla szól a történet, hanem a kegyelem Istenéről, aki az istentelen, hitetlen, bűnös Ninivének is meg akar bocsátani. Viszont minden igehirdetőnek figyelmeztetés: Isten szándékát, az evangéliumot semmiféle ítéletes fenyegetéssel nem szabad meghazudtolni. Jónás, mint egy megszállott jehovista, csak a pusztulást hirdeti.

3,5–9: Viszont az istentelen pogányok meghökkentő módon viselkednek a történetben, megtérnek teljes bűnbánattal, ember és állat egyaránt zsákruhát ölt, és – lám – amilyen nagy volt a bűn pusztító hatása, olyan hatalmas a bűnbánat is. Pedig a próféta csak úgy odavetette a mondatot, hogy itt a pusztulás, sőt majdnem kárörvendve szólt. Nagyon fontos megjegyzés: ebben a bűnbánatban a király és az udvar, azaz a hatalom részesei, felelősei elől

járnak. Ez egy nagyon döntő dolog! Ha a vezető nem tér meg, akkor a társadalom is istentelen lesz, legfeljebb lesznek egyesek, akik mégis meghallják Isten szavát. Mert a hal a fejtől... Érdemes a bűnbánat igei leírását magunk előtt látni: (1) zsákruhát öltött a város apraja-nagyja, (2) a király is kivetkőzött látszólagos hatalmából és hamuba ült, (3) még az állatvilágra is kiterjedő böjtje került sor, sőt még a szomjúságot is fel kellett vállalnia mindenkinek. (4) Különös feladat, de mindenkinek „teljes erőből kell kiáltania” Istenhez! (5) Mindenkinek el kell hagynia a hazug, rossz utat, az erkölcstelen életvitelt, (6) és meg kell szüntetni az erőszakosságot. Ez egy radikális megtérési leírás, bűnbánati történet, aminek a magyarázata, hogy „Ninive lakosai hittek Istenben”. Mindez természetesen nem a bűnbánat modellje, hanem lényege: radikális külső és belső változás! Amiben a bizalom lényege a „talán” szintjén áll meg: 3,9 *talán* felénk fordul, *talán* megszán az Isten, *talán* lelohad lángoló haragja. A niniveiek csodálatos, meglepő hitével találkozunk itt.

3,10: Isten ezt a hitüket látta meg. Valóban látható bűnbánatot tartottak, és Isten kegyelmet gyakorolt. Mt 9,2 *És íme, vittek hozzá egy bénát, aki ágyban feküdt. Amikor Jézus látta hitüket, így szólt a bénához: „Bízzál, fiam, megbocsáttattak bűneid.”*

Ribár János

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 22. VASÁRNAP

• 1Móz 50,15–21

Megbocsátásban!

Ez a rövid felszólítás adja a szóban forgó vasárnapra vonatkozó iránymutatást az Ágenda szerint. Ugyanekkor lesz az oltár előtt felolvasandó ige a Lk 17,1–6 (a botránkoztatásról, a megbocsátásról, valamint a mustármagnyi hitről szóló szakasz). A megbocsátás, az erre való képesség – ez a vasárnap központi témája. Üzenetként ezt fogalmazhatom meg: gyógyítható a múlt. Nem törölhető el, de gyógyítható. Ez utóbbi kifejezés mást, többet fejez ki.

József és testvérei történetének végkifejletét olvassuk. Az elkényeztetett, a kivételezett gyermekkorból elinduló József élete zenitjén szembesül testvéreivel, és meg tud bocsátani. József esetében ez a képesség már nem valamiféle lelkiismereti kényszerként jelentkezik, hanem történetéből kiderül, hogy örömet bocsát meg, és szinte rosszul is esik neki az, amikor testvérei nehezen, félve fogadják el tőle ezt a nagylelkű gesztust. (Elgondolkoztam azon, hogy vajon mennyire hibáztatható József a gyermekkoráért, mindazért a sérelemért, ami akkor érte őt? Hiszen mondhatnánk, hogy ő „csak” elfogadta apjának – igaz, kivételező – szeretetét, ő „csak” elmondta álmait, amelyeket nem ő produkált, amelyek csak megtörténtek vele. Mi róható fel hát neki? Legfeljebb az, hogy rossz híreket hordott a testvéreiről apjának. Mindazonáltal testvéreinek féltékenysége, irigysége, de még inkább a gyilkolni is kész indulatuk szá-

momra így sem menthető, legfeljebb érhetőnek érzem.) Szeretet-útravalóval az apja részéről bőségesen el volt látva József, ő pedig így indulva élete útjának, kiállta a sorsa hozta kemény próbákat. Gyermekkorából útravalóként vitte magával azt a mélységes tapasztalatot, amit mindenkinek tudnia kellene, zsigereiben kellene hordoznia ma is: hogy szeret az Atya, még ha testvéreink részéről nem is mindig ezt tapasztaljuk. Isten törvénye szerint kell élnünk, azokat állhatatosan meg kell tartanunk, és ahová Isten vezet, ott meg kell tennünk mindazt, amire lehetőségünk adódik. József ennek megfelelően élt, bárhová is került, és a történet végére az is kiderül, hogy a megbocsátás isteni rendjét is megtanulta, az erre való képességet is elsajátította.

A megbocsátás kétoldalú folyamat. Feltételezi a másik felet. Tapasztaljuk, hogy olykor a másik, a bocsánatot kérő fél fogadja nehezen – hitetlenül, a bizalom hiányával – azt, hogy a megbántott fél képes megbocsátani, mi több, szívesen teszi ezt. Mintha magunkból indulnánk ki: tudatában vagyunk annak, hogy mennyire tudnánk, tudunk haragudni, hogy mennyire nehezünkre esik sokszor a kibékülés. A megbocsátásnak feltétele a bűnnel való szembeállítás, annak beismerése, hogy vétkeztem, kimondása annak, hogy ki és mi vagyok, mit tettem. *(Mi a neved? Jákób. – Menj el tőlem, Uram, mert bűnös ember vagyok!)* A megbocsátás feltétele végül is a bocsánatkérés. Ennek híján csak arról beszélhetünk, hogy valaki lelkileg feldolgozott egy rajta esett sérelmet.

Történetünk további tanulsága: bár sokszor úgy gondolunk rá, de a megbocsátás nem egyenlő valaminek az elfelejtésével. Jelenti ugyan a teljes elhatárolódásunkat mindattól, amit megbocsátottunk, de annak elfelejtését nem. Sérelmeink nem törlődnek ki emlékezetünkől, de talán fel tudjuk ismerni, hogy ez jól is van így. A harag és az indulat az, ami nem marad meg, hanem átalakul, mi több, egyenesen az ellenkezőjére tud fordulni. József a harag és a bosszúállás helyett immár vigasztalni tudja testvéreit. Emlékezetében teljes mértékben megmaradnak a történetek, de azért, hogy lássák a testvérek is: Isten a rosszat is jóra fordította, mert képes rá.

Sokszor fölvetődik manapság a közéletben is a múlthoz való viszonyunk. Mihez is kezdünk azzal, ami múltunkhoz tartozik, hogyan kezeljük?

Október 27. Erre a napra esik a szóban forgó vasárnap, ezen a napon kell majd prédikálnunk szerte az országban József története alapján a megbocsátásról. Mindössze egy héttel leszünk majd túl egy újabb – könnyen lehet, hogy a tavaszihoz hasonlóan felfokozott hangulatú – választáson. És csak néhány nappal leszünk újabb történelmi dátumok, az 1956-ra való visszaemlékezések után, és bizonyára majd még nagyon is azok hangulatában, azok hatása alatt.

Hogyan lehet, hogyan kell egy viharvert Magyarországon, egy kettészakadt társadalomban a megbocsátásról prédikálnunk? Mindenekelőtt: szeretettel. Azután természetesen komolyan véve mindazt, amit, amiket meg kell

(meg kellene) bocsátanunk egymásnak. Elfelejtteni? Elrölni? Lezární? Egyik sem járható. Hanem inkább: megbocsátani. Igenis tudva mindarról, amit megbocsátottunk mindarról, amit mások megbocsátottak nekünk. Ugyanakkor tudva arról is, amit mi nem tudtunk, vagy mások nem tudtak, nem tudnak megbocsátani. Tudva arról is, amit mi nem tudnak, nem tudunk, és nem akarnak, nem akarnak bocsánatot kérni.

Egy-egy, életünk végéig megmaradó forradás, vagy tünket évekig elkísérő tompa, sajgó fájdalom, ami egy lamikori csonttörés, vagy műtét emlékét őrzi. Lehetsz kellemetlenek, mégis lélekben jó, áldást hordozó lehet ilyen „töviseket” kapunk életünkbe. Egy-egy fájó lelki emlék, egy-egy bántás, sértés, bűn valósága és emléke, ami mi követtük azt el, akár ellenünk követték el. Ugyanakkor áldássá válhat a bocsánatkérés és a megbocsátás katarzisa, annak emléke. A fájdalmat, a haragot, az indulatot a lelki traumákat emlékezetünkben őrizhetjük, de így mint amiket mára már „békévé oldott az emlékezés”. A sérülésből gazdagság válik.

József személye, története példa lehet előttünk. Nagy lekre vall, amikor valaki hagyja, hogy a múltból eredő indulatok kigyógyuljanak az életéből. A Szentlélek ajándékaként esedezhetünk ilyen lélekért, hogy mi is képesek legyünk Istenre bízni a bosszúállást. A Lélek ajándékaként esedezhetünk azért is, hogy képesek legyünk bocsánatot is kérni. Elfelejtteni a múltat nem lehet. Ha azt gondoljuk, sikerül, akkor is hamu alatti parázsként ott marad. Ha megbocsátani nem tudunk: fegyverként mindig a másik ellen fordítható. Ha azonban Isten erejével meg tudunk bocsátani, akkor a közösséget erősítheti meg.

Nagy Ernő

REFORMÁCIÓ ÜNNEPE

• 5Móz 4,1–2.9–10

A reformáció megismétlődő döntés, állandó jellegű kérdés. A 16. század az akkori, szokássá vált keresztyéniséget támadta. Napjainkban a mai keresztyéniséget figyelmeztet Krisztus aktualitására: új állásfoglalás szükségességén. Krisztus előtt a mi helyzetünkben.

Az ígéről

Kétségtelen, hogy a textust a 2. vers miatt jelölték ki reformáció ünnepére. Ezzel a figyelmeztetéssel az Újszövetség utolsó lapjain is találkozunk (Jel 22,18–19), de rövidebb formában másutt is (Jer 26,2; Péld 30,6; Préd 3,14). Ezek az intelmek nem valamely leírt szöveg sérthetlenségét őrzik. Inkább arról van szó, hogy a Deuteronomium Mózes és az Apokalipszis Jánosa meghajlik Isten végzés előtt, de „ugyanezt az alázatos, engedelmes és hívő meghajlást várja a gyülekezettől és olvasóitól” (Karner).

Gerhard von Rad szerint a Deuteronomium még Jósia

uralkodása előtt Észak-Izraelben élő lévita közösségben lehetett. A könyv újra elbeszéli az Egyiptomból való szabadulás és a Sínai-hegyen kötött szövetség történetét, de azzal, hogy Isten népét állhatatosságra biztassa, és reménységét erősítse. Nagy szükség volt erre. A honfoglalással ugyanis nem teljesedtek be Isten ígéretei. Izrael Kánaánban él, de nem birtokolja a földet. Továbbra is csak az ígéretre hagyatkozva tudhatja magát örökösnek. Nemcsak a kánaáni népek jelenléte, de a fenyegető asszír veszedelem, majd később a babilóniai inváziója teszi kétségessé, hogy Izrael örökös-e az ígért földjének. Ha meg akarnak maradni, továbbra is a láthatók helyett a láthatatlanokhoz, vagyis Isten ígéreteihez kell tartaniuk magukat.

Az ígéret még be nem teljesedését, de érvényben maradását figyelemreméltó módon értelmezi a Zsid 11,39–40: az ősatyák azért nem nyerték el az ígért beteljesedését, mert Isten Jézus Krisztus által ki akarta terjeszteni ígéreteit Izraelről azokra is, akik a pogányságból hitre jutnak. Sőt Jézus Krisztusban még szélesebbre nyílt a mennyek kapuja.

Gondolat-morzsa reformációra

Július közepe van, döbbenetes meleg, kánikula. A ventilátor fáradhatatlanul pörög, és én Lutherre gondolok. Gondolatait, vágyait szeretném átélni, és általuk megerősíteni az én egyházzal és hívő életemmel kapcsolatos élményeim, esetleges kudarcaim, jövőbeni vágyaimat. „Miképpen üdvözülhetek”? És már érzem az Ágoston rendi cella hidegét, a barátságtalan falakat, a kopott imazsámmolyt, az imádkozó nyugtalan tekintetét és vágyát...

Az ő vágya vajon az enyém is, a mienk is? Akarok-akarunk-e üdvözülni? Ez a legfontosabb kérdése életünknek?

Szebbnél szebb, hangzatosnál hangzatosabb előadást lehet tartani reformáció ünnepéről, és azokat ámulva hallgathatják az ünnepre összegyűlt gyülekezetek. A gond azonban akkor kezdődik, amikor az igehirdetésben a lutheri kérdés már személyessé válik. Már nemcsak a vívódásai közepette vergődő Luthert kell elképzelnünk, hanem a saját életünkbe kell betekintenünk, és feltenni a kérdést: Krisztus ügye az én személyes ügyem-e? Merünk-e állást foglalni mellette? Átváltozik-e az ámulva hallgatók gyülekezte bűnbocsánat után vágyakozó közösséggé?

Egyházunk még hangos a *Fogság levéltől*. Bevallom, nem pontosan értem, mi a levél mondanivalója, nem értek az árnyalt-burkolt célzások megfejtéséhez. Nem is az én tisztem eldönteni, mi is az igazság. Azonban ott voltam Révfülöpön, és látnom-éreznem kellett, amikor a lelkesítéstvérek nem mertek egymással nyíltan beszélni, félve az el- és megítéléstől. Kellemetlen volt a puskaporos teremben ülni. Ott eszembe jutott Madocsi Miklós észrevétele: „Az egyház kísértései között egyik legveszedelmesebb és az egyház bűnei között legvisszataszítóbb, ha személyek kerülnek előtérbe és nem az ügy, amit képviselnek.” Én ott

csak személyeket láttam, az ügyet, a Krisztus ügyét nem. Én ott fogságban éreztem magam.

2002 reformáció ünnepéhez hozzákapcsolódhat a Fraternet egyik „legátbeszéltebb” témája, a másság elfogadásának, elfogadtatásának kérdése. Szomorúság töltött el, amikor azt próbálták elmagyarázni, hogy ma ezt már el kell fogadnia egyházunknak is, és ne legyünk már annyira maradiak. Az indoklás pedig komoly volt, külföldön ez már nem jelent gondot. Hirtelen eszembe jutott egyik kolozsvári teológiai tanárom véleménye a külföldi ösztöndíjakról, ösztöndíjasokról: az egyház életére veszélyes, ha külhoni egyetemeken olyan dolgokat tanulnak, amelyek a Krisztus ügyére veszélyt jelentenek. Lehet, hogy ez sokaknak maradi gondolkodás, de számára Krisztus ügye és annak védelme volt az első. A szűrőberendezésünket mindig tisztán kell tartanunk, és Krisztusra kell állítanunk, mert más mérce nem létezik.

2002-ben napjaink keresztyénységét kell mérlegelnünk, mennyire óvja az Ige tiszta üzenetét, ragaszkodik a Szentíráshoz, Krisztus ügyéhez.

És a mi dolgunk! A szolgának az a feladata, hogy Jézust hirdesse. Ne magáról beszéljen, ne pártok, csoportok érdekeit képviselje, ne elvont igazságokat propagáljon, hanem Jézus Krisztusról, a megfeszítettről tegyen bizonyosságot.

Az igehirdetés felé

Igénk középpontjában a népétől búcsúzó Mózes alakja áll. Kijelenthetjük, nem volt sikeres vezető. A célt nem érte el. Nem sikerült Isten elvárásait minden gond nélkül Izrael népe életébe beültetni. Mózes olyan néphez szól, amely vissza tekinthet Isten szabadító tetteire, és előre tekinthet az ígért földjére, miért van szükség a bátorításra, a megélt élmények átadására. Mitől félt Mózes a népét? A válasz egyszerű: a jövőtől. Mert az idős nemzedék kihalt, a fiataloknak nincs közvetlen Isten-élményük. A Hóreb hegye csak emlék, sokak számára csupán legenda. Mózes mint a reménység embere szól népéhez, aki bár nem érte el a célt, de tudja, a cél közel van. Tudatában van, a célt csak akkor éri el, ha szüntelen ragaszkodik Isten közelségéhez, ha ígéreteihez tartják magukat. Olyan hitre van szükségük, ami remény is. Az ilyen hit engedelmes hit. Az ilyen hit nem láthatókra néz, hanem a láthatatlanokra, vagyis Isten ígéreteire tekint.

Sokak számára erős párhuzamnak tűnhet, de a mi szolgálatunk szinte mindenben hasonló Mózeséhez. Nem vagyunk sikeres vezetők, de fáradhatatlanul harcolunk, azért, hogy a ránk bízottak Isten közelébe kerüljenek, és megtartsák mindazt, amit Isten vár tőlük. A templomok padjaiból lassan az idősek elfogynak, és jönnek a fiatalok, ha jönnek, akik nem ismerik az elődeik küzdelmeit, hitvilágát. Úgy érzem, az a feladatunk, hogy azokat, akik az anyaszentegyház megmaradásáért fáradhatatlanul küzdöttek, példaképnek állítsuk az új generáció elé. Egyet azonban nem tehetünk meg: nem változtathatunk az Ige üzenetén.

Lelkészi kötelességünk soha nem kophat el, mert fel-

adatunk az utolsó napig, az ítélet napjáig megvan, erről szól a 10 vers: összegyűjteni igehallgatásra, és megtanítani az ifjakat is Isten félelmére.

Igehirdetési vázlat

1. Isten terve örökérvényű.
2. Az igehirdetésünk alapja az Ige.
3. Szüntelen olvassuk a Szentírást, hogy el ne felejtjük Isten csodálatos dolgait.
4. Gyűjtsük össze Isten népét.

Jakab Béla

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 23. VASÁRNAP • 5MÓZ 30,8–10

Egzegézis

Ez az igeszakasz úgy mutatja be Istent, ahogy a teljes Szentírásból is megismertük őt.

Ő Isten. Joga van népének törvényeket szabni, elvárja, hogy népe megtartsa parancsait. Elvárja, hogy a nép teljesen komolyan vegye őt, Istennek ismerje el.

Isten az engedetlenséget gyűlöli és bünteti. Kilátásba helyezte a büntetést, és mivel igazságos, ez a büntetés valóságossá lesz a nép engedetlensége esetén.

Nem telik kedve Istennek abban, hogy a népet büntetése sújtja. Nem telik kedve a kemény ítéletben, a szövetség felbomlásában, az átok beteljesülésében. Ellenkezőleg. Hiszen ő a szeretet. Végtelenül szereti népét. (Számunkra, az Újszövetség népe számára Jézus Krisztus keresztyéne a mindenél biztosabb bizonyítéka ennek.) Istennek abban telik kedve, hogy megkegyelmezzon, hogy helyreállítson, hogy új kezdetet adjon, hogy megáldjon, hogy megajándékozzon. Öröme telik az Úrnak abban, hogy jót tegyen népével.

De Isten mindeközben Isten marad. Nem változik át mindent elnéző öregapóvá. A helyreállítás után is elvárja az engedelmisséget, a szavára való hallgatást, a teljes szívvel és teljes lélekkel való megtérést őhozzá.

Valahogy én ezt az ígét is annyira újszövetséginek érzem! Mert hogyan is tudna az ember teljes szívvel és teljes lélekkel megtérni Istenhez? Hogyan tudna az Úr szavára hallgatni, és teljesíteni minden parancsát? Bizony megváltásra van szükség ehhez!

Gondolatok az igehirdetéshez

Néhány nappal ezelőtt egy fiatal anyukát hívtam fel telefonon: számíthatok-e a gyermekeire a vasárnapi gyermekórán? Szomorúságomra elmondta, hogy most egyelőre nem akar templomba járni, és így a gyermekeit sem hozza, mert rettentően csalódott és kiábrándult. Férfje most vesztette el az állását, és semmi sem akar sikerülni, ami

be befognak. Nem érti, hiszen az egész rokonságukban csak ők járnak templomba, mégis ők a legszerencsétlenebbek. „A férjemmel megállapítottuk, hogy rossz reklám vagyunk a rokonaink között” – mondta. Sosem jártak a Hit Gyülekezetében, elvileg nem hallgattak siker-teológiás tanításokat. (Tőlünk biztos nem, sőt prédikációinkban előszeretettel hoztunk példákat keresztyénüldözésekről, szenvedésben való kitartásról, nehézségekben való bízni tudásról.) De ez a gondolkodás eleve benne van az emberben. (Lásd: primitív vallások, adok-kapok elv. Egy asszony „megtérése” után csak addig járt gyülekezetbe, amíg megkapta, amit akart: nagyjából rendeződött a családi élete. Onnantól kezdve már nem volt ideje az igehallgatásra.) De valamiféle ellentmondás van itt? Hiszen az ige mégiscsak arról szól, hogy Isten megáldja, megjutalmazza azokat, akik neki engedelmeskednek, akik szívvel-lélekkel megtérnek hozzá. Hogy is van ez? Bizony a saját életünkben is azt tapasztaljuk, hogy szerencsésebbek és boldogabbak vagyunk, mint elvileg lennünk kellene. Talán (nem tudom!) az ellentmondást az oldja fel, hogy a Jézus Krisztusban hívő embernek új szív adatik. Ezzel más hozzáállás, más szemlélet: szegényként gazdagnak érzi magát, szenvedőként boldognak. A nem hívő természetesnek veszi a jót, és nem jut eszébe hálát adni, de lázad a rossz ellen, és szidja Istent miatta. Például: amikor az eső nem esik, Istent kéri számon, amikor esik, nem jut eszükbe hálát adni. Fordítva kellene: hálát adni az esőért, szárazság esetén pedig alázatosan kérni Istent a meg nem érdemelt áldásért. A hívő a rosszat veszi természetesnek, tudva, hogy a világ megromlott, és ezért nagyon hálás Istennek minden jóért.

Az ige mégiscsak azt ígéri, hogy Isten jót tesz a néppel, ha teljes szívvel megtér hozzá, és megtartja parancsait.

Kérdés, hogy ez csak Izraelre vonatkozik, vagy esetleg a magyar népre is? Nos, mivel a feltételeknek nem tesz eleget nemzetünk, már az hatalmas csoda, hogy az elmúlt években gazdasági növekedés, felemelkedés volt tapasztalható. S mondhatjuk, hogy a sok rossz (családok széthullása, fiatalok züllése) természetes következménye a tapasztalható erkölcsi hanyatlásnak, a szabadosságnak, anyagiasságnak, pénzimádatnak. Az ígében szó van például arról, hogy az Úr bővölködővé tesz a méh gyümölcsében, ha rá hallgatunk. Úgy hallottam, hazánkban egyre több a meddő házasság. Én azt hiszem, a magyar népre sok áldás szállna, ha valóban megtérne, és Istenre hallgatna. Nemrégén néztem meg videokazettákról az *Átalakulások* című dokumentumfilm-sorozatot. Engem már az is lenyűgözött, hogy vannak napjainkban olyan országok, városok, falvak, közösségek, ahol valóságos lelki ébredés zajlik, amely az egész közösséget átformálja. S a lelki áldásokon felül Isten ráadásul adott egyéb áldásokat. Egy dél-amerikai nagyvárosból eltűnt a maffia, a kábítószer-kereskedelem, falvakban bővebben kezdett teremni a föld. A leglenyűgözőbb Uganda példája volt. Ez az ország a diktatúra, a polgárháború, a korrupció miatt rendkívül mélyre került. Ekkor kezdték Istent

keresni, és ő egy mélyreható lelki ébredést ajándékozott, amely az ország egészét érintette. 2000-ben az elnök Jézus Krisztus országának nyilvánította Ugandát. Nemcsak a korrupció szorult vissza, nemcsak gazdasági növekedés és erkölcsi felemelkedés kezdődött, hanem a föld egyetlen országa, ahol csökken az AIDS megbetegedések száma, sőt orvosilag igazolt gyógyulások történtek a „gyógyíthatatlan” betegségből. Úgy tűnik, az Izraelnek adott ígéreteket a többi nép is megkaphatja.

Kérdés, hogy ez csak Izraelre vonatkozik-e, vagy pedig Isten újszövetségi népére, ránk, keresztyénekre is. Persze ennél a kérdésnél azonnal eszembe jut, hogy hát nem ezerszer csodálatosabb ígéretei vannak Istennek számunkra a jó termésnél és az állatok szaporulatánál? Hát nem ezerszer és tízezerszer csodálatosabb ígéret-e a bűnbocsánat, az örök élet, az új élet (ebbe aztán benne foglalatik a házasság, a családi élet és egyéb kapcsolatok rendbejöttje; szabadulás drogtól, alkoholtól, gyenge jellemről stb.) azok számára, akik rábízák életüket a Megváltóra? Nyilván igazam van, de az is tény, hogy a gyülekezet tagjai az istentisztelet után egymás között nem arról beszélgetnek, hogy milyen csodálatos, hogy a bűneink meg vannak bocsátva, milyen csodálatos, hogy örök életünk van, hanem (egyébként is „jó” magyar szokás szerint) a panaszkodás megy a nehéz megélhetésről, a rossz időjárásról, az egészségi állapotról. Hogyan tudnánk felkelteni a vágyat az igehallgatókban az igazi értékek után? Hogyan tudnánk felkelteni az örömet, hogy jó Jézus Krisztushoz tartozni, hogy ez a *jó rész*? Talán, hogyha mi magunk is sokkal jobban tudatában lennénk mindennek.

Baranka Mária

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 24. VASÁRNAP • Mt 13,47–50

Egzegethis

Első ránézésre egyszerűnek tűnik a példázat, azonban sok probléma vetődik fel az értelmezésével kapcsolatban. Egyrészt Örökélet vasárnapja felé haladunk, és a témánk: „Az ítélet felé”. A mennyek országa kifejezés azonban itt nem csak a múlandóság utáni állapotról szól. Már elkezdődött a halászat, a különféle halak összegyűjtése. Már most itt van a mennyek országa közöttünk és bennünk – Jézus szavai szerint. Az örök élet is egy már most elkezdődő, a jövőben kiteljesedő fogalom Jézus szóhasználatában. Máté olyan terminológiát használ, ami elfogadható és érthető volt az őt hallgató zsidó emberek számára. Jó lenne nekünk is mai kifejezést találni a mennyek országára azért, hogy a szószék alatt ülők fölött ne hogy kánaániul suhanjon el a gondolat, különösen, ha nemcsak idősek ülnek ott. Szerintem azonban számukra is jobb mai, a közbeszédben gyakran használt kifejezést találni, hiszen az jobban kiemeli őket a már megszokott és várt gondolatmenetből, és talán kevésbé van esély arra, hogy a változás igénye nél-

kül hallgatják végig a prédikációt. Lehet beszélni pl. önmegvalósításról vagy kiteljesedésről, vagy beteljesedett életről, hiszen akkor élhetjük át a legvalóságosabb teljességet, ha már tudjuk, milyennek lát Isten, mit akar bennünk megvalósítani, hová akar elvezetni. Más a modern ember és más Jézus véleménye az önmegvalósítás útjáról.

Jézus az egész példázatot úgy választja meg, hogy az érthető az őt körülvevő, halászzal foglalkozó, halászatból élő embereknek. Tudják, hogy a kerítőháló használata közben nincs mód a halak osztályozására, hanem miután partra kerültek a halak, jöhet a szétválogatás. A mennyek országába való hívogatás közben nekünk sincs lehetőségünk, képességünk, jogosítványunk válogatni, ez majd a világ végén történik, de nem általunk, hanem az angyalok által. Akkor kerülnek külön az igazak és a gonoszok. Kik a gonoszok? Máté szerint, akik nem cselekszik a mennyei Atya akaratát. Ezt látjuk a Hegyi beszédben, az okos és gonosz szolga és a tántumok példázatában. Nem azt adják tovább, amit kaptak az Istentől, lásd a gonosz szolga példázatát. Mert kaptak valamit, de megrekedt náluk. Kik az igazak? Akik az éhezőknek enni adtak, a szomszédnak inni, a mezítelent felruházták, a beteget, a börtönben lévő megglátogatták. Akik teljesen természetes módon továbbadták az Istentől kapott áldásokat, úgy, hogy ezzel eszük ágában sem volt kérkedni. A szétválasztást nem mi fogjuk végezni, és ne is akarjuk megtenni, ezzel összecsend a búza és a konkoly példázata. De lesz szétválasztás, és jó, ha ezt komolyan véve továbbadjuk az Istentől nyert áldásokat.

Gondolatok az igehirdetéshez

A legnehezebb terület, véleményem szerint, annak a megfelelő figyelembe vétele, hogy kik ülnek a szószék alatt. Legáltalában ez foglalkoztat egy ideje: hogyan tudom megszólaltatni az evangéliumot úgy, hogy azt megértsék azok is, akik pl. egy keresztesalkalmával először ülnek a templompadban? Megmondom őszintén: nincs számomra nagyobb biztatás, mint az, amikor ezek az egyháztól olyan távol lévő, de Isten szívéhez (és hozzám is) közel lévő emberek azt mondják, hogy érdekes és érthető volt, amit elmondtam.

Jézus sohasem prédikált unalmasan. És egyetlen mondatot sem mondott ki, amelyek távol álltak volna a korabeli emberektől. A közérthetőség kedvéért mondja a példázatot is. Nem ártana nekünk is olyan példákat hozni, amelyek közeliek a ma Magyarországon élő gyülekezeti tagjaink számára. Ahol uborkát termesztene, ott elmondhatjuk, hogy a szedés közben nincs lehetőség osztályozni az uborkát, ez a feladat a végére hárul. Az ítélet is ilyen: a világ végén történik, nem nekünk kell a szolgálat közben elvégezni, hisz így nem lehet szolgálni, és nem is a mi feladatunk. A mennyek országa kifejezést is azért említettem meg külön, mert már nem érthető a mai ember számára. Mesebeli kifejezésnek tűnik, másrészt egy térbeli helynek, pedig tudjuk, hogy nem az, hanem egy állapot. Bennünk és közöttünk elkezdődő,

majd egyszer kiteljesedő állapot. Talán azért is kerülnek elő ilyen megfogalmazások, hogy igehirdetésünk fogságban van, mert annyira távol áll a mai embertől. Nagyon jó példa erre az, ahogyan a liturgiával bánunk: elvárjuk, hogy az emberek „felnőjenek” hozzá, megértsék, milyen drága kincs az, ahelyett, hogy mi hajolnánk le hozzájuk. Ha a liturgiát nem sikerül úgy alakítanunk, hogy az a ma emberét megszólítsa, nyilván adódnak gondjaink a prédikációval is. Nekem igen, és lelkiismeretfurdalásom van, ha érzem, hogy nem tettem világossá az evangéliumot. Elképesztő, hogy olykor milyen ismereteket várunk el a szekularizált emberektől! Nem hüledeznünk kell, hogy nem tudják, mikor lehet alkalmazni az Ágostai Hitvallás szerint az egyház kifejezést, kit kell plébánosnak vagy tiszteletesnek szólítani, hanem komolyan venni a mai magyar valóságot. Nekünk kellene belebújnunk az ő bőrükbe – ez lenne a jézusi magatartás.

Érdekes a sokféle hal kérdése. Itt nyilvánvalóan nem a teremtésségbeli sokszínűségről van szó, hanem az elvtelen, a tolerancia álruhájába bújt pluralizmusról. Sokkal elfogadhatóbb lenne a ma szekularizált embere számára a következő parabola: „A vontatóháló rengeteg halat kifogott, volt benne mindenféle. Az egyik piros, a másik sárga, lila és fekete. Örültek is a bőséges fogásnak a halászok, és minden halat eladtak a piacon.” A szekularizált gondolkodás számára riasztó a szétválogatás. Mindenki Isten teremtménye, mindenkinek más az útja, de ugyanoda jut, gondolják. Ma már mindent bele lehet magyarázni a Bibliába, azt is, hogy benne van a reinkarnáció tanítása, hogy pártolja a homoszexualitást, az lényegtelen, hogy a tudományos tények ezeknek ellentmondanak. A pokol egy üreshalmaz, találta fel egy okos matematikus még teológus koromban egy ifjúsági bibliaórán. Lehet, hogy Jézus olyan példázatot mondott, amely használhatatlan? Nem találtak hitvány halakat az akkori halászok? Magnófelvétélről hangzik majd a sírás és fogcsikorgatás? Nemcsak a kánaáni nyelvezet a kísértésünk tehát, hanem az is, hogy ha a formát nem adjuk fel, a tartalmat igen, és ezzel a lényegét veszítjük el – a hallgatóink számára is. Nem arról van szó tehát, hogy sokszínűek vagyunk, hanem arról, hogy van egy negatív pluralizmus, mely a globalizálódó posztmodern világ terméke. Eszerint az ember kívánja megmondani, hogy mi az érték, és mi a haszontalan. A példázat azonban figyelmeztet: lesz szétválasztás, de nem a világ szempontjai szerint. A hasznosság szempontja más lesz, mint amit a világ diktál. Lehet, hogy egy fiatalasszony úgy gondolja, ma semmi hasznosat nem

tett, mert csak a gyerekeiről gondoskodott, szeretgette etette őket, mesét olvasott nekik, mert a világ azt sugallja, hogy effektív munkát nem végzett. A mennyek országában azonban ez fontosabb, mint a munka egy hivatalban, vagy egy családját elhanyagoló túlhajtott lelkes szolgálata, aki megfeledeznek arról, hogy van házastársa, vannak gyermekei, és ezek ezért talán meggyűlölnek az éljük torzítva lefestett mennyek országát.

Nyugtalanító – és legyen igehirdetésünk is egészségesen nyugtalanító –, hogy a szétválasztás alapja az, hogy Isten szempontjából hasznos vagy hitvány volt az életünk. Nem az, hogy milyen tökéletesen tudtuk megfogalmazni a lutheri teológiát, vagy milyen szépen építettük fel a liturgiát, mondtuk el a hitvallást. A magunk mögött hagyott élet gyümölcsei, úgy is mondhatnám, hogy a cselekedetei. Erről keveset szoktunk beszélni, talán éppen azért, mert valóban túlságosan nyugtalanító, hogy minden ige Máté evangéliumában, amely az ítéletről szól, a cselekedeteket, és nem a pusztá hitet állítja középpontba. Még Mt 28,20-ban is az hangzik el, hogy a tanítvánnyá tétel célja az, hogy megtartsák Jézus parancsolatait. De itt van a kulcs is elrejtve, a hit és cselekedetek ellentétének feloldása is. Mit parancsolt Jézus? Hogy térjete meg! Ezzel kezdi szolgálatát, és erre épül az összes többi parancsolat: az ellenségszeretet, a Hegyi beszéd összes mondanivalója stb. A keresztyén ember tehát azért és akkor tud jó gyümölcsöket teremni, akkor hasznos az élete, ha irányt változtatott, és ebben az irányban halad, ha áthatja életét a jézusi gondolkodás. Nem tudunk jóvá lenni, és hasznosnak megmaradni, csak akkor, ha beleyökerezünk Jézusba. De ekkor már az ítélet is elkezdődött rajtunk: önként adtuk oda magunkat a kegyelmes, értünk önmagát áldozó, minket megtaláló Megváltó kezébe.

Vázlat

1. A nagy összemosás kora (a diabolosz mai összekeverésére egy-két példa).
2. Lesz szétválasztás.
  - Itt még előfordul, hogy a jót rossznak, a rosszat jónak mondják.
  - Az emberek megítélése nem a mi gondunk, nekünk szolgálnunk kell nekik az evangéliummal.
  - Hogyan lehet életünk igazán hasznosá?
3. Benned elkezdődött-e már a jó és hitvány szétválasztása?

Baranka György

Gyülekezeti lelkészek figyelmét hívom fel a *konfirmációi vizsga* új formáját bemutató írásra (362–368. old.). Azt gondolom, sok konfirmációs csoportnál hasznosítható kisebb vagy nagyobb mértékben az a tapasztalat, amely a cikkírást motiválta. Simor Ferencnek a *szórványgyülekezetekről* szóló írására (7/263–265. old.) sokan reagáltak szóban. Koczor Miklós dolgozatát is (368–370. old.) ez a cikk inspirálta. Valóban egyházunk egyik égető kérdéséről van szó, szívesen fogadunk újabb írásokat ebben a témában.

Októberi számunk több *könyvet* is bemutat. A mélyen átgondolt ismertetéstől az épp csak figyelmet felhívó ajánlásig színes skálán mozognak könyvbemutató írásaink. Németországi *teológiai továbbképzésre* invitáló programot is közzéteszünk, és búcsút veszünk három kollégánktól: *Bencze Imrétől, Cszmazia Sándortól és Labossa Lajostól.*

Fórum rovatunk továbbra is az *Egyházunk mai fogsága* című levéllel, illetve Hafenschér Károlynak a témában megjelent cikkével (6/231–233. old.) foglalkozik.

Az *igehirdetési előkészítőket* a két békési egyházmegye lelkészi munkaközössége készítette.

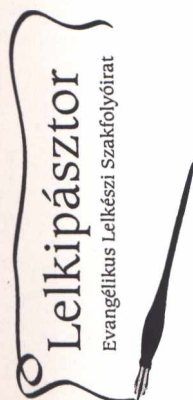
Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Októberi számunk szerzői

Baranka György lelkész – Gerendás
Baranka Mária lelkész – Gerendás
Béres László lelkész – Beled
Brebovszky Gyula ny. lelkész – Budapest
Csepregi András teol. tanár – Nyíregyháza
Fabiny Tibor (id.) ny. teol. professzor – Budapest
Fabiny Tibor (if.) irodalomtörténész – Budapest
Hafenschér Károly (id.) ny. lelkész, c. teol. tanár
– Budapest

Jakab Béla lelkész – Gyula
Koczor Ildikó lelkész – Dabas-Gyón
Lászlóné Házi Magdolna lelkész – Pusztaföldvár
Nagy Ervin lelkész – Orosháza
Ribár János lelkész, esperes – Orosháza
Sefcsik Zoltán lelkész – Szekszárd
Szebik Imre püspök – Budapest

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

e-mail: mariann.matrai@lutheran.hu

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Olvasószerkesztő: Laczi Roland. Műszaki szerkesztés és borítótér: Galgóczi Andrea.

Tördelés: Rezessy Szabolcs.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./Fax: 317-5478

e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Kendeh K. Péter

Egy szám ára: 480 Ft. Előfizetési díj 1 évre: 5760 Ft

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt) évi 9900 Ft, egyéb külföldi országokba 10 900 Ft.

A borítón: *A Jó Pásztor* című kép látható Kővágóörsről. A fotót Molnár Géza készítette.

Nyomdai kivitelezés: ETO-PRINT Kft. Felelős vezető: Balogh Mihály

ISSN 0133-2821